

السلام عليكم

اعتكاف

مجموعه استفتائات

گروه پژوهشی بنیادین

قـم - ۱۳۹۵ هـ.ش / ۱۴۳۸ هـ.ق

عنوان و نام پدیدآور: اعتکاف: مجموعه استفتائات فقهای امامیه از عصر غیبت کبری تا کنون / موسسه موضوع‌شناسی احکام فقهی، گروه پژوهشی بنیادین.

مشخصات نشر: قم: نشر معروف، ۶۹۳۱. مشخصات ظاهری: ۲۳۲ ص.

وضعیت فهرست نویسی: فیفا یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر: مجموعه استفتانات فقه‌های امامیه از عصر غیبت کبری تا کنون.

موضوع : اعتكاف

شناسه افزوده : موسسه موضوع‌شناسی احکام فقهی. گروه پژوهشی بنیادین

رده بندی کنگره : ۲/۸۸۱PB / الف ۶۹۳۱۷ رده بندی دیویی : ۴۵۳/۷۹۲

شماره کتابشناسی ملی: ۰۱۸۵۱۸۴

اعتكاف

مؤلف: زین العابدین نجفی - مهدی صانعی سبزواری

ویراستار : حسن محقق نجفی

ناشر: معروف

آماده سازی و صفحه آرایی : حسن مهدی یور

جواب:

نوبت و سال چاپ: اول-۱۳۹۶

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه

شاک: ۲-۹۴-۶۶۱۲-۶۰۰-۹۷۸

نشانی: قم
خیابان جمهوری اسلامی
کوچه ۸ - پلاک ۵۲
تلفن: ۰۲۵ ۳۲۹۳۶۰۴۵
نمابر: ۰۲۵ ۳۲۹۱۶۲۸۰

www.mozooshenasi.ir / info@mozooshenasi.ir

(يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ) (انشقاق: ۶)

ای انسان، تو با تلاش و رنج، به سوی پروردگارت می روی و او را ملاقات خواهی کرد. انسان موجودی پویاست و همواره به سوی معبود حقیقی خویش در حرکت است. بنابراین، سرانجام حرکت صعودی انسان، لقای خداوند تبارک و تعالی است. از این رو باید در مسیر ایمان، تهذیب نفس و عبادت حقیقی حرکت کرد و از هوای نفس گریخت و در راستای انس با معبود، گاه به گوشه ای خلوت پناه برد و دور از همه تعلقات و وابستگی های مادی، قدری به حال زار خویش اندیشد و با سوز دل و اشک چشم، زنگارها و پلیدی های قلب خود را پاک کرد.

ادیان الهی با توجه به همین نیاز روحی، با آن که انسان را به حضور در جامعه و شرکت در فعالیت های اجتماعی فرا می خوانند، فرصت هایی را نیز برای خلوت کردن او با خداوند فراهم ساخته اند، که یکی از این فرصت ها «اعتکاف» است.

اعتکاف، فرصت بسیار مناسبی است تا انسانی که در پیچ و خم های زندگی مادی غرق شده، خود را باز یابد و به قصد بهره بردن از ارزش های معنوی، از علایق مادی دست بکشد و خود را در اختیار پروردگار بگذارد.

در اعتکاف می توان خانه دل را از اغیار تهی کرد و نور محبت خدا را در آن جلوه گر ساخت؛ می توان خود را وقف عبادت کرد و لذت میهمان شدن بر سفره احسان و لطف الهی را چشید.

اعتکاف، پرورش جسم و جان و آمیزه‌ای از چند عبادت بافضیلت است. روزه، که عبادتی ارزشمند به‌شمار می‌رود، شرط اعتکاف است. حضور در مسجد و خواندن نماز هم شرط آن است. معتکف، سه روز در مسجد مقیم می‌شود و جز برای ضروریات، کوی دوست را ترک نمی‌گوید. خود را از حلال بازمی‌دارد تا با تمرین بندگی، جهاد با نفس را بیازماید. اعتکاف عهد موّدت و میثاق مجدّد با پروردگار است.

اعتکاف نیز، مانند هر عبادت دیگری، مشتمل بر دو بُعد اخلاقی و فقهی است: در بُعد اخلاقی باید به اسرار نهفته در این عبادت عرفانی توجّه داشت و در بُعد فقهی، احکام و دستورهای شرع مقدّس اسلام درباره چگونگی انجام دادن اعتکاف را در نظر گرفته. توجّه و اهتمام معتکف به هر دو جنبه اخلاقی و فقهی اعتکاف، لازم و ضروری است و اکتفا به یک جنبه، او را به هدف و مقصود نهایی نمی‌رساند.

کتاب پیش رو، با عنوان «مجموعه استفتائات اعتکاف فقهای امامیه از عصر غیبت کبرا تا کنون» به جنبه فقهی اعتکاف پرداخته و مشتمل بر هشت فصل است که تمام ابعاد فقهی اعتکاف را در قالب استفتا و پاسخ آن از فقهای عظام بیان کرده است.

مؤسسه موضوع‌شناسی احکام فقهی، مأموریت دارد با بهره‌گیری از روش‌های اطمینان‌آور و تکیه بر توانایی‌های نهفته در حوزه‌های علمی و دانشگاه‌ها، در مسیر پویایی فقه اهل بیت (ع) و تکمیل دانش و اسلوب پژوهش‌های فقهی، به‌روشن علمی، گام بردارد. این مؤسسه خود را موظف می‌داند ضمن تشکر از همکاران گروه پژوهشی بنیادین، از تلاش‌های پژوهشگران محترم جناب حجت الاسلام والمسلمین زین العابدین نجفی و جناب حجت الاسلام والمسلمین مهدی صانعی سبزواری، ناظر محترم جناب حجت الاسلام والمسلمین محمدحسین فلاح‌زاده و تمام کسانی که در شکوفایی و باروری این اثر علمی کوشیده‌اند، صمیمانه قدردانی کند.

با امید آنکه این پژوهش بتواند تمام ابعاد فقهی موضوع اعتکاف را برای مخاطبان روشن و مسیر عمل به تکالیف الهی را برای مکلفان هموار سازد.

از خداوند متعال توفیق روزافزون همگان را، در پرتو معارف قرآن و عترت، خواهانیم.

فهرست

۱۵	فصل اول: تعریف اعتکاف
۱۵	اهمیت اعتکاف
۱۶	فلسفه اعتکاف
۱۷	فصل دوم: ثواب اعتکاف (ثواب الإعتکاف)
۱۷	اعمال اُم داوود
۱۸	ثواب مسئولان اعتکاف
۱۸	اهدای ثواب اعتکاف
۱۹	فصل سوم: حکم اعتکاف (حکم الإعتکاف)
۱۹	اعتکاف در سفر حرام
۱۹	ممانعت مسئولان اعتکاف از ورود نمازگزاران به مسجد
۲۰	مانع شدن متولّی مسجد از برگزاری اعتکاف
۲۰	نذر کردن قرآن برای مجلس اعتکاف
۲۰	نجس کردن مسجد در حال اعتکاف
۲۱	مقدار اجرت اعتکاف نیابتی
۲۱	نیت اعتکاف با علم به اضطرار از خروج
۲۲	مزاحمت اعتکاف با نماز جماعت
۲۲	مرور درس‌ها در حال اعتکاف
۲۲	مباحات اعتکاف
۲۵	قرض در حال اعتکاف
۲۵	کشتن حشرات موذی در حال اعتکاف

- ۲۵ انجام غسل در مسجد
- ۲۷ غسل های معتبر در صحت اعتکاف
- ۲۷ غصب مکان معتکف دیگر
- ۲۹ غصبی بودن لباس، آجر و خاک مسجد
- ۳۰ خروج غیر مجاز از مسجد
- ۳۰ خروج از مسجد، یک ساعت پیش از اذان مغرب
- ۳۰ خروج از مسجد، به گمان حیض بودن
- ۳۱ خارج نشدن از مسجد در صورت وجوب خروج
- ۳۱ شرط خارج شدن از اعتکاف در ضمن صیغه نذر
- ۳۱ جرو بحث در اعتکاف
- ۳۲ خروج از مسجد برای وضو گرفتن
- ۳۳ تقدّم تطهیر مسجد یا غسل جنابت
- ۳۴ اعتکاف زن با علم به حیض شدن
- ۳۴ تعطیل کردن دروس حوزه برای اعتکاف
- ۳۴ اعتکاف با تیمّم
- ۳۵ اعتکاف بدون ثبت نام
- ۳۶ اعتکاف خانوادگی
- ۳۶ اعتکاف در غیروطن و در سفر با نذر
- ۳۷ شروع دوباره اعتکاف
- ۳۸ علم به ابطال اعتکاف بعد از آن
- ۳۸ تنافی نداشتن اعتکاف با کار
- ۳۸ اعتکاف مرد در صورت اذیت شدن همسر و فرزندان
- ۳۸ عدالت امام جماعت و اعتکاف
- ۳۸ ستاندن طلب در حال اعتکاف
- ۳۹ خروج از مسجد برای تطهیر بدن
- ۳۹ حصول مانع در مسجد محل اعتکاف
- ۴۱ فصل چهارم: وقت اعتکاف
- ۴۲ اعتکاف پیش از عید فطر و قربان
- ۴۳ عدم دخول شب اوّل در اعتکاف
- ۴۳ زمان شروع اعتکاف
- ۴۳ وقت فضیلت اعتکاف

۴۴	نرسیدن به مسجد تا اذان صبح
۴۵	تعریف روز و شب در اعتکاف
۴۶	تأخیر از اول وقت اعتکاف
۴۶	تحقق اعتکاف
۴۷	پایان اعتکاف
۴۷	اعتکاف در ادیان دیگر
۴۹	فصل پنجم: شروط اعتکاف
۵۱	بخش اول: نیت
۵۲	نیابت در اعتکاف
۵۶	قصد وجه در اعتکاف
۵۷	نیت روزه اعتکاف
۵۷	عدول از اعتکاف به اعتکاف دیگر
۵۸	شرط انصراف ضمن نیت اعتکاف
۶۱	زمان نیت اعتکاف
۶۲	تجدید نیت در روز سوم اعتکاف
۶۲	اشتباه در نیت اعتکاف
۶۳	اعتکاف بدون قصد عبادت
۶۴	اعتکاف و ریا
۶۴	تغییر نیت اعتکاف
۶۵	خواب ماندن و نیت اعتکاف
۶۵	مصادف شدن اعتکاف با عید فطر و قربان
۶۷	بخش دوم: روزه (الصوم)
۷۱	واجبات اعتکاف
۷۱	اعتکاف و داشتن روزه قضا
۷۱	اعتکاف بیمار و معذور از روزه
۷۳	اعتکاف مسافر
۷۵	بخش سوم: تعداد ایام اعتکاف (العدد)
۷۵	اعتکاف روز ششم
۷۵	حداقل و حداکثر اعتکاف
۷۶	محدوده زمانی اعتکاف
۷۷	اعتکاف بیش از سه روز

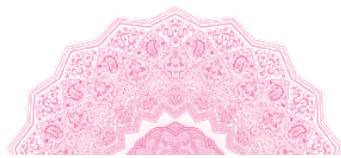
- ۷۸ اعتکاف تلفیقی
- ۷۹ اعتکاف کمتر از سه روز
- ۸۱ بخش چهارم: مکان
- ۸۳ ملاک مسجد جامع
- ۸۷ اعتکاف و تعدد مسجد جامع
- ۸۸ اعتکاف بر بام مسجد
- ۸۸ اعتکاف خانوادگی
- ۹۰ اعتکاف در کشورهای فاقد مسجد
- ۹۱ اعتکاف در مسجد جمکران
- ۹۲ شک در مسجد بودن مکان اعتکاف
- ۹۵ توقف در صحن و حیاط مسجد
- ۹۵ جا گرفتن برای اعتکاف
- ۹۶ اعتکاف در حرم امامان معصوم علیهم السلام
- ۹۷ اعتکاف در حسینه
- ۹۷ اعتکاف در دو مسجد
- ۹۹ اعتکاف در عبادتگاه‌های اهل کتاب
- ۹۹ اعتکاف در غیر مساجد چهارگانه
- ۹۹ اعتکاف در غیر مسجد جامع
- ۱۰۰ اعتکاف در مسجد محل یا دانشگاه
- ۱۰۲ اعتکاف در غیر مسجد
- ۱۰۲ اعتکاف در مساجد اهل سنت
- ۱۰۳ اعتکاف در مسجد جامع چند طبقه
- ۱۰۳ اعتکاف در مسجد اعظم قم
- ۱۰۳ اعتکاف در مسجد جامع محله
- ۱۰۴ اعتکاف در مسجد جامع روستا
- ۱۰۴ اعتکاف در مسجد جامع متروک
- ۱۰۵ اعتکاف در مسجد جامع
- ۱۰۶ اعتکاف در مسجد دانشگاه
- ۱۰۶ اعتکاف در مسجد متروک
- ۱۰۷ اعتکاف در مصلاي شهر
- ۱۰۷ اعتکاف در مکان معینی از مسجد

۱۰۷	اعتکاف در نمازخانه‌ها
۱۰۷	اعتکاف در مکانی غیر از وطن
۱۰۸	تعدد مسجد جامع
۱۰۹	بخش پنجم: إذن ولی
۱۰۹	اعتکاف اجیر
۱۰۹	اعتکاف زن و فرزند
۱۱۱	اعتکاف فرزند و اجازه جد
۱۱۱	اعتکاف فرزند و إذن والدین
۱۱۶	موارد ضروری خروج از مسجد
۱۱۷	موارد وجوب خروج از مسجد
۱۱۸	موارد جواز خروج از مسجد
۱۱۹	مقدار ماندن معتکف در بیرون از مسجد
۱۲۰	ملاقات با خانواده در خارج از مسجد
۱۲۰	کیفیت بازگشت معتکف به مسجد
۱۲۰	مصدق خروج از مسجد
۱۲۱	کیفیت راه رفتن معتکف در خارج از مسجد
۱۲۱	خروج از مسجد
۱۲۵	خروج برخی اعضا از مسجد
۱۲۵	خروج جزئی معتکف از مسجد
۱۲۶	تهیه مکان وضو در داخل مسجد
۱۲۶	تدبیر برای توقف کمتر در خارج از مسجد
۱۲۸	خروج از مسجد برای تطهیر
۱۳۰	خروج از مسجد برای شرکت در نماز جمعه
۱۳۱	خروج از مسجد برای ادای دین
۱۳۲	خروج از مسجد برای اعمال عمره
۱۳۲	خروج از مسجد برای اقامه شهادت
۱۳۲	خروج از مسجد برای امامت جماعت
۱۳۳	خروج از مسجد برای امضای سند و مانند آن
۴۳۱	خروج از مسجد برای آوردن وسایل مورد نیاز
۴۳۱	خروج از مسجد برای پخش اذان
۴۳۱	خروج از مسجد برای تشییع جنازه
۱۳۵	خروج از مسجد برای تلفن زدن

- ۱۳۵ خروج از مسجد برای خرید
- ۱۳۶ خروج از مسجد برای راه پیمایی
- ۱۳۷ خروج از مسجد برای رفتن به سرکار
- ۱۳۷ خروج از مسجد برای شرکت در درس
- ۱۳۸ خروج از مسجد برای شرکت در امتحان
- ۰۴۱ خروج از مسجد برای شرکت در نماز جماعت
- ۱۴۰ خروج از مسجد برای صرف غذا
- ۱۴۱ خروج از مسجد برای غسل امّ داوود
- ۱۴۲ خروج از مسجد برای غسل مستحبی
- ۱۴۴ خروج از مسجد برای کمک به ستمدیده
- ۱۴۴ خروج از مسجد برای مستحبات
- ۱۴۵ خروج از مسجد برای ملاقات با نزدیکان
- ۱۴۵ خروج از مسجد برای واجبات کفایی
- ۱۴۵ خروج از مسجد به امر پدر و مادر
- ۱۴۷ بخش هفتم: قضای اعتکاف (قضاء الإعتکاف)
- ۱۴۹ نذر اعتکاف چهار روز
- ۱۴۹ نذر اعتکاف در ایام معین
- ۱۵۰ مرگ معتکف
- ۱۵۲ زمان قضای اعتکاف
- ۱۵۳ خروج از مسجد در روز سوّم
- ۱۵۵ خروج از مسجد برای غسل امّ داوود
- ۱۵۶ اعتکاف حایض
- ۱۵۶ استمنا در حال اعتکاف
- ۱۵۹ موارد جواز قطع اعتکاف
- ۱۶۲ دیدن لکه خون در اعتکاف
- ۱۶۳ فصل ششم: اقسام اعتکاف
- ۱۶۳ بخش اول: اعتکاف واجب
- ۱۶۳ گفتار اول: بعد از گذشت دو روز
- ۱۶۵ گفتار دوم: نذر اعتکاف
- ۱۶۸ نذر اعتکاف منفصل

۱۶۹	نذر اعتکاف یک ماهه
۱۷۰	نذر اعتکاف در مکانی غیر از وطن
۱۷۱	نذر اعتکاف در مسجد خاص
۱۷۱	نذر روزه در سفر
۱۷۴	بخش دوم: اعتکاف مستحب
۱۷۵	فصل هفتم: معتکف
۱۷۵	بخش اول: شروط معتکف
۱۷۵	اعتکاف اهل سنت
۱۷۶	اعتکاف کودک ممیز
۱۷۷	اعتکاف نابالغ
۱۷۹	بخش دوم: اعتکاف زن
۱۷۹	طلاق زن معتکفه
۱۸۰	طلاق و عقد در اعتکاف
۱۸۰	عادت زنانه و اعتکاف
۱۸۳	فصل هشتم: احکام اعتکاف
۱۸۳	بخش اول: تروک اعتکاف
۱۸۳	گفتار اول: محرمات اعتکاف
۱۸۵	معامله در حال اعتکاف
۱۸۹	نشستن زیر سایه
۱۹۱	نگاه و تماس شهوت آلود در اعتکاف
۱۹۲	خروج از مسجد در حال اعتکاف
۱۹۳	مجادله در حال اعتکاف
۱۹۴	استشمام و استعمال بوی عطرو بوی خوش در اعتکاف
۱۹۹	استمنا کردن معتکف
۲۰۰	تفاوت وظایف معتکف و محرم
۲۰۰	وظیفه پدر در قبال محرمات اعتکاف کودک
۲۰۰	انجام دادن محرمات اعتکاف از روی جهل
۲۰۱	گفتار دوم: مکروهات اعتکاف

- ۲۰۱ شانه زدن معتکف
- ۲۰۱ استفاده معتکفه از طلا
- ۲۰۱ کشتن حشرات موزی در حال اعتکاف
- ۲۰۱ گرفتن ناخن و کندن مودر حال اعتکاف
- ۲۰۲ اظهار فضل معتکف بدون مجادله
- ۲۰۳ بخش دوم: بطلان اعتکاف
- ۲۰۵ عادت شدن معتکفه
- ۲۰۶ خروج معتکف از مسجد
- ۲۰۹ تلاقی اعتکاف نذری با عید فطر
- ۲۰۹ ارتکاب محرمات اعتکاف
- ۲۱۲ روزه اعتکاف
- ۲۱۳ غسل معتکف در مسجد
- ۲۱۳ استعمال مواد چرب
- ۲۱۴ استفاده شخصی از وسایل مسجد
- ۲۱۴ تلاوت قرآن معتکف با صوت زیبا
- ۲۱۴ خندیدن و شادی کردن معتکف
- ۲۱۵ بخش سوم: کفاره اعتکاف
- ۲۱۷ خروج معتکف از مسجد
- ۲۱۷ جماع در حال اعتکاف
- ۲۱۹ کفاره اجیر
- ۲۲۱ بخش چهارم: مستحبات اعتکاف (مستحبات الإعتکاف)
- ۲۲۳ درس خواندن در حال اعتکاف
- ۲۲۳ عبادت معتکف
- ۲۲۳ غسل برای اعمال اُمّ داوود
- ۲۲۴ زمان انجام اعمال اُمّ داوود
- ۲۲۵ فهرست منابع و مآخذ

فصل اول: تعریف اعتکاف

۱. سؤال: اعتکاف چیست؟ آیا توقف در مسجد بدون قصد عبادت اعتکاف به شمار می آید یا

قصد عبادت هم لازم است؟

حضرت آیت الله تبریزی: اعتکاف، توقف در مسجد است و لازم نیست به قصد عبادت دیگری باشد؛

گرچه احتیاط مستحب است.^۱

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اعتکاف، عبارت است از ماندن با آداب مخصوص در مسجد به قصد

قربت؛ و تنها ماندن در مسجد بدون قصد، اعتکاف محسوب نمی شود، و هر مسجدی نیز کافی نیست؛

بلکه باید از مساجد جامع شهر باشد.^۲

◀ اهمیت اعتکاف

۲. سؤال: اهمیت اعتکاف را برای همه، مخصوصاً نسل جوان، بیان فرمایید.

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: در دنیای پرغوغای مادی، که جاذبه ها به سوی مادیت است، بر قلب

و روح انسان زنگار می نشیند؛ زنگاری از غفلت و دوری از خدا، که اگر با نیایش و عبادت برطرف نگردد،

۱. میرزا جواد تبریزی، استفتائات جدید، قم، بی تا، ج ۱، ص ۱۵۲.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، محقق و مصحح: ابوالقاسم علیان نژاد، قم، مدرسه امام علی بن

ابی طالب (علیه السلام) ۱۴۲۸، ج ۲، ص ۱۳۹.

ممکن است روحانیت و معنویت را از وجود انسان برچیند، و اینکه در روایات اسلامی نماز تشبیه به نهر آب پاکیزه‌ای شده است که انسان در هر شبانه روز پنج بار خود را در آن شست و شو می‌دهد، اشاره به همین نکته است.

در میان عبادات، «اعتکاف» ویژگی خاصی دارد، و از جهاتی شبیه به مراسم حج و احرام است، که انسان را به جهانی مملو از روحانیت و معنویت سوق می‌دهد. در محیط یک مسجد جامع سه روز ماندن، روزه گرفتن و به عبادت پرداختن و در خودسازی کوشیدن و به غیر خدا نیندیشیدن، تحول عظیمی در روح انسان پدید می‌آورد، که صفا و نورانیت آن بی‌نظیر است. بحمدالله در سال‌های اخیر، اعتکاف از سوی قشر جوان و مخصوصاً دانشجویان عزیز، مورد استقبال واقع شده، و لذت و آثار این عبادت روحانی را دریافته‌اند، و ما این استقبال عظیم را به آنها تبریک می‌گوییم. امیدواریم جوانان عزیز ما، مخصوصاً دانشجویان در این امر، که وسیله مؤثری برای قرب پروردگار است نیز نسبت به دیگران پیشگام باشند و از نتایج معنوی آن کاملاً بهره‌مند شوند.^۱

◀ فلسفه اعتکاف

۳. سؤال: اعتکاف چه فلسفه‌ای دارد؟ لطفاً به برخی از فضایل آن اشاره فرمایید.

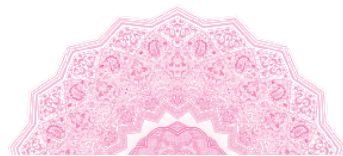
حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: اعتکاف یک برنامه مهم خودسازی است که انسان را در مدت چند روز به کلی از مظاهر مادی دنیا جدا می‌سازد و در یک عالم روحانی و معنوی غرق می‌کند و او را به نگرسیستن مجدد به برنامه‌های اخلاقی و خودسازی و توبه از گناه و محاسبه و مراقبه وامی‌دارد، و در مجموع، یک تولد ثانوی محسوب می‌شود، و شایسته است مسلمانان از آن بهره گیرند و این سنت اسلامی را زنده نگه دارند.^۲

حضرت آیت‌الله محقق کابلی: اعتکاف، فی‌نفسه عبادت است و از نظر مکانی خانه خدا و از نظر زمانی غالباً در ماه رمضان و ماه رجب واقع می‌شود. معتکف، روزه دار و مشغول دعا و ثناست و در نتیجه، انسان را به خدا نزدیک می‌کند.^۳

۱. همان، ج ۳، ص ۱۰۵.

۲. همان، ج ۲، ص ۱۳۹.

۳. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

فصل دوم: ثواب اعتکاف

◀ اعمال اُمّ داوود

۴. سؤال: طبق مندرجات مفاتیح الجنان، اعمال ام داوود بعد از اذان ظهر شروع می شود؛ لیکن در مراسم اعتکاف در بعضی مساجد به جهت داشتن برنامه سخنرانی و نوحه خوانی، اعمال را دو ساعت قبل از اذان ظهر شروع می کنند، به این عنوان که کلّ اعمال مستحب است و فرقی نمی کند که قبل از اذان یا بعد آن باشد. آیا این کار صحیح است؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اگر رجائاً به عنوان ثواب انجام شده باشد، مانع ندارد.^۱

۵. سؤال: آیا اعمال ام داوود جزء اعمال اعتکاف است و باید آن را انجام داد؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: خیر، ولی به امید ثواب، خوب است انجام شود.^۲

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، قم. انتشارات حضرت معصومه سلام الله علیها، بی تا، ص ۲۱.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتاءات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

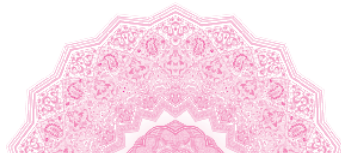
◀ ثواب مسئولان اعتکاف

۶. سؤال: معمولاً مسئولین اعتکاف نمی توانند معتکف شوند. آیا آنان در ثواب اعتکاف با معتکفین شریک هستند و یا باید حتماً خودشان معتکف شوند؟
حضرت آیت الله مظاهری: ثواب معتکفین را دارند.^۱

◀ اهدای ثواب اعتکاف

۷. سؤال: آیا می توانیم ثواب اعتکاف خود را به چند نفر اهدا کنیم؟ آیا مرده و زنده فرقی می کند یا خیر؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: جایز است و فرقی نمی کند.^۲

۱. حسین مظاهری، اعتکاف سلوک منتظران، قم، مؤسسه فرهنگی مطالعاتی الزهرا سلام الله علیها، ۱۳۸۷ ش، ص ۱۱۷.
۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

فصل سوم: حکم اعتکاف

◀ اعتکاف در سفر حرام

۸. سؤال: آیا در سفر حرام می‌توان اعتکاف کرد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در مورد سؤال با تحقق اعتکاف به قصد قربت و حصول سایر شرایط اعتکاف، صحیح است.^۱

حضرت آیت الله نوری همدانی: بلی، می‌توان.^۲

◀ ممانعت مسئولان اعتکاف از ورود نمازگزاران به مسجد

۹. سؤال: آیا مسئولین برگزاری اعتکاف می‌توانند به جهت حفظ نظم و یا دلایل دیگر، در مدت اعتکاف مانع حضور افراد دیگر برای اقامه نماز در مسجد شوند؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در صورتی که متولّی شرعی مسجد این کار را مصلحت مسجد بداند، اشکالی ندارد.^۳

۱۰. سؤال: گفتن شعر در اعتکاف نهی شده است. اگر در اعتکاف اشعاری در مدح اهل بیت (علیهم السلام) بیان شود، آیا خللی در اعتکاف ایجاد می‌کند؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: خللی وارد نمی‌کند.^۴

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۵.

۲. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، قم، مؤسسه مهدی موعود علیه السلام، ۱۳۸۸ ش، ج ۲، ص ۸۲.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۸.

◀ مانع شدن متولی مسجد از برگزاری اعتکاف

۱۱. سؤال: آیا متولی مسجد و یا نمازگزاران یک مسجد می توانند مانع از برگزاری اعتکاف در مسجد گردند؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: متولی شرعی مسجد، اگر مصلحت مسجد را در عدم برگزاری اعتکاف ببیند، می تواند مانع شود.^۱

◀ نذر کردن قرآن برای مجلس اعتکاف

۱۲. سؤال: شخصی در اعتکافی نذر نموده است که اگر به حاجت خود رسید، تعداد بیست جلد قرآن برای این مجلس بدهد. سال بعد به حاجت خود می رسد، اما در آن مسجد، اعتکاف برگزار نمی شود و یا مؤسسه قبلی در جای دیگری مراسم اعتکاف دارد. حال ایشان برای ادای دین خود، قرآن ها را باید به مسجد سال قبل ببرد و یا به محل جدید که همان مؤسسه برنامه اعتکاف دارد؟

حضرت آیت الله مظاهری: اگر نذر مجلس نموده است نه مسجد، باید به جلسه دعا بدهد.^۲

◀ نجس کردن مسجد در حال اعتکاف

۱۳. سؤال: نجس کردن مسجد در حال اعتکاف چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله تبریزی: ضرری به اعتکافش نمی رساند.^۳

حضرت آیت الله نوری همدانی: در صورتی که عمدی نباشد، اشکال ندارد؛ ولی باید در صورت امکان، فوراً اقدام به تطهیر آن نماید و اگر عمدی باشد، حرام است.^۴

حضرت آیت الله علوی گرگانی: نجس کردن مسجد، حرام است و باید فوراً تطهیر شود؛ ولی موجب بطلان اعتکاف نیست.^۵

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۲. حسین مظاهری، اعتکاف سلوک منتظران، همان، ص ۱۱۷.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۱.

۴. حسین نوری همدانی، همان، ج ۲، ص ۸۱.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، معتکفان کوی دوست، تهران، نشر دفتر حضرت آیت الله العظمی علوی گرگانی، بی تا، ص ۳۱.

۱۴. سؤال: اگر معتکفی در مسجد محل اعتکاف، متوجه شود که جایی از مسجد نجس شده است، آیا واجب عینی است که خودش آب بکشد یا همین که به مسئولین اعتکاف بگوید، کافی است؟ یا اصلاً لازم نیست بگوید؟

حضرت آیت الله مظاهری: به مسئولین گفته شود کفایت می‌کند.^۱

۱۵. سؤال: اگر در اعتکاف، جایی از مسجد نجس شود، آیا همه باید در صدد باشند تا آن قسمت تطهیر شود یا معتکفین می‌توانند به اعمال خود ادامه دهند تا مسئولین مسجد به تطهیر بپردازند؟

حضرت آیت الله مظاهری: مسئولین وقتی قبول کردند که تطهیر کنند، کفایت می‌کند.^۲

◀ مقدار اجرت اعتکاف نیابتی

۱۶. سؤال: هزینه‌ای که برای اجیر شدن گرفته باشد، چه اندازه باید باشد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: هر مقدار که باهم توافق کنند، اشکال ندارد.^۳

۱۷. سؤال: آیا در هنگام اعتکاف، می‌توان برای خرید و فروش نایب گرفت؟

حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۴

◀ نیت اعتکاف با علم به اضطرار از خروج

۱۸. سؤال: کسی که قبل از اعتکاف می‌داند که در ایام اعتکاف در حدّ یک الی دو ساعت برای

امتحان باید از اعتکاف خارج شود، آیا از اول می‌تواند نیت اعتکاف کند یا خیر؟ آیا چنین

اعتکافی صحیح است یا خیر؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: بله، ظاهراً اعتکاف او صحیح است.^۵

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۸.

۲. همان.

۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۲.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

◀ مزاحمت اعتکاف با نماز جماعت

۱۹. سؤال: اگر اعتکاف، مانع از برگزاری نماز چه فرادا و چه جماعت شود، آیا اعتکاف صحیح است؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اعتکاف صحیح است؛ اگرچه مزاحمت در برگزاری نماز جایز نیست، مثل آنکه معتکف بیش از مقدار متعارف با خودش وسایل بیاورد؛ به گونه ای که برخی نتوانند در آن محل، نماز جماعت بخوانند.^۱

◀ مرور درس ها در حال اعتکاف

۲۰. سؤال: آیا جایز است دانشجویان معتکف درس های دانشگاهی خود را مرور کنند؟
حضرت آیت الله خامنه ای: اشکال ندارد.^۲

◀ مباحات اعتکاف

۲۱. سؤال: آیا اعتکاف به صورت خانوادگی جایز است؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: مانعی ندارد.^۳

۲۲. سؤال: آیا در حال اعتکاف می توان صیغه عقد خواند؟
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اشکالی ندارد.^۴

۲۳. سؤال: ملاقات و گفت و گوی اعتکاف کننده با اعضای خانواده اش (همسر، خواهر، مادر) در طول اعتکاف چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله محقق کابلی: اشکالی ندارد.^۵

حضرت آیت الله سیستانی: اشکال ندارد.^۶

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. سید علی حسینی خامنه ای، احکام اعتکاف، بی جا، بی نا، ۱۳۹۲ ش، ص ۲۰.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۲، ص ۱۸۳.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۶.

۵. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۶. سید علی حسینی سیستانی، استفتائات، تنظیم: غلامرضا نیشابوری، دسترسی در: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، www.qaemiyeh.ir، ص ۶۱.

۲۴. سؤال: نگاه کردن به آئینه و شانه کردن سرو محاسن برای معتکف چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله سبحانی: اشکال ندارد.^۱

۲۵. سؤال: گفت وگو با تلفن همراه در مسجد در ایام اعتکاف جایز است؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اشکال ندارد.^۲

حضرت آیت الله سیستانی: مانعی ندارد.^۳

حضرت آیت الله خامنه‌ای: ضرری به اعتکاف نمی‌زند.^۴

۲۶. سؤال: آیا شعر گفتن و شعر خواندن در اعتکاف نهی شده است؟

حضرت آیت الله مظاهری: نهی نشده است.^۵

۲۷. سؤال: آیا نگاه در آینه برای معتکف اشکالی دارد؟

حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۶

۲۸. سؤال: آیا معتکف می‌تواند در بیرون از مسجد زیر سایه راه برود؟

حضرت آیت الله مظاهری: می‌تواند.^۷

۲۹. سؤال: گفته شده است که خواب در مسجد جایز نمی‌باشد. آیا در زمان اعتکاف می‌توان

خوابید؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اولاً خواب در مسجد حرام نیست و ثانیاً برای معتکف، خوابیدن در

مسجد اشکال ندارد.^۸

۳۰. سؤال: صحبت با تلفن همراه، کار با کامپیوترهای همراه، بازی با تلفن همراه، فرستادن پیام

کوتاه و خواندن پیام‌های دریافت شده در زمان اعتکاف، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اشکال ندارد.^۹

۱. جعفر سبحانی، استفتائات، قم، مؤسسه امام صادق علیه السلام، ج ۲، ص ۱۷۵.

۲. حسین نوری همدانی، پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی، قم، بیان روشن، ۱۳۹۵ ش، ص ۵۴.

۳. سیدعلی حسینی سیستانی، استفتائات، تنظیم: نیشابوری، همان، ص ۶۱.

۴. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

۵. حسین مظاهری، اعتکاف سلوک منتظران، همان، ص ۱۱۳.

۶. همان.

۷. همان، ص ۱۱۸.

۸. سیدمحمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۵.

۹. همان، ص ۲۷.

۳۱. سؤال: آیا می‌توانیم در روزهایی که معتکف هستیم، درس‌های خود را مطالعه و یا مسئله درسی حل کنیم؟

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: آری، مانعی ندارد.^۱

۳۲. سؤال: اشتغال به امور دنیوی مانند خیاطی، نساجی، نقاشی و مطالعه و امثال اینها موجب بطلان اعتکاف می‌گردد؟

حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: اشکال ندارد.^۲

۳۳. سؤال: آیا در استفاده از مواد غذایی در اعتکاف، حدومرزی وجود دارد؟

حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: شرعاً حدومرزی ندارد.^۳

۳۴. سؤال: آیا گفت‌وگو در مورد چیزهای مباح هنگام اعتکاف جایز است؟

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: اشکالی ندارد.^۴

۳۵. سؤال: آیا خواندن صیغه عقد در اعتکاف جایز است؟

حضرت آیت‌الله مظاهری: جایز است.^۵

۳۶. سؤال: اگر غیرمعتکفی عطرزده باشد، جایز است برای اقامه نماز یا شرکت در عمل ام‌داوود به

جمع معتکفین برود؟ در این صورت آیا معتکفین وظیفه دارند برای عدم استعمال بوی عطر،

اقدامی انجام دهند؛ مثلاً او را اخراج کنند یا خود جابه‌جا شوند؟

حضرت آیت‌الله مظاهری: جایز است و معتکفین وظیفه‌ای ندارند.^۶

۱. حسین نوری همدانی، پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی، همان، ص ۵۳.

۲. سیدمحمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۹.

۳. همان، ص ۳۰.

۴. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۵.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۱.

۶. همان، ص ۱۱۶.

◀ قرض در حال اعتکاف

۳۷. سؤال: قرض گرفتن و قرض دادن در ایام اعتکاف چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: جایز است.^۱

◀ کشتن حشرات موذی در حال اعتکاف

۳۸. سؤال: اگر کسی حشرات موذی داخل مسجد را بکشد، اعتکافش چه حکمی پیدا می کند و اگر در این حال مسجد را نجس کرده باشد، چطور؟
حضرت آیت الله نوری همدانی: کشتن حشرات موذی در مسجد اشکال ندارد؛ ولی اگر مسجد نجس شود، باید آن را تطهیر نماید.^۲

◀ انجام غسل در مسجد

۳۹. سؤال: انجام غسل در مسجد برای معتکف چه حکمی دارد و آیا بین غسل جنابت و غسل مستحبی فرقی وجود دارد یا خیر؟

حضرت آیت الله تبریزی: چنانچه مکث او در مسجد حرام نباشد- مثل مستحاضه و کسی که غسل می کند بر عهده او می باشد، اگر بتواند در مسجد غسل کند و موجب تلویث مسجد نباشد، باید در مسجد غسل کند، و الا باید در خارج مسجد غسل کند؛ لکن برای غسل مستحب نمی توان از مسجد خارج شد؛ و چنانچه مکث در مسجد حرام باشد مثل جنب، اگر زمان غسل کردن در مسجد، اکثر از زمان خروج نباشد و بتواند در مسجد غسل کند و موجب تلویث مسجد نباشد، باید در مسجد غسل کند، و الا باید خارج شود و در خارج از مسجد غسل کند.^۳

حضرت آیت الله بهجت: انجام دادن غسل در مسجد مانعی ندارد؛ به شرط آنکه مسجد آلوده نشود و فرقی هم بین غسل ها نیست، و در صورت لزوم غسل جنابت، اگر خروج از مسجد ممکن است، بیرون مسجد غسل می کند، به تفصیلی که در مقدار زمان و مسجدین و غیر آن در جای خود مذکور است (به جامع المسائل، ج ۲، ص ۱۴ مراجعه شود).^۴

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۲.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۴.

۴. محمد تقی بهجت، استفتائات، قم، دفتر آیت الله بهجت، ۱۴۲۸ ه. ق، ج ۲، ص ۴۴۷.

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: مانعی ندارد؛ اما در غسل واجبی که ماندن شخص در مسجد حرام است، دو صورت دارد: ۱. اگر امکان غسل بیرون مسجد وجود دارد؛ در این فرض، اگر غسل در مسجد در زمانی کمتر از زمان خروج امکان داشته باشد، باید در مسجد غسل کند؛ وگرنه فوراً خارج شود و اگر معصیت کرده و در مسجد غسل کند، بنابر احتیاط غسلش باطل است؛ ۲. اگر امکان غسل خارج مسجد وجود ندارد، در همان مسجد مشغول غسل شود و نیازی به تیمم نیست و در صورت عدم امکان غسل، تیمم کند. در مسجد الحرام، اگر زمان تیمم کمتر از زمان خروج باشد، باید ابتدا تیمم کند و بعد خارج شود.^۱

حضرت آیت الله محقق کابلی: اگر غسل در مسجد امکان داشته باشد و موجب تلوث و اهانت به مسجد نشود و موجب توقف نگردد، در مسجد غسل کند؛ و الا می تواند خارج شود جهت غسل کردن. در این جهت، فرق بین غسل واجب و مستحب نیست.^۲

حضرت آیت الله خامنه ای: غسل جنابت و حیض در دو مسجد شریف مکه و مدینه، مطلقاً جایز نیست؛ بلکه باید تیمم نموده، فوراً خارج شود و در مساجد دیگر نیز اگر غسل، موجب درنگ کردن و یا آلودگی مسجد شود، جایز نمی باشد و سایر اغسال واجب و یا مستحب، در صورت امکان و عدم مزاحمت برای دیگران، اشکال ندارد.^۳

۴۰. سؤال: آیا معتکف می تواند در مسجد غسل کند؟ مثلاً به خاطر گرمی هوا از حوض مسجد برای غسل استفاده کند؟

حضرت آیت الله مظاهری: از حوض نمی تواند؛ ولی با آب دستی می تواند.^۴

۴۱. سؤال: آیا معتکف می تواند غسل جنابت را در مسجد انجام دهد؟ حکم غسل های دیگر چگونه است؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: در مسجد نمی تواند غسل جنابت و غسل های زنانگی انجام دهد؛ ولی اغسال دیگر اشکال ندارد.^۵

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. سیدعلی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۵.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۶.

۵. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۶.

۴۲. سؤال: انجام دادن غسل در مسجد برای معتکف چه حکمی دارد؟ آیا بین غسل جنابت و غسل‌های مستحبی دیگر فرقی وجود دارد؟

حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: غسل جنابت را نمی‌توان در مسجد انجام داد؛ چون سبب توقّف در مسجد در حال جنابت است؛ ولی غسل‌های دیگر اشکالی ندارد؛ مشروط بر اینکه در جایی باشد که مزاحمتی برای نمازگزاران ایجاد نکند.^۱

◀ غسل‌های معتبر در صحت اعتکاف

۴۳. سؤال: آیا غسل‌های استحاضه، شرط صحت اعتکاف است؟

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: این غسل‌ها شرط صحت اعتکاف نیست؛ مگر غسل‌هایی که در صحت روزه معتبرند.^۲

◀ غصب مکان معتکف دیگر

۴۴. سؤال: اگر شخصی در مسجد، جای فرد دیگری را غصب کرد و معتکف شد، آیا اعتکافش باطل است؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: باطل نیست؛ هرچند مرتکب خلاف شده است.^۳

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: در عالم، بنابر احتیاط باطل است. همچنین در ناسی که خودش غصب کرده و در جاهل غیرمعدور، بنابر احتیاط باطل است.^۴

۴۵. سؤال: اگر فردی گوشه‌مشخصی از مسجد را جهت اعتکاف خود معین نماید و فرد دیگری در آنجا معتکف شود، آیا اعتکاف فرد دوم باید با اجازه فرد اول باشد و در صورت عدم رضایت او، آیا اعتکاف وی باطل است؟

حضرت آیت‌الله بهجت: اجازه از فرد اول لازم است و در صورتی که او را از آن مکان رانده و وی از آنجا اعراض کرده و به جای دیگر رفته، بنابر اقوی اعتکاف او صحیح است. همچنین اگر به جای دیگر نرفته؛

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۱.

۲. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۸.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام، ۱۴۲۷ ق، ص ۴۰.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

ولی مکان منحصر در این جای غضب شده نیست، که در این صورت نیز اعتکاف صحیح می باشد؛ اما اگر امکان اعتکاف منحصر در مکان غضب شده باشد و آن فرد نیز از آن مکان اعراض ننموده باشد، اعتکاف باطل است.^۱

۴۶. سؤال: آیا اعتکاف کسی که جای شخص دیگری را غضب کرده یا عمداً بر فرش غضبی نشسته، صحیح است؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در هر دو صورت، بنابر احتیاط اعتکاف باطل است، و در هر دو صورت، اگر بعد از اكمال دو روز بوده، احتیاط کند به اینکه اعتکاف را به آخر برساند و نیز اگر اعتکاف با نذر یا عهد مثلاً واجب شده و لو در روز اول باشد، احتیاط این است که اعتکاف را تمام کند. بلی، اگر جاهل به غضب یا ناسی بوده، اعتکاف صحیح است.^۲

۴۷. سؤال: اگر کسی جای کسی را که معتکف بوده است، غضب کند، فرموده اند اعتکاف او باطل است. حال اگر جاهل بود یا عامد بود ولی حال پشیمان شده و جای خود را عوض کند، اعتکاف او صحیح است یا خیر؟ در صورت عمد، آیا کفاره دارد یا خیر؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در فرض سؤال، چنانچه جاهل بوده، اعتکاف صحیح است و اگر عامد بوده. پس اگر بعد از غضب و جلوس به عنوان اعتکاف پشیمان شده، اعتکاف باطل است؛ ولی کفاره ندارد، هر چند احوط است و اگر به عنوان اعتکاف، تصرف در مکان مغضوب نکرده بلکه فقط شخص ذی حق را از مکان خود کنار زده و خودش هم در مکان دیگر اعتکاف نموده، هر چند فعل حرامی مرتکب شده، اما اعتکافش باطل نیست.^۳

حضرت آیت الله نوری همدانی: کفاره ندارد و اعتکاف او صحیح است.^۴
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اگر جاهل به موضوع باشد، اعتکاف او صحیح است؛ ولی اگر غضب بودن را می دانسته و حکم اعتکاف را نمی دانسته، اعتکاف او صحیح نیست و توبه در اینجا مشکلی را حل نمی کند.^۵

حضرت آیت الله علوی گرگانی: در صورتی که غضب از روی علم بوده بنابر احتیاط واجب اعتکاف او

۱. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۴.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۷.

۳. همان.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۲۲/ ۸/ ۱۳۹۵ ه.ش.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۷.

باطل است، ولی کفاره ندارد و در صورت غیر عمد، اعتکاف صحیح است.^۱
حضرت آیت الله خامنه‌ای: اگرچه بنا بر احتیاط مرتکب خلاف شده؛ ولی اعتکافش صحیح است و کفاره هم ندارد.^۲

۴۸. سؤال: امروزه، در مراسم اعتکاف که به صورت دسته جمعی و باشکوه برگزار می‌شود، معمول است که قبل از شروع مراسم، هریک از افراد شرکت‌کننده، محلی را به خود اختصاص می‌دهند. اگر هنگام شروع اعتکاف، شخصی محلی را که دیگری به خود اختصاص داده است، اشغال کند، اعتکافش چه حکمی دارد و اصولاً این‌گونه اختصاصات که گاهی یکی دو روز قبل از شروع مراسم انجام می‌شود، حقی را برای انسان ثابت می‌کند تا تجاوز به آن، غصب محسوب شود یا حقی ثابت نمی‌شود؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: اگر متعارف است که زمانی قبل از شروع به اعتکاف، مکانی را به خود اختصاص دهند و چیزی به عنوان گرفتن جا، در مکانی از مسجد بگذارند، بنا بر احتیاط نباید کسی جای کس دیگری را بگیرد؛ ولی اگر این کار را بکند، بطلان اعتکافش محلّ تأمل است.^۳

۴۹. سؤال: در حال اعتکاف، اگر معتکفی مکانی را برای اعتکاف معین کرده و جا گرفته باشد و از طرفی معتکف دیگر آن مکان را بدون رضایت او بگیرد، اعتکافش در آن مکان چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله سبحانی: هرگاه مکانی برای کسی مشخص شد، به مکان او تجاوز نکند.^۴

◀ غصبی بودن لباس، آجر و خاک مسجد

۵۰. سؤال: اگر آجر و خاک مسجد یا لباس معتکف غصبی باشد، اعتکاف چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: غصبی بودن لباس، ضرری به اعتکاف نمی‌زند؛ ولی اگر آجر یا خاک غصبی باشد، اعتکاف روی آن اشکال دارد.^۵
حضرت آیت الله علوی گرگانی: اگر امکان اجتناب از آن باشد، باید اجتناب کرد؛ ولی اگر عصیان کرد، ظاهراً اعتکاف او باطل نباشد.^۶

۱. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۹.

۲. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۸.

۳. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، استفتائات، گردآوری و تنظیم: رضا قبادلو، قم، نجابت، ۱۳۹۱ ش، ص ۳۲۹.

۴. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۷.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۱.

۶. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۵.

◀ خروج غیرمجاز از مسجد

۵۱. سؤال: اگر کسی سهواً به غیر از جهاتی که تجویز شده است، برای بیرون رفتن از مسجد در هنگام اعتکاف بیرون رود، آیا اعتکافش باطل می‌شود؟
حضرت آیت الله خامنه‌ای: اگر به جهت فراموشی خارج شود و خروجش زیاد طول نکشد، اعتکافش باطل نمی‌شود.^۱

◀ خروج از مسجد، یک ساعت پیش از اذان مغرب

۵۲. سؤال: معتکفی که یک ساعت قبل از اذان مغرب برایش کار ضروری پیش می‌آید و باید از مسجد خارج شود، اگر در هنگام اذان مغرب روز سوم در مسجد نباشد، آیا اعتکاف او صحیح است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر مجوز خروج داشته باشد، مانعی ندارد.^۲
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در فرض داشتن مجوز خروج، مانعی ندارد و اعتکافش به هنگام خروج، خاتمه یافته است.^۳

۵۳. سؤال: معتکفی که یک ساعت قبل از اذان مغرب برایش کار ضروری پیش می‌آید و حدود پنج یا ده دقیقه قبل از اذان روز سوم کار او تمام شود، آیا باید خود را به مسجد برساند؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: بلی.^۴

◀ خروج از مسجد، به گمان حیض بودن

۵۴. سؤال: خانم معتکفی در ایام عادت خود لکه‌ای می‌بیند و به گمان اینکه حیض می‌باشد، از اعتکاف خارج می‌شود؛ اما پس از نیم ساعت یقین می‌کند که استحاضه بوده است. وظیفه‌اش چیست؟

حضرت آیت الله سبحانی: باید برگردد و اعتکاف او صحیح است.^۵

۱. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۲.

۲. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۴.

۳. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۴.

۵. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۱.

◀ خارج نشدن از مسجد در صورت وجوب خروج

۵۵. سؤال: اگر خروج از مسجد از جهت پرداختن دین و قرض - که پرداخت آن بر او واجب است - یا به جهت رفتن به کار دیگر که ادای آن متوقف بر خروج از مسجد است، بر او واجب باشد؛ ولی از مسجد خارج نشود، آیا مرتکب عمل حرامی شده و آیا اعتکاف او باطل است؟
حضرت آیت الله بهجت: اگرچه کار حرامی کرده است؛ ولی اعتکاف او صحیح است.^۱

◀ شرط خارج شدن از اعتکاف در ضمن صیغه نذر

۵۶. سؤال: آیا در اعتکاف نذری، انسان می تواند هنگام خواندن صیغه نذر، شرط کند که اگر مانعی پیش آمد، اعتکافم را رها می کنم؟
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: صحت اشتراط رجوع از اعتکاف در نذر، محل تأمل بلکه محل منع است. بلی، نذر اعتکاف مشروط، صحیح است.^۲
حضرت آیت الله نوری همدانی: بلی می تواند؛ ولی احتیاط واجب آن است که در زمان شروع اعتکاف نیز آن شرط را ذکر کند.^۳

◀ جرو بحث در اعتکاف

۵۷. سؤال: جرو بحث با مسئولین اعتکاف به خاطر برخی موارد و مشکلات، آیا ضرری برای اعتکاف دارد؟
حضرت آیت الله مظاهری: ضرر نمی زند؛ ولی حرام است.^۴
۵۸. سؤال: معتکفی برای اثبات حق و حقیقت، مجبور به جرو بحث شده است. آیا این عمل به صحت اعتکاف او لطمه ای وارد می کند؟
حضرت آیت الله مظاهری: اعتکاف او صحیح است؛ ولی باید متوجه باشید که این گونه قیل وقال ها غالباً از هوا و هوس سرچشمه می گیرد.^۵

۱. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۵.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۴.

۳. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۲۲/ ۸/ ۱۳۹۵ ه. ش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۲.

۵. همان.

۵۹. سؤال: معتکفی در جمعی برای دفاع از حق باید بحث کند. آیا این کار اولویت دارد و یا اختیار کردن سکوت برای صحیح بودن اعتکاف؟
حضرت آیت الله مظاهری: موارد فرق می کند، ولی سکوت غالباً سزاوار است.^۱

◀ خروج از مسجد برای وضو گرفتن

۶۰. سؤال: معتکفی قبل از اذان صبح در مسجد بوده است. و برای تجدید وضو از مسجد خارج می شود. وقتی برای وضو بیرون از مسجد قرار دارد اذان صبح می شود. آیا اعتکاف او صحیح است؟

حضرت آیت الله مظاهری: صحیح است.^۲
جناب معتکف

۶۱. سؤال: اگر معتکف در مسجد جنب شود، چه باید بکند؟
حضرت آیت الله بهجت: باید فوراً غسل را به جا آورد. بنابراین، اگر غسل در داخل و خارج مسجد ممکن است و غسل در مسجد محتاج به توقف و مکث در مسجد است، فوراً خارج شود و در خارج غسل کند و در دو مسجد پیامبر - صلی الله علیه و آله و سلم - و مسجد الحرام با تیمم خارج شود.^۳
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: چنانچه محتلم شده باشد، باید فوری از مسجد خارج شده، غسل جنابت انجام دهد و اعتکافش صحیح است؛ ولی اگر جنابت عمدی و بر اثر استمنا و مانند آن باشد، اعتکاف باطل می گردد.^۴

حضرت آیت الله مظاهری: فوراً از مسجد بیرون رود و غسل کند و برگردد.^۵
حضرت آیت الله علوی گرگانی: باید از مسجد خارج شود و غسل نماید و برگردد.^۶

۱. همان.

۲. همان، ص ۱۰۰.

۳. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۰.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۲.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۶.

۶. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۶.

۶۲. سؤال: شخصی برای اعتکاف به مسجد رفته است. قبل از اذان صبح روز اول خوابش برده و جنب شده است. به علت اینکه حمام و آب گرم مهیا نبوده، غسل نکرده است و نمی دانسته باید تیمم کند. عصر همان روز اول تیمم نموده و پس از ساعتی غسل کرده است.

اولاً: آیا اعتکاف او صحیح است یا خیر؟

حضرت آیت الله مظاهری: اعتکاف او صحیح است.^۱

ثانیاً: حکم روزه او چگونه است؟

حضرت آیت الله مظاهری: صحیح است.^۲

ثالثاً: باتوجه به اینکه به صورت جنب در مسجد بوده، مرتکب حرامی شده است؟

حضرت آیت الله مظاهری: چون سهواً یا جهلاً بوده حرامی به جا نیاورده است.^۳

۶۳. سؤال: شخص معتکف و کان علیه صیام قضاء فصامه فی اعتکافه فأصبح مجنباً، فما هو حکم اعتکافه فی اليوم الأول أو الثاني أو الثالث؟

حضرت آیت الله حسینی حائری: إن کان قد أجنب فی النوم بعد الفجر أو کان قد أجنب فی النوم قبل الفجر واستمر به ذلك النوم إلى الفجر فصومه صحیح و اعتکافه صحیح و برئت ذمته.^۴

◀ تقدّم تطهیر مسجد یا غسل جنابت

۶۴. سؤال: اگر فرش مسجد، نجس شده باشد و معتکف هم محتلم شده باشد، شستن فرش مقدّم است یا غسل جنابت؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر به طریق دیگر می تواند مسجد را تطهیر کند مانند اینکه دیگری تطهیر مسجد را انجام دهد، باید غسل کند؛ در غیر این صورت باید تیمم کند و مسجد را تطهیر کند، ولی اگر امکان تیمم هم ندارد، بین غسل و ازاله نجاست از مسجد، مخیر است.^۵

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۸.

۲. همان.

۳. همان.

۴. سید کاظم حسینی حائری، الفتاوی المنتخبة، قم، شریعت، ۱۳۹۳ ش، ص ۹۱.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۶۵. سؤال: اگر آجر و خاک مسجد یا لباس معتکف غصبی باشد، اعتکاف چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله محقق کابلی: در اعتکاف اشکال ندارد؛ ولی در موقع نماز، مکان و لباس نمازگزار مباح باشد.^۱

◀ اعتکاف زن با علم به حیض شدن

۶۶. سؤال: خانمی می خواهد معتکف شود، ولی می داند قبل از سه روز حیض می شود. اعتکافش چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: مشروع نیست.^۲

◀ تعطیل کردن دروس حوزه برای اعتکاف

۶۷. سؤال: آیا جایز است که یک طلبه ای سه روز درس هایش را تعطیل کند و برای انجام دادن اعتکاف مستحبی به مسجد جامع برود؟ احوط با کدام است؟ کدام یک افضل است؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در فرضی که خلاف قانون مدرسه علمیه نباشد، اگر اعتکاف منافات با درس خواندن داشته باشد درس ترجیح دارد.^۳

◀ اعتکاف با تیمم

۶۸. سؤال: کسی که باید برای نماز صبح تیمم کند و دسترسی به آب ندارد، آیا می تواند قبل از اذان صبح تیمم کند و معتکف شود و در زمانی که دسترسی به آب پیدا کرد، از مسجد خارج شود و غسل کند؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر اعتکاف بر فرد واجب معین نباشد، جایز نیست؛ و الا مانعی ندارد.^۴

۱. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. همان.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۷.

۶۹. سؤال: کسی که شب قبل از اعتکاف در مسجد حاضر شده است و نیاز به غسل پیدا کرده ولی به خاطر عدم امنیّت نمی تواند به خارج از مسجد برای غسل برود، آیا می تواند تیمم کند و معتکف شود و در زمانی که دسترسی به آب پیدا کرد، از مسجد خارج شود و غسل کند؟ (اگر جواب مثبت است، آیا چنین کسی برای اعتکاف و روزه و نماز صبح باید سه تیمم جداگانه کند؟)

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر اعتکاف بر او واجب معین باشد، مانعی ندارد و یک تیمم کافی است؛ و الا جایز نیست.^۱

۷۰. سؤال: کسی که غسل جنابت برگردن دارد و به جهت عدم دسترسی به آب یا کمبود وقت نتواند غسل کند، آیا می تواند قبل از اذان صبح تیمم کند و معتکف شود و در زمانی که دسترسی به آب پیدا کرد، از مسجد خارج شود و غسل کند؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: صحت تیمم به جهت انجام امر استحبابی اعتکاف بعید نیست. شایان ذکر است که اگر روزه اعتکاف، روزه قضا باشد، آن روزه صحیح نیست و بالتبع، اعتکافش هم باطل است.^۲

۷۱. سؤال: کسی که به هر علتی در اعتکاف امکان انجام دادن غسل واجب ندارد، آیا می تواند با تیمم کردن سه روز را معتکف باشد؟

حضرت آیت الله مظاهری: می تواند.^۳

◀ اعتکاف بدون ثبت نام

۷۲. سؤال: مسئولین برگزاری اعتکاف به اندازه ظرفیت مسجد از معتکفین ثبت نام به عمل می آورند و هر ساله عده ای بدون هماهنگی و خارج از برنامه اعتکاف به مسجد می آیند. آیا اعتکاف آنان صحیح است؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: رعایت نظم اگرچه لازم است؛ ولی صحت و فساد اعتکاف منوط به داشتن قصد قربت و نداشتن آن است.^۴

۱. همان.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۸.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

◀ اعتکاف خانوادگی

۷۳. سؤال: آیا اعتکاف به صورت خانوادگی جایز است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: مانعی ندارد.^۱

◀ اعتکاف در غیر وطن و در سفر با نذر

۷۴. سؤال: معلمی که فقط نه ماه تحصیلی را کار می کند و محل کارش شیراز است، آیا می تواند در

فصل تعطیلی کار در شیراز اعتکاف کند یا حکم مسافر را دارد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر در کمتر از هر ده روز یک سفر دارد، مانعی ندارد؛ وگرنه قصد اقامت

ده روزه لازم است.^۲

۷۵. سؤال: آیا می توان برای شرکت در مراسم اعتکاف به شهر دیگری که بیش از چهار فرسخ با ما

فاصله دارد، مسافرت کرد و اعتکاف در صورت سفر صحیح است؟

حضرت آیت الله خامنه ای: اگر قصد اقامت ده روز و یا نذر روزه در سفر نباشد، روزه در سفر صحیح نیست

و با عدم صحت روزه، اعتکاف هم صحیح نیست.^۳

۷۶. سؤال: آیا اعتکاف مسافر صحیح است؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر نذر کند که در سفر روزه بگیرد، می تواند معتکف شود.^۴

۷۷. سؤال: اگر کسی بخواهد در خارج از شهر خود اعتکاف کند؛ به طور مثال در مکه مکرمه و

از ساکنین مکه نباشد و قصد ده روز هم نکند، آیا حتماً باید نذر روزه کرده باشد یا به صورت

دیگری می تواند معتکف شود؟

حضرت آیت الله مظاهری: مسافر می تواند معتکف شود.^۵

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۲.

۲. همان، ص ۴۶.

۳. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۸.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۴.

۷۸. سؤال: آیا اعتکاف در سفر (مثل کسی که به مشهد می‌رود) درحالی که نماز شکسته است، صحیح می‌باشد؟

حضرت آیت الله مظاهری: مسافر می‌تواند روزه مستحب بگیرد و می‌تواند معتکف شود.^۱

۷۹. سؤال: قصد کرده‌ام «ایام البیض» را در مشهد معتکف شوم. باتوجه به اینکه روزه مسافر صحیح نیست، برای انجام اعتکاف چه کنم؟

حضرت آیت الله مظاهری: اعتکاف در مسافرت و روزه گرفتن جایز است.^۲

۸۰. سؤال: آیا انسان می‌تواند در شهر دیگری معتکف شود؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: اگر مسافر باشد نمی‌تواند؛ مگر اینکه نذر کرده باشد در سفر روزه بگیرد؛ و بنابر احتیاط واجب این نذر باید قبل از شروع سفر انجام گیرد.^۳

۸۱. سؤال: من علاقه زیادی دارم که در مراسم اعتکاف در مرکز استان شرکت کنم؛ ولی چون در شهرستان زندگی می‌کنم و اگر بخوام به مرکز استان بروم، باید نماز خود را شکسته بخوانم، آیا از این نظر مشکلی نخواهم داشت؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: کسی که بخواهد در سفر معتکف شود، می‌تواند نذر کند که در سفر روزه بگیرد و می‌تواند اعتکاف نماید.^۴

◀ شروع دوباره اعتکاف

۸۲. سؤال: در مسئله ۱۸۴۳ رساله عملیه فرموده‌اید که اگر کسی اعتکاف واجب غیرمعین را باطل کند، باید آن را دوباره شروع کند و بهتر است آن را تمام کرده، دوباره از سر بگیرد. آیا شروع دوباره اعتکاف، باید فوری و متصل به اعتکاف باطل شده باشد یا می‌تواند بین آنها فاصله بیندازد؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: شروع دوباره اعتکاف، واجب فوری نیست؛ اگرچه احتیاط است.^۵

۱. همان.

۲. همان.

۳. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۹.

۴. همان.

۵. سیدعبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۳۰.

◀ علم به ابطال اعتکاف بعد از آن

۸۳. سؤال: شخصی اعتکاف واجب خود را در مسجدی به جا آورده و پس از اعتکاف فهمیده است که به دلایلی (مثل غصبی بودن زمین مسجد، نارضایتی صاحب زمین و...) اعتکاف در آن مسجد صحیح نبوده، اعتکاف او چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۱

◀ تنافی نداشتن اعتکاف با کار

۸۴. سؤال: کسی که درآمد او به صورت «روزمزد» است و هر روزی که سرکار نرود، حقوق نمی گیرد، آیا جایز است کار خود را رها کند و معتکف شود؟
حضرت آیت الله مظاهری: اگر بتواند زن و بچه را اداره کند، می تواند.^۲

◀ اعتکاف مرد در صورت اذیت شدن همسر و فرزندان

۸۵. سؤال: اگر اعتکاف مرد موجب اذیت همسر و فرزندان او شود، می تواند معتکف شود؟
حضرت آیت الله مظاهری: اگر حق با همسر و فرزندان باشد، باید مراعات کند.^۳

◀ عدالت امام جماعت و اعتکاف

۸۶. سؤال: آیا عدالت امام جماعت مسجد جامع در صحت اعتکاف شرط است؟
حضرت آیت الله خامنه ای: عدالت امام جماعت مسجد در صحت اعتکاف شرط نیست.^۴

◀ ستاندن طلب در حال اعتکاف

۸۷. سؤال: معتکف از کسی طلبکار است، آیا می تواند طلب خویش را بازستاند؟
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: مانعی ندارد.^۵

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۶.

۲. همان، ص ۱۱۷.

۳. همان.

۴. سیدعلی حسینی خامنه ای، همان، ص ۴.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۷.

◀ خروج از مسجد برای تطهیر بدن

۸۸. سؤال: قسمتی از بدن در حال اعتکاف خونی شده است، آیا ازاله آن در بیرون مسجد ضرورت دارد؟

حضرت آیت الله تبریزی: تأخیر آن مانعی ندارد؛ بلکه به احتیاط واجب، باید وقتی که برای ضرورتی مثل قضای حاجت خارج می شود، تطهیر نماید.^۱

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اگر نمی خواهد فعلاً نماز بخواند، تطهیر فوری ضرورت ندارد.^۲

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: برای نماز، باید بدن و لباس پاک باشد، و تطهیر آن فوریت ندارد.^۳

حضرت آیت الله نوری همدانی: ضرورت فوری ندارد و فقط باید هنگام نماز، بدن و لباس پاک باشد.^۴

◀ حصول مانع در مسجد محل اعتکاف

۸۹. سؤال: الف) اگر در مسجدی که معتکف شده است، مانعی از ادامه دادن اعتکاف در آن مسجد برایش پیش آید، آیا اعتکافش باطل می شود؟ ب) چنانچه آن اعتکاف واجب باشد، او باید در مسجدی دیگر معتکف شود و یا بعداً قضا کند؟ ج) اگر مانع برطرف شد، آیا باید به مسجد قبلی باز گردد؟

حضرت آیت الله خامنه ای: الف) باطل می شود. ب) واجب است اعتکاف را در مسجدی دیگر یا همان مسجد بعد از رفع مانع، شروع کرده و یا قضا نماید. ج) لازم نیست.^۵

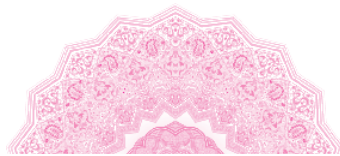
۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۰.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۹.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۵. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۸.

فصل چهارم: وقت اعتکاف

۹۰. سؤال: آیا اعتکاف به زمان‌های ویژه‌ای اختصاص دارد و بهترین زمان جهت اعتکاف چیست؟
حضرت آیت‌الله بهجت: در هر زمانی که روزه در آن ایام صحیح است، اعتکاف نیز جایز و صحیح است و بهترین اوقات اعتکاف، ماه رمضان و برترین اوقات رمضان، دهه آخر آن است.^۱

۹۱. سؤال: بهترین وقت اعتکاف در روایات شریفه، دهه آخر ماه رمضان است. آیا ایام البیض ماه رجب (سیزدهم، چهاردهم و پانزدهم ماه رجب) نیز چنین خصوصیتی دارد؟
حضرت آیت‌الله موسوی اردبیلی: اعتکاف در هر وقت، مستحب و مطلوب است و در ماه رمضان، استحبابش مؤکد است.^۲

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: بهترین اوقات اعتکاف، ماه مبارک رمضان است؛ خصوصاً در دهه آخر آن.^۳

۹۲. سؤال: آیا اعتکاف در تمام ایام سال جایز است، یا اختصاص به ماه رجب المرجب و ماه

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۳۹.

۲. سیدعبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۳۰.

۳. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۱.

مبارک رمضان دارد؟ اعتکاف در کدام یک از این دو ماه افضل است؟
 حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اعتکاف در تمام ایام سال، جز در دو روز که روزه در آن حرام است، مطلوب است؛ ولی در ماه مبارک رمضان و ماه رجب، فضیلت بیشتری دارد.^۱
 حضرت آیت الله مظاهری: زمان خاصی ندارد.^۲
 حضرت آیت الله علوی گرگانی: منحصر به ایام خاصی نیست؛ ولی دهه آخر ماه رمضان، بسیار توصیه شده است.^۳

۹۳. سؤال: بهترین زمان ها جهت اعتکاف چه موقعی است؟
 حضرت آیت الله مظاهری: روزهای مقدّس نظیر «ایام البیض» که الآن شهرت دارد، ایام ماه مبارک رمضان که پیامبر گرامی در دهه آخر معتکف می شدند، افضل است.^۴
۹۴. سؤال: کسی که می خواهد سه روز اعتکاف کند، آیا می تواند مثلاً از ساعت هفت صبح پس از طلوع خورشید شروع کند و تا هفت صبح سه روز بعد معتکف باشد؟
 حضرت آیت الله مظاهری: باید قبل اذان صبح روز اول تا مغرب بعد از روز سوم در مسجد باشد.^۵
۹۵. سؤال: معتکفی می خواهد سه روز اعتکاف کند و مدت ۷۲ ساعت اعتکاف انجام دهد. اگر او اعتکافش را از بعد از طلوع فجر مثلاً از ظهر شروع کند و ظهر هم به پایان برساند؛ به گونه ای که مجموع آن ۷۲ ساعت شود، آیا این اعتکاف صحیح است؟
 حضرت آیت الله خامنه ای: اعتکاف باید از شروع روز اول تا پایان روز سوم باشد و تلفیق کردن بدین گونه که جزئی از روز اول را با جزئی از روز آخر یک روز کامل به حساب بیاورد صحیح نیست.^۶
۹۶. سؤال: اگر یکی از روزهایی که روزه گرفتن در آن حرام است در بین اعتکاف باشد، چه باید کرد؟
 حضرت آیت الله علوی گرگانی: نباید طوری اعتکاف کنند که به آن زمان برخورد کند.^۷

◀ اعتکاف پیش از عید فطر و قربان

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۸.
۲. حسین مظاهری، همان، ص ۹۹.
۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۳.
۴. حسین مظاهری، همان، ص ۹۹.
۵. همان، ص ۱۰۲.
۶. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱ و ۲.
۷. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۳.

۹۷. سؤال: آیا می‌توان دو یا یک روز مانده به عید فطر اعتکاف نمود؟
حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: خیر، صحیح نیست.^۱

◀ عدم دخول شب اول در اعتکاف

۹۸. سؤال: اگر کسی اعتکاف یک ماه را نذر کند، آیا شب اول هم جزء همان ماه است؟
حضرت آیت‌الله محقق کابلی: شب اول داخل نیست.^۲

◀ زمان شروع اعتکاف

۹۹. سؤال: در مراسم اعتکاف، معتکف باید قبل از اذان صبح در مسجد مستقر باشد. اگر او دقایقی بعد از اذان بیاید، اعتکاف چه صورتی دارد؟
حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: باید قبل از طلوع فجر صادق در مسجد باشد.^۳

۱۰۰. سؤال: در مراسم اعتکاف، معتکفان باید قبل از اذان صبح در مسجد مستقر باشند. اگر دقایقی بعد از اذان بیایند، اعتکاف چه صورت دارد و اگر روز سوم را که اعتکاف واجب می‌شود نمانند، کفاره آن چه می‌باشد؟
حضرت آیت‌الله نوری همدانی: باید از اول طلوع فجر باشد، و خروجش موجب بطلان اعتکاف است که باید کفاره هم بدهد.^۴

◀ وقت فضیلت اعتکاف

۱۰۱. سؤال: اعتکاف در کدام یک از ماه‌های رجب و رمضان افضل است؟
حضرت آیت‌الله محقق کابلی: ماه رمضان، به خصوص دهه آخر آن، افضل از ماه رجب است.^۵
حضرت آیت‌الله مظاهری: فرقی ندارد.^۶

۱۰۲. سؤال: آیا اعتکاف در تمام ایام سال جایز است یا اختصاص به ماه رجب المرجب و ماه

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۴.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۵. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۶. حسین مظاهری، همان، ص ۹۹.

مبارک رمضان دارد؟

حضرت آیت الله محقق کابلی: اختصاص به ماه رجب و ماه رمضان ندارد؛ اگرچه افضل در این دو ماه است. در هر زمانی که روزه گرفتن صحیح است، اعتکاف هم صحیح است.^۱

۱۰۳. سؤال: چه زمانی اعتکاف مستحب مؤکد است و به عبارت دیگر، در چه اوقاتی اعتکاف مستحب است؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: اعتکاف وقت خاصی ندارد؛ هرچند اعتکاف در ده روز آخر ماه مبارک رمضان فضیلت بیشتری دارد.^۲

۱۰۴. سؤال: چه زمانی را برای اعتکاف در ایام سال (جز ماه مبارک رمضان و ایام البیض ماه رجب) توصیه می‌فرمایید؟

حضرت آیت الله وحید خراسانی: در هر زمانی که روزه صحیح است، اعتکاف هم صحیح است؛ البته بهترین زمان آن، ماه مبارک رمضان است و بهترین زمان در ماه مبارک برای اعتکاف، دهه آخر آن است.^۳

۱۰۵. سؤال: بهترین زمان برای اعتکاف چه زمانی است؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: انجام دادن اعتکاف در هر زمانی که روزه در آن صحیح است، صحیح می‌باشد و دلیلی بر افضلیت ماه رمضان بر دیگر ماه‌ها نداریم و افضلیت دهه آخر ماه رمضان، برای کسی است که دهه اول و دوم را معتکف بوده است (یعنی اگر کسی بخواهد به رسول الله «صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ سَلَّمَ» اقتدا نماید، چنین کند).^۴

◀ نرسیدن به مسجد تا اذان صبح

۱۰۶. سؤال: شخصی به نیت اعتکاف از منزل خارج شده است؛ ولی قبل از ورود به مسجد، اذان صبح گفته می‌شود. آیا اعتکاف او صحیح است و می‌تواند معتکف شود؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: نمی‌تواند.^۵

حضرت آیت الله مظاهری: نمی‌تواند.^۶

۱. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqueq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۲. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱.

۳. حسین وحید خراسانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://wahidkhorasani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۴. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۵. همان.

۶. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۰.

۱۰۷. سؤال: اگر معتکف شک کند که هنگام نماز صبح روز اول، قبل از اذان صبح وارد مسجد

شده است، آیا می‌تواند آن روز را روز اول اعتکاف خود حساب کند؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: اگر مسئله را آن موقع نمی‌دانسته است یا احتمال توجه به وقت را

ندهد، اعتکافش باطل است. در غیر این صورت، اگر بعد از اعتکاف شک کند، اعتکافش صحیح است؛

ولی اگر در بین اعتکاف شک کند، بنابر احتیاط واجب اعتکافش باطل است. بنابراین، در اعتکاف

واجب، بنابر احتیاط واجب اعتکاف را تمام کند و اگر اصل اعتکاف به نحو واجب غیر معین بوده است،

به آن اکتفا نکند.^۱

حضرت آیت‌الله سبحانی: چون شک در عمل دارد؛ لذا حساب نمی‌شود.^۲

۱۰۸. سؤال: اگر معتکف هنگام اذان صبح روز اول، به دلیل ضرورتی بیرون از مسجد باشد،

اعتکافش صحیح است؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: اگر قبل از آن نیت اعتکاف داشته باشد، اعتکافش صحیح است.^۳

◀ تعریف روز و شب در اعتکاف

۱۰۹. سؤال: منظور از روز در اعتکاف چیست؟

حضرت آیت‌الله تبریزی: از طلوع فجر تا مغرب است.^۴

حضرت آیت‌الله بهجت: منظور از طلوع فجر است تا غروب شمس نسبت به روز اول و آخر، و دو شبی

که در وسط قرار می‌گیرد، داخل است.^۵

حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: مراد از اول طلوع فجر تا غروب آفتاب است.^۶

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: از طلوع فجر تا مغرب است.^۷

حضرت آیت‌الله محقق کابلی: از موقع طلوع فجر تا موقع غروب شرعی.^۸

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۲. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۲.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۴. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۴.

۵. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۲.

۶. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۲.

۷. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۸. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۱۱۰. سؤال: منظور از روز در اعتکاف چیست؟ آیا پایان روز، غروب آفتاب است یا مغرب؟
 حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: منظور از غروب، زوال خُمَرِه مَشْرِقیّه است که عرفاً مغرب گفته می شود.^۱
 حضرت آیت الله نوری همدانی: پایان روز، مغرب است.^۲
 حضرت آیت الله علوی گرگانی: از طلوع فجر (اذان صبح) تا مغرب شرعی، پایان روز اعتکاف است.^۳
۱۱۱. سؤال: منظور از شب و روز در اعتکاف چیست؟
 حضرت آیت الله خامنه ای: روز از طلوع فجر تا مغرب شرعی است و شب از مغرب تا طلوع فجر.^۴

◀ تأخیر از اَوّل وقت اعتکاف

۱۱۲. سؤال: اگر معتكف مثلاً یک ساعت از ابتدای روز بعد از طلوع فجر تأخیر کند، آیا این روز به عنوان روز اول اعتکاف حساب می شود؟ چه تأخیر عمدی باشد یا اضطراری؟
 حضرت آیت الله خامنه ای: در اعتکاف باید از ابتدای روز اول شروع کرد؛ لذا روزی که ناقص مانده است، جزو اعتکاف محسوب نمی شود؛ هر چند که تأخیر از روی اضطرار باشد.^۵

◀ تحقق اعتکاف

۱۱۳. سؤال: آیا در محقق شدن اعتکاف، سه روز تلفیقاً کافی است یا خیر؟
 حضرت آیت الله تبریزی: کافی نیست.^۶
 حضرت آیت الله بهجت: در آن، تأمل و اشکال است.^۷
۱۱۴. سؤال: آیا در تحقق اعتکاف، سه روز ناپیوسته کافی است؟
 حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر.^۸
 حضرت آیت الله مکارم شیرازی: کافی نیست.^۹

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.
 ۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.
 ۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۳.
 ۴. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۳.
 ۵. همان، ص ۲.
 ۶. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۴.
 ۷. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۲.
 ۸. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.
 ۹. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۲.

◀ پایان اعتکاف

۱۱۵. سؤال: آیا معتکف هنگام اذان مغرب روز سوّم، حتماً باید در مسجد باشد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: معتکف باید تا مغرب در مسجد بماند.^۱

◀ اعتکاف در ادیان دیگر

۱۱۶. سؤال: آیا سنّت اعتکاف، اختصاص به شریعت مقدّسه اسلام دارد یا اینکه در شرایع و ادیان

سابق نیز وجود داشته است؟

حضرت آیت الله بهجت: ظاهراً وجود داشته است و آیه ۱۲۵ سورۀ مبارکۀ بقره را به آن اشاره گرفته اند.^۲

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: مراسمی شبیه به اعتکاف در میان بعضی از مؤمنان به شرایع سابق

بوده است و در زندگی حضرت مریم، و زکریا علیهما السلام. آثاری از آن دیده می شود.^۳

حضرت آیت الله محقق کابلی: در امم سابقه هم بوده؛ ولی ممکن است از نظر کمیت و کیفیت باهم فرق

داشته باشد. چنان که در آیات شریفه، اعتکاف در شرایع سابقه بیان شده است.^۴

۱۱۷. سؤال: آیا اعتکاف در ادیان دیگر هم بوده است یا صرفاً اختصاص به دین اسلام دارد و در دین

اسلام هم آیا از ابتدا بوده است یا اخیراً مطرح گردیده است؟

حضرت آیت الله مظاهری: در ادیان دیگر بوده است و در دین اسلام به آن اهمیّت داده شد و پیامبر

گرامی و ائمّه طاهرين زياد معتكف می شدند و الحمد لله این سنّت حسنه، فعلاً شهرتی پیدا کرده است.^۵

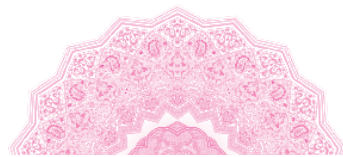
۱ . محمد موحّدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۳.

۲ . محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۳۹.

۳ . ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۷.

۴ . قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/ ۸/ ۱۳۹۵ هـ ش.

۵ . حسین مظاهری، همان، ص ۹۹.

فصل پنجم: شروط اعتکاف

۱۱۸. سؤال: شرایط اعتکاف چیست؟

حضرت آیت الله تبریزی: شرایط صحت اعتکاف عبارت است از: ۱. ایمان؛ ۲. عقل؛ ۳. نیت قربت؛ ۴. روزه؛ ۵. توقف در مسجد کمتر از سه روز نباشد؛ ۶. در مسجد جامع شهر باشد؛ ۷. اذن کسی که در جواز اعتکاف، اذن او معتبر است؛ ۸. ادامه دادن توقف در مسجدی که اعتکاف را در آن شروع کرده و خارج نشدن از آن مسجد.^۱

حضرت آیت الله علوی گرگانی: عقل، نیت، روزه کمتر از سه روز نباشد، در مساجد اربعه (یعنی مسجد الحرام، مسجد النبی، مسجد کوفه و مسجد بصره) و مساجد جامع، ماندن در مسجد در ایام اعتکاف.^۲

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۳.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۳.

بخش اول: نیت

۱۱۹. سؤال: آیا در اعتکاف، باید از ابتدا تعداد روزهایی را که می‌خواهیم معتکف شویم، نیت کنیم یا واجب نیست؟ مثلاً اگر سه روز نیت کنیم و بعد از سه روز، یک روز دیگر به نیت اعتکاف در مسجد بمانیم، صحیح است یا خیر؟

حضرت آیت‌الله موسوی اردبیلی: باید از اول، نیت سه روز را بکند و کمتر از آن نباشد؛ ولی بعد از سه روز، اگر یک شب و یک روز هم نیت اعتکاف بکند و در مسجد بماند، اشکال ندارد و اگر دو روز بماند و مجموعاً پنج روز شود، باید روز ششم را هم در مسجد به نیت اعتکاف بماند؛ ولی اگر پس از سه روز بخواهد فقط مقداری از یک روز یا یک شب را به نیت اعتکاف در مسجد بماند، صحتش خالی از اشکال نیست.^۱

۱۲۰. سؤال: کسی که نیت کرده است که مثلاً در شبستان مسجد معتکف شود، آیا خارج شدن از شبستان و ورود به حیاط یا دیگر قسمت‌های مسجد، ضرری برای اعتکاف او دارد یا خیر؟

حضرت آیت‌الله موسوی اردبیلی: اگر مکان خاصی از مسجد را در نیت برای اعتکاف معین کند، لغو است و عمل به آن واجب نیست. پس می‌تواند در حال اعتکاف در هر نقطه‌ای از مسجد بماند؛ ولی به حیاط و دیگر جاها، اگر جزء مسجد نباشند، غیر از حال ضرورت نباید برود.^۲

۱. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۶.

۲. همان، ص ۳۲۷.

۱۲۱. سؤال: آیا اعتکاف به نیت خاصی نیاز دارد؟

حضرت آیت الله مظاهری: چون امر عبادی است، قصد قربت می خواهد.^۱

۱۲۲. سؤال: در نیت اعتکاف، گذراندن از قلب و یا زبان لازم است و یا اینکه عمل به اعتکاف مثل

حضور در مسجد جهت آن کافی است؟

حضرت آیت الله مظاهری: باتوجه به عمل کفایت می کند.^۲

۱۲۳. سؤال: آیا در اعتکاف نیازی به قصد نمودن عبادات دیگر (علاوه بر نیت اعتکاف) هم هست؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: در اعتکاف، نیت خود اعتکاف و نیت روزه لازم است.^۳

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: بنابر احتیاط، باید قصد عبادت دیگری نیز بشود.^۴

حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر، کلمه اعتکاف جامع همه عبادت هایی است که در ضمن آن واقع

می شود.^۵

حضرت آیت الله خامنه ای: نیازی نیست.^۶

۱۲۴. سؤال: برای اعتکاف چگونه باید نیت کرد؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: همین که برای خدا نیت کند که در مسجد بماند، کافی است و لازم

نیست نیت انجام یکی از عبادات را داشته باشد؛ البته اگر قصد کند که کمتر از سه روز در مسجد بماند،

اعتکافش صحیح نیست.^۷

◀ نیابت در اعتکاف

۱۲۵. سؤال: آیا اعتکاف را به نیابت از کسی که مرده است و یا زنده است، می توان انجام داد؟

حضرت آیت الله تبریزی: به نیابت از میت مانعی ندارد؛ ولی به نیابت از حی اشکال دارد.^۸

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۰.

۲. همان، ص ۱۰۱.

۳. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۵.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۴.

۵. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۶. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۵.

۷. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۸. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۲.

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اعتکاف به نیابت از اموات صحیح است؛ ولی به نیابت از احیا مشکل است؛ البته رجائاً مانعی ندارد.^۱

حضرت آیت الله بهجت: اعتکاف به نیابت از میت صحیح است و صحت آن به نیابت از حی، محل تأمل است.^۲

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: نیابت از میت در اعتکاف، صحیح است و نیابت از حی، محل اشکال است. بلی، به قصد رجاء، اشکال ندارد.^۳

حضرت آیت الله نوری همدانی: به نیابت از میت اشکال ندارد؛ ولی نسبت به زنده، ثواب اعتکاف را به او هدیه کند.^۴

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: آری، می توان انجام داد؛ ولی احتیاط این است که قصد اهدای ثواب کند.^۵

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: روزه استیجاری به نیابت از احیا صحیح نیست؛ اما به نیابت از اموات مانعی ندارد.^۶

حضرت آیت الله محقق کابلی: می تواند به نیابت میت اعتکاف انجام داد؛ ولی به نیابت از حی، محل اشکال است.^۷

حضرت آیت الله علوی گرگانی: از جانب میت، می شود انجام داد؛ ولی در مورد شخص زنده، به عنوان اهدای ثواب اشکال ندارد، ولی به عنوان نیابت نمی تواند انجام شود.^۸

۱۲۶. سؤال: آیا شخص می تواند برای اعتکاف اجیر شود و اگر صحیح است، روزه اعتکاف را به نیت چه کسی بگیرد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اجیر شدن برای اموات اشکالی ندارد و روزه آن را طبق اجاره، می توانند

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۳.

۲. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۰.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۴.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۰.

۶. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۷. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۸. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

به نیابت همان میّت که به نیابتش معتکف می شوند، بگیرند؛ ولی اجیر شدن به نیابت احیا مشکل است؛ هرچند رجائاً مانعی ندارد؛ بنابراین روزه آن را نیز رجائاً و به نیابت او بگیرند، اشکال ندارد.^۱

۱۲۷. سؤال: آیا می توان اعتکاف استیجاری انجام داد و اگر صحیح است، روزه اعتکاف را به نیت چه کسی بگیرد؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اجیر شدن برای انجام دادن اعتکاف به نیابت از اموات اشکالی ندارد و می تواند برای به جا آوردن روزه به نیابت از دیگران نیز اجیر شود؛ ولی اگر روزه قضای ماه رمضان - و به احتیاط واجب روزه واجب دیگر - به عهده دارد، نمی تواند تبرعاً از طرف میّت روزه به جا آورد.^۲

۱۲۸. سؤال: آیا شخص می تواند یک اعتکاف را به نیابت از چند نفر انجام دهد؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ ولی می تواند برای خودش اعتکاف کند و ثواب آن را به هر چند نفر که مایل بود، از اموات و احیا هدیه کند.^۳

۱۲۹. سؤال: چنانچه به نیابت از غیره معتکف بشوند، آیا باید روزه اعتکاف را به نیابت از همان شخص که به نیابتش اعتکاف کرده اند، بگیرند یا لازم نیست؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: بلی، لازم است.^۴

۱۳۰. سؤال: آیا می توان به نیابت از شخص دیگری اعتکاف نمود؟
حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: در اعتکاف واجب، نیابت از شخص زنده صحیح نیست؛ ولی در اعتکاف مستحب، نیابت از زنده به قصد رجاء اشکالی ندارد و نیابت از غیر زنده در اعتکاف واجب و مستحب، جایز و صحیح است.^۵

۱۳۱. سؤال: حکم انجام دادن اعتکاف به نیابت از: الف) یکی از اموات؛ ب) اموات متعدد؛ ج) شخص زنده، چیست؟
حضرت آیت الله نوری همدانی: اشکال ندارد.^۶

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۹.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۳.

۴. همان، ص ۴۹.

۵. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۸.

۶. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۱۳۲. سؤال: اعتکاف به نیابت از عده‌ای از اموات و یا تعدادی از زنده‌ها چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: به نیت از اموات جایز است؛ اما از طرف زنده‌ها مشروعیتش ثابت نیست.^۱

۱۳۳. سؤال: آیا در اعتکاف، نیابت از حی یا میت جایز است و در صورت جواز، از چند نفر می‌توان نیابت کرد؟

حضرت آیت‌الله سبحانی: نیابت از حی صحیح نیست و نیابت از بیش از یک نفر نیز صحیح نمی‌باشد.^۲
۱۳۴. سؤال: آیا اعتکاف را می‌توان به نیابت از زنده یا میت انجام داد و اگر نیابت صحیح است، آیا هم‌زمان با خود می‌شود به نیابت از دیگری هم معتکف شد؟
حضرت آیت‌الله مظاهری: کلیه صور اشکال ندارد.^۳

۱۳۵. سؤال: آیا اعتکاف مستحب را می‌توان به نیابت از چندین نفر انجام داد و آیا تفاوتی بین زنده یا مرده بودن منوب عنه وجود دارد یا خیر؟

حضرت آیت‌الله موسوی اردبیلی: ظاهر این است که به نیابت از چندین نفر نمی‌شود یک اعتکاف انجام داد و تفاوتی میان مرده و زنده نیست؛ اما اگر یک اعتکاف را انجام دهد و ثوابش را به چند نفر مرده و یا چند نفر زنده و یا چند نفر مرده و زنده اهدا کند، اشکالی ندارد.^۴

۱۳۶. سؤال: کسی که به قصد معتکف شدن وارد مسجد می‌شود، اما تا اذان صبح خواب بوده و نیت اعتکاف نکرده، آیا اعتکافش صحیح است؟
حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: بلی.^۵

۱۳۷. سؤال: در نیابت از احیا که رجائاً انجام می‌شود، آیا می‌توانند روزه اعتکاف را به نیابت از همان شخص بگیرند؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: مثل خود اعتکاف، رجائاً می‌توانند به نیابت از همان شخص روزه بگیرند.^۶

۱. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۲.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۰.

۴. سیدعبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۸.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۲.

۶. همان، ص ۵۰.

◀ قصد وجه در اعتکاف

۱۳۸. سؤال: آیا در اعتکاف، قصد وجوب (اگر واجب باشد) و یا قصد استحباب لازم است یا خیر؟

حضرت آیت الله تبریزی: لازم نیست.^۱

۱۳۹. سؤال: آیا در اعتکاف، قصد وجوب یا استحباب لازم است؟

حضرت آیت الله بهجت: لازم نیست.^۲

حضرت آیت الله مظاهری: لازم نیست.^۳

۱۴۰. سؤال: آیا در اعتکاف واجب و مستحب، قصد وجوب یا استحباب لازم است؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: اصل اعتکاف، مستحب است؛ ولی نیت استحباب لازم نیست. البته اگر

نذر یا عهد کرده باشد و یا قسم خورده باشد که اعتکاف کند، قصد وفای به نذر و عهد و قسم لازم است.^۴

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: لازم نیست.^۵

حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر، قصد قربت کافی است.^۶

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: لازم نیست، قصد قربت کافی است.^۷

حضرت آیت الله محقق کابلی: قصد قربت کفایت می کند.^۸

حضرت آیت الله علوی گرگانی: قصد وجوب و استحباب لازم نیست.^۹

۱۴۱. سؤال: آیا قصد وجه در اعتکاف لازم است؟

حضرت آیت الله خامنه ای: لازم نیست.^{۱۰}

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۳.

۲. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۰.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۰.

۴. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۵.

۵. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۳.

۶. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ ه.ش.

۷. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۰.

۸. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqq.org>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ ه.ش.

۹. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۱۰. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۴.

◀ نیت روزه اعتکاف

۱۴۲. سؤال: در اعتکاف رمضان، نیت روزه باید چگونه باشد؟
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: روزه باید به نیت روزه ماه مبارک رمضان گرفته شود.^۱
۱۴۳. سؤال: آیا در روزه های اعتکاف، حتماً لازم است هرروز، نیت روزه آن روز را بکند یا همین که برای اعتکاف آمده است و هرروز را روزه می گیرد، کافی است؟
حضرت آیت الله مظاهری: کافی است.^۲
۱۴۴. سؤال: آیا بین روزه دو روز اول و روز سوم اعتکاف فرقی در نیت، عمل و ... هست یا خیر؟
حضرت آیت الله مظاهری: فرقی نیست.^۳
۱۴۵. سؤال: کسی که روزه قضا دارد، اگر به اعتکاف برود، باید نیت روزه قضا کند یا روزه ماه رجب؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: باید نیت روزه قضا کند.^۴

◀ عدول از اعتکاف به اعتکاف دیگر

۱۴۶. سؤال: آیا برگشت نیت از اعتکاف به غیر آن، جایز است یا خیر؟
حضرت آیت الله تبریزی: عدول از اعتکاف به اعتکاف دیگر جایز نیست.^۵
۱۴۷. سؤال: شخصی که قضای اعتکاف سال گذشته برعهده او می باشد و در وسط اعتکاف امسال یادش می آید، آیا می تواند نیت اعتکاف خود را به قضا برگرداند؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ تغییر نیت اعتکاف، در بین آن جایز نیست.^۶
۱۴۸. سؤال: حکم عدول از اعتکاف به اعتکاف دیگر چیست؛ چه هر دو واجب باشند یا مستحب یا یکی واجب باشد و دیگری مستحب یا یکی برای خودش باشد و دیگری برای نیابت یا هر

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۵.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۱.

۳. همان.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۵. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۵.

۶. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۵.

دو برای نیابت باشد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در هیچ یک از صور مذکوره، عدول جایز نیست.^۱

حضرت آیت الله سبحانی: جایز نیست.^۲

۱۴۹. سؤال: آیا در اعتکاف می توان نیت را از مستحب به واجب یا از واجب به مستحب برگرداند، یا اعتکافی را که از طرف پدر انجام می شود، از طرف مادر قرار داد، یا اعتکافی را که به نیت خود مان شروع کرده ایم، به نیابت از اموات به پایان برسانیم یا به عکس و آیا امثال این موارد جایز است؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: در هیچ یک از صورت های فرض شده، عدول جایز نیست، نه از واجب به واجب یا به مستحب دیگر، و نه از مستحب به مستحب یا واجب دیگر، و نه صورت های دیگری که در سؤال مطرح شده است.^۳

◀ شرط انصراف ضمن نیت اعتکاف

۱۵۰. سؤال: اینکه «معتکف می تواند در نیت خود شرط کند که اگر عذری برایش پیش آمد، از اعتکاف دست بکشد. حتی در روز سوم» عذر در اینجا کدام عذر را شامل می شود؟ آیا عذر فقط عذر شرعی و عقلانی است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: هر عذری که حین شرط مدّ نظر بوده است یا عرفاً عذر مانع از استمرار اعتکاف شود.^۴

۱۵۱. سؤال: شرط ضمن نیت اعتکاف به چه معناست و چه شروطی را انسان می تواند در آن نیت کند؟

حضرت آیت الله بهجت: به این معناست که از اول می تواند شرط کند که هر وقت خواست، چه با عروض مانع یا عدم آن از اعتکاف دست بردارد؛ هر چند در روز سوم هم باشد.^۵

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۴.

۲. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۷.

۳. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۵.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۷.

۵. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۰.

۱۵۲. سؤال: فرموده‌اید معتکف مجاز است هنگام نیت شرط کند که «هروقت خواست» (حتی در روز سوّم) از اعتکاف برگردد. اگر بعد از نیت حکم شرط خود را ساقط نمود، آیا شرط او ساقط می‌شود یا خیر؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: شرط رجوع از اعتکاف حتی در روز سوّم در حین نیت، جایز است و اما ظاهر این است که حکم شرط ساقط می‌شود؛ اگرچه احتیاط در ترتیب آثار سقوط است به اینکه اگر بعد از اكمال دو روز، شرط را ساقط کند، اعتکاف را تمام کند و آن را رها نکند.^۱

حضرت آیت الله نوری همدانی: بلی، مجاز است و شرط او باقی است؛ گرچه آن را ساقط نماید.^۲

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: صحیح نیست.^۳

حضرت آیت الله مظاهری: چنین شرطی منعقد نمی‌شود و اگر معتکف شد، باید سه روز در مسجد بماند.^۴

حضرت آیت الله علوی گرگانی: در هنگام نیت اعتکاف، شرط اشکال ندارد.^۵

حضرت آیت الله خامنه‌ای: بله، می‌تواند.^۶

۱۵۳. سؤال: آیا معتکف می‌تواند قبل از شروع اعتکاف، شرط بکند که جهت مباحثه یا تدریس یا درس در وقت معینی از اعتکاف خارج شود یا خیر؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر، نمی‌تواند.^۷

۱۵۴. سؤال: آیا معتکف می‌تواند به هنگام نیت اعتکاف، شرط کند که هر زمان خواست از اعتکاف خارج شود؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: جایز است در اعتکاف در آغاز نیت، شرط کند که هرگاه عذر عرفی یا شرعی برای او پیدا شد، بتواند اعتکاف را بر هم بزند. در این صورت، هروقت عذری پیدا شد، می‌توان آن را بر هم زند؛ حتی در روز سوّم، و کفاره‌ای ندارد.^۸

حضرت آیت الله محقق کابلی: بله، می‌تواند آن شرط را بکند.^۹

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۴.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۱.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۶. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱.

۷. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۸. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۴.

۹. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۱۵۵. سؤال: منظور از شرط ضمن نیت اعتکاف چیست؟ آیا لازم است معتکف این شرط را به زبان آورد؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: معتکف از اول می تواند شرط کند که در صورت عروض چیزی که مجوّز خروج از مسجد است، از اعتکاف خارج شود، و باید این شرط را به زبان بیاورد و صرف التزام قلبی کفایت نمی کند.^۱

۱۵۶. سؤال: آیا انسان می تواند از آغاز، هنگام نیت شرط کند که اگر برایش اتفاقی افتاد یا مشکلی پیش آمد - مثلاً بگوید اگر هوا سرد شد - اعتکاف را رها می کنم، حتی در روز سوم؟ آیا لازم است اتفاق یا مشکل خاصی را در نظر بگیرد یا نیازی نیست؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: جایز است درحین نیت (نه قبل از آن و نه بعد از شروع در اعتکاف)، شرط رجوع از اعتکاف را در هروقت که بخواهد، حتی در روز سوم بنماید، حتی بدون عروض هیچ سببی.^۲

حضرت آیت الله نوری همدانی: بلی، می تواند و لازم نیست مشکل خاصی منظور نماید.^۳

۱۵۷. سؤال: اگر معتکف با خود شرط کند که هروقت اراده کرد، بتواند اعتکاف را رها کند، جواز شرعی برای رها کردن اعتکاف محسوب می شود یا خیر و آیا حکم این شرط، در اعتکاف استحبابی و اعتکاف وجوبی یکسان است؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: احتیاط این است که این گونه شرط کند که وقتی عارضی پیش آمد، بتواند اعتکاف را رها کند و در این صورت، فرقی بین عارض عادی و غیر آن نیست. این گونه شرط، مشروع و جایز است و در این حکم، فرقی میان روز اول و دوم و سوم نیست و باز فرقی میان اعتکاف واجب غیر معین و اعتکاف مستحب نیست؛ ولی در اعتکاف واجب معین، نمی شود این گونه شرط کرد. البته اینکه شرط کند منافی اعتکاف (مانند جماع) را در حال اعتکاف انجام دهد، صحیح نیست.^۴

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۴.

۳. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۴. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۹.

◀ زمان نیت اعتکاف

۱۵۸. سؤال: زمان نیت اعتکاف چه وقتی می باشد؟ آیا اول شب می شود نیت کرد؟

حضرت آیت الله تبریزی: زمان نیت اعتکاف، وقت شروع اعتکاف است که طلوع فجر می باشد و با استمرار نیت از اول شب هم مانعی ندارد.^۱

حضرت آیت الله بهجت: زمان نیت اعتکاف، اول طلوع فجر روز اول است و از اول شب هم می تواند نیت کند؛ بلکه نیت کردن از شب، موافق احتیاط مستحبی است و اگر اعتکافش بیش از سه روز است، از همان وقت نیت را شروع می کند.^۲

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: وقت نیت، قبل از فجر صادق است و اکتفا به نیت اول شب مشکل است، مگر اینکه نیت اول شب تا فجر ادامه داشته باشد.^۳

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: زمان نیت اعتکاف، زمان نیت روزه آن است و چنانچه در اول شب نیت شود و تا اذان صبح استمرار داشته باشد، کافی است.^۴

حضرت آیت الله نوری همدانی: وقت نیت اعتکاف، اول طلوع فجر روز اول است و نیت اول شب، در صورتی صحیح است که اول شب، شروع در اعتکاف نموده باشد.^۵

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: وقت نیت از اول صبح است؛ ولی مانعی ندارد که نیت در قلب از قبل بوده باشد.^۶

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: از اول شب هم، شخص می تواند نیت کند.^۷

حضرت آیت الله محقق کابلی: قبل از طلوع فجر و در اول شب هم می تواند نیت کند که در مدت سه روز در این مسجد اعتکاف می کنم.^۸

حضرت آیت الله سبحانی: نیت اعتکاف از اذان صبح است. البته احتیاطاً چند ثانیه قبل از اذان نیت کند.^۹

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۳.

۲. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۰.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۴.

۴. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۵.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۶. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۷.

۷. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۸. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۹. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۱.

حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۱
 حضرت آیت الله علوی گرگانی: زمان نیت اعتکاف، همان زمان نیت روزه است؛ یعنی قبل از فجر صادق که اذان صبح گفته می شود.^۲
 حضرت آیت الله خامنه ای: وقت نیت اعتکاف، اول طلوع فجر روز اول است و نیت اول شب، در صورتی صحیح است که اول شب شروع در اعتکاف نموده باشد.^۳

◀ تجدید نیت در روز سوم اعتکاف

۱۵۹. سؤال: آیا تجدید نیت در روز سوم اعتکاف مستحب، لازم است؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: تجدید نیت در روز سوم لازم نیست؛ اگرچه بهتر است.^۴

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: لازم نیست؛ هرچند احوط است.^۵

حضرت آیت الله خامنه ای: لازم نیست؛ اگرچه بهتر است.^۶

۱۶۰. سؤال: آیا در اعتکاف مستحبی، باید روز سوم را قصد وجوب کرد؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: لازم نیست.^۷

◀ اشتباه در نیت اعتکاف

۱۶۱. سؤال: اگر از روی اشتباه برای اعتکاف وجوبی، نیت استحباب (و بالعکس) نماید، تکلیف چیست؟

حضرت آیت الله تبریزی: ضرری به اعتکاف ندارد.^۸

حضرات آیات: فاضل لنکرانی، صافی گلپایگانی، مکارم شیرازی، محقق کابلی، علوی گرگانی: اشکال

ندارد.^۹

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۰.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۳. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۴.

۴. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۶.

۵. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۴.

۶. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۵.

۷. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۸. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۳.

۹. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۰؛ لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف،

همان، ص ۱۴؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۰؛ قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف،

دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش؛ سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

حضرت آیت الله بهجت: اگر به قصد انجام وظیفه فعلی بوده است، صحیح است.^۱
 حضرت آیت الله نوری همدانی: ضرر به اعتکاف نمی‌رساند و هروقت متوجه شد، آن را به نیت مورد نظر برمی‌گرداند.^۲

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر به نیت اعتکاف، انجام وظیفه فعلیه را انشا کرده باشد و اشتهاً بر اعتکاف استحبایی یا وجوبی تطبیق کرده باشد، صحیح است.^۳
 حضرت آیت الله مظاهری: صحیح است.^۴

۱۶۲. سؤال: کسی که قضای اعتکاف به عهده دارد، اگر نیت اعتکاف مستحبی کرده باشد، آیا اعتکافش صحیح است؟
 حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: بلی.^۵
 حضرت آیت الله شبیری زنجانی: بله، صحیح است.^۶

◀ اعتکاف بدون قصد عبادت

۱۶۳. سؤال: آیا توقف در مسجد، بدون قصد عبادت، اعتکاف به شمار می‌آید یا قصد عبادت هم لازم است؟
 حضرت آیت الله تبریزی: اعتکاف، توقف در مسجد است و لازم نیست به قصد عبادت دیگری باشد؛ گرچه احتیاطاً مستحب است.^۷
 حضرت آیت الله بهجت: قصد عبادت هم لازم است.^۸

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۱.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۳. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۰.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۶.

۶. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۷. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۲.

۸. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۳۹.

◀ اعتکاف و ریا

۱۶۴. سؤال: آیا اعلام عمومی اعتکاف در محافل عمومی با اخلاص منافات دارد؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: اعلام اعتکاف، اگر برای تشویق مردم باشد، مانعی ندارد.^۱

۱۶۵. سؤال: اگر از معتکف سؤال شود که آیا جزء معتکفین است، بهتر است پنهان کند یا آشکار نماید؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: آشکار کردن مانعی ندارد؛ مگر اینکه برای ریا باشد.^۲

◀ تغییر نیت اعتکاف

۱۶۶. سؤال: آیا در میان اعتکاف می‌توانیم نیتمان را برای شخص دیگری تغییر دهیم یا بالعکس؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: خیر، جایز نیست.^۳

۱۶۷. سؤال: اگر کسی نذر کند که امسال معتکف گردد، آیا قبل از شروع اعتکاف می‌تواند نیتش را برگرداند که اگر عارضی پیش آمد از اعتکاف خارج شود؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر نذرش معین بوده است، نمی‌تواند چنین شرطی کند؛ ولی اگر زمان عمل به نذرش موشع بوده است، در هنگام معتکف شدن می‌تواند چنین شرطی کند، منتها اگر از اعتکاف خارج شود، باید قبل از گذشتن زمان امکان عمل به نذر، بار دیگر معتکف شود.^۴

۱۶۸. سؤال: مسافری که نیت نذر اعتکاف کرده است، آیا می‌تواند روزه‌های اعتکاف را به نیت روزه‌های قضای ماه مبارک رمضان بگیرد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر، در فرض سؤال نمی‌تواند روزه قضا بگیرد.^۵

۱. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۲۰.

۲. همان.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ ه. ش.

۴. همان.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۷.

◀ خواب ماندن و نیت اعتکاف

۱۶۹. سؤال: اوّل شب برای اعتکاف به مسجد رفتم، اما شب خوابم برد و تا صبح بیدار نشدم. آیا

نیت اعتکافم صحیح است؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر از شما سؤال می کردند برای چه در مسجد مانده اید، می دانستید

برای چه مانده اید، کافی است؛ بلکه اگر برای اعتکاف تصمیم گرفته باشید و بعداً هیچ متوجه نباشید،

بعید نیست این هم کفایت کند.^۱

◀ مصادف شدن اعتکاف با عید فطر و قربان

۱۷۰. سؤال: اگر زمانی نیت اعتکاف کند که روز عید فطریا قربان در بین ایام اعتکاف واقع شود،

چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله بهجت: جایز نیست.^۲

حضرت آیت الله مظاهری: صحیح نیست.^۳

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/ ۸/ ۱۳۹۵ ه. ش.

۲. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۱.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۲.

بخش دوم: روزه (الصوم)

۱۷۱. سؤال: واجبات اعتکاف چیست؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اعتکاف به خودی خود مستحب است؛ ولی روزه از شرایط آن است و روز سوم، واجب می شود و ماندن در مسجد هم از شرایط اعتکاف است.^۱

۱۷۲. سؤال: آیا روزه اعتکاف فقط باید به قصد اعتکاف باشد یا روزه استیجاری و تبرّعی هم می تواند بگیرد؟

حضرت آیت الله تبریزی: لازم نیست به نیت اعتکاف باشد. با هر روزه ای می توان اعتکاف کرد.^۲

۱۷۳. سؤال: اگر کسی نذر کند که اعتکاف انجام دهد، آیا می تواند در ایام اعتکاف روزه استیجاری بگیرد؟

حضرت آیت الله تبریزی: مانعی ندارد.^۳

۱۷۴. سؤال: اگر کسی نذر کند در ایام معینی معتکف شود و در اعتکاف، روزه هم بگیرد، آیا می تواند روزه واجب به نذر دیگر را اجاره را بگیرد؟

حضرت آیت الله تبریزی: مانعی ندارد.^۴

۱۷۵. سؤال: آیا در قضای اعتکاف، می توان نیت روزه های اعتکاف را به نیت روزه های قضای ماه مبارک رمضان گرفت؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: بلی، مانعی ندارد.^۵

حضرت آیت الله نوری همدانی: آری، جایز است.^۶

۱. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۲. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۵.

۳. همان.

۴. همان.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۵.

۶. حسین نوری همدانی، پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، همان، ص ۵۴.

۱۷۶. سؤال: آیا شخصی که قصد اعتکاف دارد، می تواند روزه های ایام اعتکاف را روزه استیجاری نیت کند؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: کفایت روزه استیجاری، محل تأمل و اشکال است.^۱

۱۷۷. سؤال: آیا کسی که معتکف شده است، می تواند روزه های سه روز اعتکاف را به عنوان نذری یا قضا یا کفاره حساب کند؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: بلی، می توان روزه قضا و کفاره و نذر را در اعتکاف به جا آورد و لازم نیست روزه، برای خصوص اعتکاف باشد.^۲

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: لازم نیست روزه برای اعتکاف باشد؛ بلکه می تواند روزه ماه مبارک رمضان یا روزه قضا و مانند آن را به جا آورد؛ ولی روزه استیجاری مشکل است.^۳

حضرت آیت الله محقق کابلی: بله، می تواند حساب کند.^۴

۱۷۸. سؤال: آیا هرگونه روزه و لواستیجاری و ... برای اعتکاف کافی است؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: هر نوع روزه مشروع برای صحت اعتکاف کافی است؛ ولی بنا بر احتیاط، باید روزه برای همان کسی باشد که اعتکاف برای اوست.^۵

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: بلی، مطلق صوم کفایت می کند.^۶

حضرت آیت الله نوری همدانی: بلی، کافی است.^۷

حضرت آیت الله علوی گرگانی: هر نوع روزه مشروع برای صحت اعتکاف کافی است.^۸

۱۷۹. سؤال: اگر شخصی نذر کند که در ایام معینی معتکف شود، اگر در همان ایام، روزه نذری یا استیجاری بر عهده او باشد، آیا می تواند در همان اعتکاف، روزه نذری یا اجاره ای خود را به جا آورد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: بلی، مانعی ندارد.^۹

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۹.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۱.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۲.

۴. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۵. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۶.

۶. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۵.

۷. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۸. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۹. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۵.

۱۸۰. سؤال: آیا در سه روز اعتکاف، می‌توان نیت روزه قضا کرد یا باید روزه، به نیت اعتکاف باشد؟

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: بلی، می‌تواند نیت روزه قضا را نماید.^۱

۱۸۱. سؤال: چه نوع روزه‌هایی را نمی‌توان در اعتکاف گرفت؟

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: روزه‌هایی که روزه آن‌ها حرام است، نمی‌توان معتکف شد و اعتکاف

نیز صحیح نیست.^۲

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: هر نوع روزه‌ای را می‌توان در اعتکاف گرفت.^۳

۱۸۲. سؤال: از شرایط اعتکاف، روزه داشتن است. آیا با روزه واجب اعتکاف صحیح است یا نه؟

حضرت آیت‌الله روحانی: از شرایط اعتکاف، روزه است؛ ولی می‌توان با روزه واجب یا غیرواجب اعتکاف

نمود.^۴

۱۸۳. سؤال: آیا می‌توان در اعتکاف روزه سکوت گرفت؟

حضرت آیت‌الله مظاهری: روزه سکوت در اسلام نداریم؛ ولی انسان باید همیشه، مخصوصاً در اعتکاف،

مواظب زبانش باشد.^۵

۱۸۴. سؤال: آیا می‌توان در ایام البیض (اعتکاف)، نیت به روزه قضای عن مافی‌الذمه گرفت؟

حضرت آیت‌الله سیستانی: اشکال ندارد.^۶

۱۸۵. سؤال: کسی که روزه واجب برعهده دارد، آیا می‌تواند معتکف شود و روزه‌های اعتکاف را

بگیرد؟

حضرت آیت‌الله مظاهری: می‌تواند، چنانچه نیت روزه قضا هم می‌تواند بکند. چنانچه در ماه مبارک

رمضان هم می‌تواند معتکف شود. چنانچه روزه استیجاری هم می‌تواند بگیرد.^۷

۱. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۲. همان.

۳. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۳.

۴. سیدمحمدصادق روحانی، استفتائات، قم، مهرامیرالمؤمنین (ع)، ۱۳۸۸ش، ج ۱، ص ۲۶.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۲.

۶. سیدعلی حسینی سیستانی، همان، ص ۶۲.

۷. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۱.

۱۸۶. سؤال: کسی که روزه قضا بر عهده دارد، می تواند معتکف شود و روزه اعتکاف را بگیرد؟ آیا فرقی می کند که در وطن باشد یا در سفر؟

حضرت آیت الله مظاهری: می تواند مطلقاً، چه در سفر و چه در حضر، معتکف شود؛ ولی باید در سفر، قصد ده روز کند تا بتواند روزه قضا بگیرد.^۱

۱۸۷. سؤال: در ایام اعتکاف، آیا می توان هم روزه قضا را گرفت و هم معتکف بود؟ روزه استیجاری و كفاره چطور؟

حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۲

۱۸۸. سؤال: اگر کسی نذریا عهد کرده باشد یا قسم خورده باشد که روز معینی را روزه بگیرد، می تواند در آن روز معتکف شود و روزه واجب خود را بگیرد یا باید روزه او مخصوص اعتکاف باشد؟ حضرت آیت الله مظاهری: می تواند.^۳

۱۸۹. سؤال: آیا روزه باید منحصرراً برای اعتکاف باشد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: خیر، لازم نیست که روزه حتماً برای اعتکاف باشد (برای مثال، می توان روزه های قرضی را در اعتکاف به جا آورد).^۴

۱۹۰. سؤال: کسی که معتکف شده و روزه هایش را به نیت اعتکاف گرفته است و اعتکاف او مستحبی است و روزه واجب به عهده دارد، حکم اعتکاف او و روزه هایش چیست؟ حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اعتکاف او باطل است. البته اگر فراموش کرده است که روزه واجب دارد، روزه و اعتکاف او صحیح است.^۵

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: باید نیت روزه های قضای خود را بنماید و اعتکاف او صحیح است.^۶

۱. همان، ص ۱۰۲.

۲. همان.

۳. همان.

۴. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۳۱.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۵.

۶. همان، ص ۴۶.

◀ واجبات اعتکاف

۱۹۱. سؤال: واجبات اعتکاف چیست؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اعتکاف به خودی خود مستحب است؛ ولی روزه از شرایط آن است و روز سوم واجب می شود و ماندن در مسجد هم از شرایط اعتکاف است.^۱

◀ اعتکاف و داشتن روزه قضا

۱۹۲. سؤال: باتوجه به اینکه با وجود روزه قضا نمی توان روزه مستحبی گرفت، اگر به خاطر ندانستن مسئله معتکف شود و روز اول اعتکاف متوجه شود، وظیفه اش چیست؟
حضرت آیت الله سبحانی: اعتکاف را ادامه دهد و لحظه ای که از حکم آگاه شد و یا به خاطرش آمد، نیت روزه قضا کند.^۲

◀ اعتکاف بیمار و معذور از روزه

۱۹۳. سؤال: کسی که عذر دارد و نمی تواند روزه بگیرد، می تواند معتکف شود یا خیر؟ مثلاً بیماری که روزه برایش ضرر دارد، می تواند معتکف شود و روزه نگیرد؟
حضرت آیت الله موسوی گلپایگانی: به طور کلی، اعتکاف مشروط به روزه است و اعتکاف بدون روزه صحیح نیست؛ ولی سایر اعمال اعتکاف، خالی از ثواب نیست.^۳
۱۹۴. سؤال: آیا بیمار و کسی که روزه برایش ضرر دارد، می تواند معتکف شود و اگر در حال اعتکاف باشد و روزه نگیرد، ثوابی می برد؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اعتکاف بدون روزه صحیح نیست؛ ولی ماندن در مسجد ثواب دارد، خصوصاً اگر مشغول عبادت و دعا باشد.^۴

۱. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۲. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۲.

۳. سید محمد رضا موسوی گلپایگانی، مجمع المسائل، محقق و مصحح: علی کریمی جهرمی، علی ثابتی همدانی و علی نیری همدانی، قم، دارالقرآن کریم، ۱۴۰۹ هـ.ق، ج ۴، ص ۱۷۵.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۲، ص ۱۸۳؛ محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۱.

- حضرت آیت الله بهجت: نمی تواند معتکف شود و ثواب اعتکاف هم نمی برد.^۱
- حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اعتکاف، بدون روزه صحیح نیست و کسی که روزه برایش ضرر دارد، جایز نیست روزه بگیرد.^۲
- حضرت آیت الله مظاهری: شرط اعتکاف روزه است؛ ولی ماندن در مسجد ثواب دارد.^۳
- حضرت آیت الله خامنه ای: با علم و یا احتمال عقلایی ضرر داشتن روزه، اعتکاف صحیح نیست.^۴
۱۹۵. سؤال: معتکفی که روز اول حالش بد است و تصمیم می گیرد فردا را روزه نگیرد، ولی روز دوم حالش خوب بوده است، آیا به اعتکافش خللی وارد شده است؟
- حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر.^۵
۱۹۶. سؤال: به علت بیماری از روزه گرفتن معذورم. آیا می توانم بدون روزه اعتکاف کنم؟
- حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر، چون روزه شرط صحت اعتکاف است.^۶
۱۹۷. سؤال: اگر کسی روزه گرفتن برایش ضرر داشته باشد، در صورت روزه گرفتن و معتکف شدن، حکم روزه و اعتکاف وی چیست؟
- حضرت آیت الله نوری همدانی: در فرض مذکور، اعتکافش صحیح نیست.^۷
- حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اعتکاف اشخاصی که روزه برای آنها ضرر دارد، باطل است.^۸
- حضرت آیت الله سیستانی: نمی تواند معتکف شود.^۹

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۱.

۲. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۲.

۴. سیدعلی حسینی خامنه ای، همان، ص ۳.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۶.

۶. حسین نوری همدانی، پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، همان، ص ۵۳.

۷. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۸. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۸.

۹. سیدعلی حسینی سیستانی، استفتائات، همان، ص ۶۱.

۱۹۸. سؤال: کسی به علتی مثل مرض نمی تواند روزه بگیرد. آیا او می تواند در مسجد بدون اینکه روزه باشد، معتکف شود؟

حضرت آیت الله مظاهری: بودن در مسجد خوب است؛ ولی اعتکاف نیست.^۱

۱۹۹. سؤال: اگر معتکف مبتلا به مرضی شود که مجبور به افطار روزه است، چه باید بکند و حکم اعتکاف او چیست؟

حضرت آیت الله خامنه ای: اعتکاف بدون روزه صحیح نیست؛ لذا با افطار روزه، اعتکاف باطل می شود.^۲

◀ اعتکاف مسافر

۲۰۰. سؤال: آیا مسافر می تواند معتکف شود؟

حضرت آیت الله تبریزی: چنانچه بتواند روزه بگیرد، مثل اینکه روزه در سفر را نذر کرده یا برای حاجت سه روز در مدینه روزه بگیرد، اعتکاف او مانعی ندارد.^۳

حضرت آیت الله بهجت: اگر بتواند در آن سفر روزه بگیرد، اعتکاف او صحیح است.^۴

حضرت آیت الله وحید خراسانی: اگر روزه گرفتن برایش صحیح باشد، مثل کسی که قصد ده روز نموده باشد، می تواند اعتکاف بگیرد؛ ولی اگر روزه گرفتن برای او جایز نباشد، اعتکاف او صحیح نیست.^۵

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: در صورتی که قصد ده روز کند، مانعی ندارد؛ در غیر این صورت اشکال دارد.^۶

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اگر قبل از سفر نذر کند که در سفر هم روزه بگیرد و بعد از انعقاد اعتکاف سفر کند، اشکال ندارد.^۷

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۲.

۲. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۳.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۳.

۴. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۱.

۵. حسین وحید خراسانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://wahidkhorasani.com>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۶. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۱.

۷. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۲۰۱. سؤال: حکم اعتکاف مسافر در مساجد مدینه و کوفه، مسجد الحرام، سهله چگونه است؟
 حضرت آیت الله تبریزی: شخص مسافر اگر بخواهد معتکف بشود، می تواند نذر روزه در سفر بکند و کسی که روزه واجب بر عهده او نیست، می تواند بدون نذر هم در مدینه منوره روزهای چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه را برای حاجت روزه بگیرد و اگر روزه واجب به عهده اوست، نذر روزه مستحب در سفر بکند و بدون نذر روزه مزبور، محل اشکال است؛ ولی به قصد رجا مانعی ندارد.^۱

۲۰۲. سؤال: مسافر در چه صورتی می تواند اعتکاف کند؟
 حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در مواردی که صوم برای مسافر صحیح باشد، مانند اینکه در وطن نذر کرده باشد که در سفر روزه بگیرد یا در مدینه که جایز است مسافر برای طلب حاجت سه روز روزه بگیرد.^۲

حضرت آیت الله سبحانی: در مدینه منوره با نذر صوم در سفر، می تواند اعتکاف کند.^۳

۲۰۳. سؤال: آیا مسافر یا مهاجرین می توانند معتکف شوند؟
 حضرت آیت الله محقق کابلی: مسافر نمی تواند معتکف شود؛ مگر اینکه قصد اقامه ده روز کند و یا در مواضعی که روزه در آن مواضع صحیح است، اعتکاف نماید.^۴

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۸.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۵.

۳. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۵.

۴. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

بخش سوم: تعداد ایام اعتکاف (العدد)

◀ اعتکاف روز ششم

۲۰۴. سؤال: کسی که پنج روز در اعتکاف بوده است، آیا اعتکاف روز ششم هم بر او واجب است؟
حضرت آیت الله بهجت: بلی، روز ششم واجب است، علی الاقوی.^۱

◀ حداقل و حداکثر اعتکاف

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: حداقل اعتکاف، سه روز است و حداکثری برای آن تعیین نشده است و هرگاه دو روز به اعتکاف اضافه کند، اعتکاف روز سوم واجب می شود و افضل ایام اعتکاف، ده روز آخر ماه رمضان است.^۲

حضرت آیت الله علوی گرگانی: حداقل، سه روز و هرچه که تصمیم بگیرد، اشکال ندارد؛ البته باید شرایط را تحصیل کند.^۳

۲۰۵. سؤال: آیا در اعتکاف، باید از ابتدا تعداد روزهایی را که می خواهیم معتکف شویم، نیت کنیم یا واجب نیست؟ مثلاً اگر سه روز نیت کنیم و بعد از سه روز، یک روز دیگر به نیت اعتکاف در

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۱.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۳.

۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۷.

مسجد بمانیم، صحیح است یا خیر؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: باید از اول، نیت سه روز را بکند و کمتر از آن نباشد؛ ولی بعد از سه روز، اگر یک شب و یک روز هم نیت اعتکاف بکند و در مسجد بماند، اشکال ندارد و اگر دو روز بماند و مجموعاً پنج روز شود، باید روز ششم را هم در مسجد به نیت اعتکاف بماند؛ ولی اگر پس از سه روز بخواهد فقط مقداری از یک روز یا یک شب را به نیت اعتکاف در مسجد بماند، صحتش خالی از اشکال نیست.^۱

◀ محدوده زمانی اعتکاف

۲۰۶. سؤال: آیا اعتکاف بیش از سه روز هم صحیح است یا حتماً باید سه روز باشد؟

حضرت آیت الله مظاهری: کمتر از سه روز نباید باشد؛ ولی هرچه بیشتر شود، بهتر است. ولی روزه روز سوم واجب است.^۲

۲۰۷. سؤال: اگر کسی پس از اتمام سه روز اعتکاف، به نیت اعتکاف، یک روز یا نصف روز اضافه تر در مسجد بماند، اشکالی دارد؟

حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۳

۲۰۸. سؤال: اگر معتکف، نیت چهار روز اعتکاف کند، آیا لازم است که آن را به شش روز برساند تا چهار روز صدق کند یا همان یک روز اضافه تر کافی است؟

حضرت آیت الله مظاهری: بعد از سه روز، می تواند هرچه می خواهد بر آن بیفزاید.^۴

۲۰۹. سؤال: آیا در تحقق اعتکاف، سه روز ناپیوسته کافی است؟

حضرت آیت الله محقق کابلی: اتصال شرط است.^۵

۱. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۶.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۲.

۳. همان.

۴. همان.

۵. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ هـ ش.

◀ اعتکاف بیش از سه روز

۲۱۰. سؤال: آیا بیشتر از سه روز می‌توان اعتکاف کرد، به طوری که آن زیاده قسمتی از یک روز یا قسمتی از یک شب باشد؟

حضرت آیت الله تبریزی: مانعی ندارد.^۱

حضرت آیت الله بهجت: در جایی که اعتکاف سه روز باشد، صحت تلفیق، محل تأمل و اشکال است و اگر بیشتر باشد و از اول نیت آن را داشته است، تلفیق جایز است.^۲

حضرت آیت الله نوری همدانی: اشکال ندارد.^۳

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اعتکاف بیش از سه روز هم جایز است؛ ولی هرگاه دو روز اضافه کند، بنابر احتیاط واجب، روز سوم را هم بر آن بیفزاید؛ ولی بخشی از یک روز یا بخشی از یک شب اشکال دارد.^۴

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: مشروعیت آن ثابت نیست.^۵

حضرت آیت الله محقق کابلی: بله، می‌تواند اعتکاف نماید.^۶

حضرت آیت الله مظاهری: بیش از سه روز اعتکاف، جایز است و کمتر از سه روز نباید باشد.^۷

حضرت آیت الله خامنه‌ای: اعتکاف بیشتر از سه روز، جایز و صحیح است و در طرف زیاده حدی ندارد؛ ولی زیاد کردن بخشی از روز یا بخشی از شب به نیت اعتکاف، محل اشکال است.^۸

۲۱۱. سؤال: آیا معتکف می‌تواند شش روز یا ده روز نیت اعتکاف کند؟

حضرت آیت الله تبریزی: مانعی ندارد.^۹

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: مانعی ندارد.^{۱۰}

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۴.

۲. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۱.

۳. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۱.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۶. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۷. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۲.

۸. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۲.

۹. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۱.

۱۰. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.

حضرت آیت الله نوری همدانی: انسان می تواند نیت اعتکاف بیشتر از سه روز نماید؛ لکن احتیاط واجب آن است که بعد از سه روز اول، هر دو روز را که ماند، روز سوم را نیز بماند.^۱

۲۱۲. سؤال: شخصی نیت شش روز اعتکاف کرده است. آیا او می تواند در روز سوم، اعتکاف را تمام کرده و دوباره سه روز دیگر در وقت دیگر از سر بگیرد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: می تواند بعد از اتمام سه روز اول، بقیه را انجام ندهد و اعتکاف مجددی انجام دهد.^۲

۲۱۳. سؤال: اگر چهار روز اعتکاف نذر کنیم، آیا روز سوم می توانیم تمام کنیم و بعداً یک روز یا در ضمن سه روز، یک روز را اضافه کنیم؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر در نیتتان این بوده است که یک روز را بتوانید به صورت منفصل بیاورید، صحیح است؛ ولی باید دو روز دیگر هم به این یک روز اضافه کنید. چون اعتکاف کمتر از سه روز صحیح نیست. بله، اگر در نیتتان این بوده است که این یک روز در فرض انفصال دو روز دیگر به آن اضافه نشود، باطل است.^۳

۲۱۴. سؤال: اگر معتکف نیت چهار روز اعتکاف کند، آیا روز چهارم هم جزو اعتکاف است یا اینکه باید شش روز را تکمیل کند تا روز چهارم به حساب آید؟

حضرت آیت الله خامنه ای: روز چهارم نیز داخل در اعتکاف است، و اگر پنج روز اعتکاف کند، واجب است روز ششم را نیز کامل کند.^۴

◀ اعتکاف تلفیقی

۲۱۵. سؤال: ما هو حکم الاعتکاف التلیقی؟ وما حکم المعتکف فی مکة وقد عاد إلى بلده و لا یمكنه العود إلى مکة، علماً أنه کان جاهلاً بالحکم؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: فی الاعتکاف تلفیقاً إشکال، و علیه فيما أن الترتک فی الأثناء کان عن

۱. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۰.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۴. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۳.

جهل بالحكم فالاعتكاف باطل، و مع التمكن يأتي به قضاء.^۱

۲۱۶. سؤال: آیا اعتكاف تلفیقی به این صورت که مثلاً طی ده روز، مجموعاً سه روز را معتكف شود که این سه روز به صورت متوالی نباشد، صحیح است؟

حضرت آیت الله مظاهری: صحیح نیست.^۲

◀ اعتكاف كمتر از سه روز

۲۱۷. سؤال: اعتكاف كمتر از سه روز چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: صحیح نیست.^۳

۲۱۸. سؤال: آیا نذر اعتكاف كمتر از سه روز و همچنین نذر اعتكاف معینی که روز سوم آن عید قربان یا عید فطر باشد، منعقد می شود؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر، منعقد نمی شود.^۴

۲۱۹. سؤال: آیا می توان دو روز و نیم یا سه روز و نیم نیت اعتكاف نمود (یعنی روز آخر کامل نباشد)؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: مشروعیت آن ثابت نیست.^۵

۲۲۰. سؤال: آیا عدد روزهای اعتكاف می شود كمتر یا بیشتر از سه روز باشد؟

حضرت آیت الله وحید خراسانی: اعتكاف در كمتر از سه روز صحیح نیست. بنابراین، حداقل زمان اعتكاف این است که از ابتدای روز اول تا انتهای روز سوم که مجموعاً سه روز و دو شب وسط آن سه روز می شود، معتكف باشد و اعتكاف در شب روز اول و شب روز چهارم واجب نیست؛ ولی می تواند بیش از سه روز اعتكاف نماید و تفاوتی ندارد که مقداری که بیش از سه روز است، یک روز یا یک شب کامل باشد یا قسمتی از روز یا شب.^۶

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، هدایء السائل، قم، دفتر تنظیم و نشر حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی مدظله العالی، ۱۴۲۸ هـ. ق، ج ۱، ص ۱۹۳.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۳.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتكاف، همان، ص ۱۶.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتكاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ هـ. ش.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتكاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ هـ. ش.

۶. حسین وحید خراسانی، استفتائات اعتكاف، دسترسی در: <http://wahidkhorasani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ هـ. ش.

بخش چهارم: مکان

۲۲۱. سؤال: در چه مکان‌هایی می‌توانیم اعتکاف بنماییم؟

حضرت آیت‌الله وحید خراسانی: اعتکاف باید در یکی از مکان‌های زیر باشد: مسجد الحرام، مسجد النبی و مسجد کوفه و مسجد بصره یا در مسجد جامع.^۱

۲۲۲. سؤال: آیا می‌شود به جای اعتکاف در مسجد جامع شهر، در مسجد دانشگاه اعتکاف گرفت؟
حضرت آیت‌الله وحید خراسانی: خیر، در فرض مذکور اعتکاف در مسجد دانشگاه صحیح نیست.^۲

۲۲۳. سؤال: آیا در اعتکاف در مسجد، باید الزاماً در قسمتی که در آن نماز می‌خوانند، باشیم یا مثلاً پشت بام یا در زیرزمین و سرداب مسجد یا حیات آن هم می‌توانیم اعتکاف بنماییم؟
حضرت آیت‌الله وحید خراسانی: اعتکاف در پشت بام و زیرزمین و سرداب مسجد صحیح است؛ ولی اعتکاف در حیات مسجد در صورتی که مسجد نباشد، صحیح نیست.^۳

۲۲۴. سؤال: آیا اعتکاف فقط باید در مسجد جامع شهر باشد و اگر در شهری مسجد جامع متعدد است، تکلیف چیست؟

حضرت آیت‌الله تبریزی: اعتکاف باید در مسجد جامع شهر باشد و اگر مسجد جامع در شهری متعدد شد، می‌توان در هریک از آنها اعتکاف نمود.^۴

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

۴. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۴.

۲۲۵. سؤال: حکم اعتکاف در غیر مسجد جامع (مثل حسینیه و مسجد محله)، در صورتی که مسجد جامع را برای تجدید بنا خراب کنند و یا جا برای اعتکاف در مسجد جامع نباشد، چیست؟

حضرت آیت الله تبریزی: اعتکاف در مساجد دیگر که در سال حداقل یکی دو بار اهالی شهر در آن نماز می خوانند، مانعی ندارد و اعتکاف در حسینیه صحیح نیست.^۱

۲۲۶. سؤال: در چه مساجدی اعتکاف صحیح است؟

حضرت آیت الله بهجت: اعتکاف در مسجد جامع هر شهری صحیح است.^۲

حضرت آیت الله مظاهری: در هر مسجدی صحیح است.^۳

۲۲۷. سؤال: آیا اعتکاف در همه مساجد شهر صحیح است؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اعتکاف باید در مسجد جامع شهر باشد و در سایر مساجد و یا در نمازخانه های دانشگاه، صحیح نیست. مسجد جامع، مسجدی است که برای گروه خاصی ساخته نشده است، در مقابل مسجد بازار و قبيله و محله که در آنها معظم اهل بلد جمع نمی شوند و آماده برای اجتماع آنها هم نشده است. ممکن است مسجد جامع متعدد و نزدیک به هم باشد.^۴

۲۲۸. سؤال: اعتکاف شیعه در عبادتگاه های دیگر اهل کتاب یا مسجد مخالف، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اعتکاف در عبادتگاه اهل کتاب صحیح نیست و اما در مسجد جامع اهل تسنن، صحیح است.^۵

۲۲۹. سؤال: آیا محوطه اطراف مسجد که به عنوان حیاط استفاده می شود، برای اعتکاف حکم مسجد را دارد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر حیاط مسجد جزء مسجد نباشد، جایز نیست.^۶

۱. همان، ج ۲، ص ۱۴۰.

۲. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۲.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۳.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۳.

۵. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.

۶. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ ه.ش.

۲۳۰. سؤال: اعتکاف کردن در غیر مساجد جامع، رجائاً چه حکمی دارد؟ اعتکاف در مسجدی که جامع بودنش مشکوک است، به صورت رجا چه صورتی است؟
حضرت آیت الله روحانی: در هر دو مورد رجائاً مانعی ندارد. در صورت دوم، اگر حالت سابقه جامع بودن باشد، استصحاب بقای جامعیت هم جاری است.^۱

۲۳۱. سؤال: اعتکاف در چه مساجدی صحیح است؟ آیا در مساجد شهرک ها و یا مساجد دانشگاه ها می توان اعتکاف برگزار کرد؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اعتکاف در مسجد جامع شهرها و روستاها و شهرک ها صحیح است و مسجد دانشگاه اگر جامع نباشد، اعتکاف در آن صحیح نیست.^۲

◀ ملاک مسجد جامع

۲۳۲. سؤال: مسجد معروف و جامعی تا چند سال پیش محل اقامه نماز جمعه بود؛ اما حالا دیگر محل اجتماع اقشار مختلف مردم نمی باشد و معمولاً کسانی که در آن حوالی زندگی یا کار می کنند، در آنجا اقامه نماز می کنند. آیا آن مسجد، مسجد جامع محسوب می شود و آیا اعتکاف در آن صحیح است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: ملاک آن است که فعلاً مسجد جامع تلقی شود.^۳

۲۳۳. سؤال: باتوجه به استقبال فراوان مؤمنین از سنت حسنه اعتکاف و محدودیت مکان در مساجد چهارگانه قم (امام حسن عسکری علیه السلام، جامع، اعظم و جمکران)، مستدعی است نظر مبارک خود را در مورد جامع بودن مسجد مدرسه مرحوم آیت الله گلپایگانی قدس سره و مجزی بودن اعتکاف در آن مسجد اعلام فرمایید.

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: این جانب از وضعیت آنجا اطلاع دقیقی ندارم. بنابر قول بعضی از افراد موثق، جمعیت زیادی از جاهای مختلف به آنجا رفت و آمد می نمایند و در نماز جماعت آنجا شرکت می کنند. اگر چنین باشد و مردم آنجا را مسجد شهر بدانند، اشکال ندارد؛ و الا احتیاط، در ترک است.^۴

۱. سید محمد صادق روحانی، همان، ج ۴، ص ۵۷.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۳۸.

۴. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۷.

۲۳۴. سؤال: روستای کوچکی فقط یک مسجد دارد و محله‌های مختلف نیز ندارد. آیا این مسجد، مسجد جامع محسوب می‌شود؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: ظاهراً مسجد جامع در مقابل مسجد محله یا طایفه است و در فرض سؤال که روستا شأنیت داشتن مسجد محله یا طایفه را ندارد، بر مسجد مذکور مسجد جامع صادق نیست.^۱

۲۳۵. سؤال: مسجدی که فقط نماز جمعه در آن اقامه می‌گردد، جزء مساجد جامع محسوب می‌گردد؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: حکم مسجد جامع را ندارد. مسجد جامع مسجدی است که در متعارف ازمنه، مسجد جامع باشد نه فقط یک روز در هفته.^۲

۲۳۶. سؤال: مسجد جامع بودن محلی به چه وسیله‌ای و از چه راهی محرز می‌شود؟ آیا حکم حاکم کافی است یا خیر؟

حضرت آیت‌الله تبریزی: به علم، اطمینان، و اشتهاار بین اهل بلد و نیز به بینة و بلکه به خبر عدل و ثقه هم ثابت می‌شود؛ و همچنین در صورتی که حاکم در مورد ترافع، حکم به مسجد بودن مکانی بکند، مسجد بودن آن ثابت می‌شود.^۳

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: از راه علم و شیاع مفید علم و بینة شرعی و حکم حاکم شرعی.^۴

۲۳۷. سؤال: از چه راه‌هایی می‌توان مسجد جامع بودن جایی را احراز نمود؟

حضرت آیت‌الله بهجت: مسجدیت یا جزئیت برای آن به علم یا شیوع مفید علم یا اطمینان یا به بینة یا به حکم حاکم شرع ثابت می‌شود و در خبر دادن عدل واحد، تأمل است و مسجد جامع، مسجدی است که اکثر اهالی شهر در آنجا نماز می‌خوانند؛ هر چند از آن محل هم نباشند.^۵

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: مسجدیت یا جامع بودن آن به علم وجدانی یا شیاعی که مفید یقین

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۲. همان.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۸.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۵. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۲.

باشد یا به شهادت عدلین ثابت می‌شود و در کفایت خبر عدل واحد، اشکال است.^۱

حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: با علامتی که در سؤال فوق ذکر شد^۲ و شیوع بین مردم آن شهر.^۳

۲۳۸. سؤال: مراد از مسجد جامع چیست؟ آیا صرفاً به مساجدی اطلاق می‌گردد که از قدیم به نام مسجد جامع شهرت داشته‌اند و یا شرایط و ویژگی‌های دیگری را باید داشته باشد؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: مسجد جامع، مسجدی است که به افراد خاص یا محل خاصی اختصاص نداشته باشد و همه مردم آن منطقه در آن آمد و شد داشته باشند و ملاک، زمان حال است و اگر مسجدی از جامع بودن خارج شده باشد، دیگر نمی‌توان در آن اعتکاف کرد. بلی، در صورتی که در مسجد جامع شهر جا نباشد، در سایر مساجدی که سه وعده نماز جماعت با جمعیت معتنابه خوانده می‌شود، می‌توان به قصد رجا معتکف شد.^۴

حضرت آیت‌الله موسوی اردبیلی: مسجد جامع، مسجدی است که اقشار مختلف از نواحی گوناگون بلد، در نماز آن شرکت می‌کنند.^۵

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: مسجد جامع، مسجدی است که اغلب اوقات، بیشتر از مساجد دیگر جمعیت داشته باشد و اختصاص به گروه خاصی نداشته باشد.^۶

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: مسجد جامع یعنی مسجد عمومی که محل اجتماع عامه مردم است و اختصاص به اهل یک محله و گروه خاصی ندارد. البته براساس روایات باید در مسجد جامع، یک نماز جماعت صحیح خوانده شده باشد.^۷

حضرت آیت‌الله حکیم: هو الذی یجتمع فیه عموم اهل البلد، دون الذی یختص به اهل محله خاصه، أو منطقه خاصه، کمسجد المحله و السوق، و الأحوط وجوباً مع ذلك أن یکون مما صلی فیه صلاه جماعه صحیحه، ولو سابقاً، و الأحوط استحباباً الاقتصار مع الإمكان علی المسجد الحرام، و مسجد

۱. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. مسجد جامع، مسجدی است که پایگاه شهریه شمار می‌رود و مردم از هر نقطه‌ای یا از شهرهای دیگر که به آن شهر می‌آیند، در آن مسجد اقامه جماعت می‌کنند.

۳. سیدمحمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۵.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۳۹.

۵. سیدعبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۷.

۶. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۷. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

المدينة، و مسجد الكوفة، و مسجد البصرة، الذي صلى فيه أمير المؤمنين (عليه السلام) الجمعة^۱.
 حضرت آیت الله علوی گرگانی: مسجد جامع، مسجدی است که پایگاه شهر است و مردم از هر نقطه ای
 و یا از شهرهای دیگر که به آن شهر می آیند در آن مسجد، اقامه جماعت می نمایند.^۲
 حضرت آیت الله خامنه ای: مسجد جامع، مسجدی است که برای اجتماع عامه مردم شهر بنا شده،
 بدون اینکه اختصاص به گروه و محله خاصی پیدا کند.^۳

۲۳۹. سؤال: مسجدی در شهر، معروف و مشهور به مسجد جامع می باشد، بدین معنا که از هر کسی
 سؤال شود، این مسجد را مسجد جامع می دانند. آیا می شود مسجدی که معروف به مسجد
 بازار می باشد، به بهانه اینکه شخصی خاص در آن نماز می خواند یا اینکه به ادعای بعضی
 از نمازگزاران، مسجد بازار تعداد نمازخوان هایش در وقت نماز بیشتر است، تبدیل به مسجد
 جامع نمود؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: مراد از مسجد جامع، مسجد عامه مردم است، در مقابل مسجد محله
 و ... که اختصاص به گروه های خاصی دارد و عنوان مسجد جامع یا بازار مهم نیست.^۴

۲۴۰. سؤال: ملاک در تعیین مسجد جامع چیست؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: مسجد جامع، مسجدی است که برای گروه خاصی ساخته نشده
 است، در مقابل مسجد بازار و قبیله و امثال اینها که در آنها معظم اهل بلد جمع نمی شوند و آماده برای
 اجتماع آنها هم نشده است.^۵

حضرت آیت الله نوری همدانی: مسجد جامع، مسجدی است که اغلب اوقات، بیشتر از مساجد دیگر
 جمعیت داشته باشد و اختصاص به گروه خاصی نداشته باشد.^۶

۱. سید محمد سعید طباطبایی حکیم، استفتائات عربی، دسترسی در: <http://www.alhakeem.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ص ۳۵۱.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۳. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۶.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ص ۱۳۹۵.

۵. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.

۶. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ص ۱۳۹۵.

۲۴۱. سؤال: مسجد جامع بودن جایی که انسان می‌خواهد در آن معتکف شود، از چه راه‌هایی ثابت می‌شود؟

حضرت آیت‌الله مظاهری: شرط اعتکاف در مسجد جامع، شرط مستحب است نه واجب و در هر مسجدی می‌توان معتکف شد و مراد از مسجد جامع، مسجدی است که پرجمعیت باشد؛ لذا ممکن است در شهری چندین مسجد جامع باشد.^۱

۲۴۲. سؤال: حکم اعتکاف در مساجد ذیل را بیان فرمایید:

الف) مسجد جامع قدیمی که در این زمان متروک شده؛ ولی هنوز تحت عنوان مسجد جامع است.
ب) مساجد جامع قدیمی که الان به‌عنوان مسجد جامع شناخته نمی‌شوند و محدود و متروک‌اند.
ج) مسجد مقدّس جمکران.
د) مساجد دانشگاه‌ها.
و) مساجد جدید که عنوان جامع بودن ندارند؛ ولی برای تجمعات عمومی (به‌جهت بزرگی و موقعیت) مرکزیت پیدا کرده‌اند.

ز) مسجد محل.

ح) مسجدی که انسان به‌صورت تنها در آن معتکف شود.

ط) مسجدی که در نزدیکی آن، در مسجد دیگری اعتکاف شده است؟

حضرت آیت‌الله مظاهری: در کلیه این مساجد اعتکاف جایز است.^۲

◀ اعتکاف و تعدد مسجد جامع

۲۴۳. سؤال: اگر در یک شهر دو یا چند مسجد جامع وجود داشته باشد، شخص می‌تواند در هر کدام که خواست معتکف شود؟

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: به‌قصد رجا اشکال ندارد.^۳

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۳.

۲. همان، ص ۱۰۴.

۳. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۶.

◀ اعتکاف بر بام مسجد

۲۴۴. سؤال: آیا اعتکاف روی بام مسجد جامع صحیح است و آیا در اثنای اعتکاف می‌توانند برای دعا و یا استراحت روی بام مسجد توقف کنند؟
حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: بلی، می‌توانند و صحیح است.^۱

◀ اعتکاف خانوادگی

۲۴۵. سؤال: آیا اعتکاف خانوادگی در یک مسجد کوچک صحیح است؟
حضرت آیت‌الله مظاهری: صحیح است.^۲
۲۴۶. سؤال: آیا اعتکاف باید در مسجد جمعیت‌دار باشد یا در هر مسجدی، هرچند خلوت باشد یا اصلاً متروکه باشد و در آن اقامه نماز نشود هم صحیح است؟
حضرت آیت‌الله مظاهری: صحیح است؛ ولی در مسجد جمعیت‌دار بهتر است.^۳
۲۴۷. سؤال: آیا معتکف می‌تواند به علت گرمی هوا و یا کمک به مسئولین اعتکاف در راهروها و پله‌های مسجد بماند؟
حضرت آیت‌الله مظاهری: می‌تواند.^۴
۲۴۸. سؤال: آیا معتکف می‌تواند به مکان‌هایی مثل بام مسجد یا زیرزمین یا حیاط مسجد که مسجد بودن آن مکان‌ها محرز نیست، برود و برای مدتی مثلاً نصف روز در آنجا بماند؟
حضرت آیت‌الله مظاهری: اگر مربوط به مسجد باشد، اعتکاف در آنجا جایز است.^۵
۲۴۹. سؤال: آیا اعتکاف در مسجد جامع صحیح است؟ اعتکاف در غیر مسجد جامع چگونه است؟
حضرت آیت‌الله نوری همدانی: در مسجد جامع، صحیح است و در مسجد غیر جامع، صحیح نیست.^۶

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۱.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۴.

۳. همان.

۴. همان، ص ۱۰۶.

۵. همان.

۶. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۲۵۰. سؤال: آیا اعتکاف در غیر مساجد جامع مثل نمازخانه دانشگاه‌ها، رجائاً اشکال دارد یا نه؟ در صورت صحت، احکام اعتکاف از قبیل ترک محرمات اعتکاف بر آنها جاری می‌شود یا خیر؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اشکال دارد؛ مگر مسجد دانشگاهی که گروه‌های خارج از دانشگاه هم برای اقامه نماز به آنجا بیایند.^۱

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اعتکاف باید فقط در مساجد جامع باشد؛ و منظور از مسجد جامع، مسجدی است که قشرهای مختلف شهر در آن شرکت می‌کنند، و از اعتکاف در سایر مساجد و نمازخانه‌ها خودداری شود.^۲

۲۵۱. سؤال: الف) به چه مسجدی مسجد جامع می‌گویند و آیا مساجد محلات، بازارها و دانشگاه‌ها مسجد جامع است؟

ب) برپایی اعتکاف در آن‌ها وجه شرعی دارد و آیا احکام خاص اعتکاف بر آنها بار می‌شود؟
حضرت آیت الله گرامی:

الف) مسجد جامع، مسجدی است که اختصاص به یک منطقه و محل ندارد، و همه اهالی شهر در آنجا برای نماز حاضر می‌شوند. بنابراین، مسجد محله، بازار و دانشگاه، مسجد جامع نیست.

ب) به نظر این جانب در اعتکاف لازم نیست مسجد جامع باشد؛ چنانکه منحصر به چهار مسجد (مکه، مدینه، کوفه و بصره) هم نمی‌باشد، بلکه در هر مسجدی که نماز جماعت صحیح در آن برپا می‌شود، صحیح است.^۳

۲۵۲. سؤال: اگر کسی اعتکاف واجب خود را در مسجدی به جا آورد و بعداً متوجه شود که اعتکاف در آن مکان صحیح نبوده است اعتکاف چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: در صورتی که اعتکاف وقت معین نداشته است، باید در مسجد دیگر اعتکاف را تکرار کند.^۴

۱. همان.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۸.

۳. محمد علی گرامی، مجموعه‌ای از استفتائات، قم، دفتر حضرت آیت الله العظمی گرامی، ۱۳۹۰ ش، ج ۳، ص ۶۱.

۴. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۶.

۲۵۳. سؤال: دانشگاهی در پنج کیلومتری شهر قرار دارد. مسجدی با ظرفیت بیش از چهار هزار نفر در آن احداث کردیم و در طول سال تحصیلی برنامه‌های مختلف مذهبی از جمله نماز جماعت ظهر و عصر، مغرب و عشا با حضور تقریبی هزار نفر در هر وعده برگزار می‌شود و در سه ماهه تابستان نیز نماز جماعت ظهر و عصر با حضور کارمندان برگزار می‌گردد. از طرفی در حال حاضر، اندکی از اساتید و بیش از دو هزار نفر از دانشجویان در مجاورت این مسجد در سایت دانشگاه ساکن هستند و دیگر دانشجویان، اساتید و کارمندان که جمعیتی بالغ بر پنج هزار نفر می‌شوند، همه‌روزه از شهر صبح به محل کار (دانشگاه) می‌آیند و عصر و شب برمی‌گردند و در میان این جمعیت، تنها حضور دانشجویان منحصربه‌ایم تحصیل است و ارتباط دیگر شهروندان دانشگاهی با این مسجد در دانشگاه، همیشه با کیفیت یادشده ادامه دارد و بحمدالله مسجد از جذابیت و برنامه‌های متنوع فرهنگی خوبی برخوردار است. اکنون باتوجه به توضیحات فوق، سؤال این است که آیا می‌توانیم اعتکاف‌های دانشجویی را در این مسجد به عنوان مسجد جامع در این منطقه برگزار نماییم یا خیر و باتوجه به آثار تربیتی اعتکاف برای نسل جوان و امکان برنامه‌ریزی ویژه برای آنان در این مسجد (چنانچه این مسجد از مصادیق مسجد جامع نباشد)، آیا راهی برای انجام دادن اعتکاف در این مسجد داریم یا خیر؟

حضرت آیت‌الله وحید خراسانی: اعتکاف در غیر از مساجد اربعه باید در مسجد جامع شهر باشد و این مسجدی که در خارج از شهر هست با این اوصافی که بیان کردید، دارای این عنوان نیست؛ لذا اعتکاف را در مسجد جامع شهر انجام دهید.^۱

◀ اعتکاف در کشورهای فاقد مسجد

۲۵۴. سؤال: در بعضی شهرهای کشورهای غربی، اصلاً مسجد وجود ندارد. در این صورت آیا راهی برای معتکف شدن وجود دارد؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: در این فرض، اعتکاف صحیح نیست.^۲

۱. حسین وحید خراسانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://wahidkhorasani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

◀ اعتکاف در مسجد جمکران

۲۵۵. سؤال: آیا محوطه اطراف مسجد جمکران، که به عنوان حیاط از آن استفاده می شود، حکم مسجد را دارد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر، حکم مسجد را ندارد.^۱

۲۵۶. سؤال: اگر اعتکاف در زیرزمین مسجد جمکران جایز باشد، آیا می توان اعمال را در طبقه بالا و خواب و استراحت را در طبقه پایین انجام داد یا هر دو عمل باید در یک مکان باشد؟
حضرات آیات نوری همدانی و مکارم شیرازی: اشکال ندارد.^۲

۲۵۷. سؤال: آیا اعتکاف در مسجد مقدس جمکران صحیح است؟

حضرت آیت الله بهجت: صحیح نیست؛ چون مسجد جامع شهر نیست.^۳

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: مسجد جمکران در حال حاضر، از مساجد جامع محسوب است و اعتکاف در آن صحیح است.^۴

۲۵۸. سؤال: آیا اعتکاف در زیرزمین مسجد جمکران، که از آن جهت نمازهای یومیّه و نماز آقا امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف استفاده می شود (البته به صورت مرتّب نماز جماعت ندارد)، جایز است؟
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در حال حاضر که عنوان جامعیت حاصل شده، اعتکاف در آن صحیح است.^۵

حضرت آیت الله نوری همدانی: بلی، جایز است.^۶

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اشکال ندارد.^۷

۱. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۹.

۳. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۳.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الأحکام، قم، دفتر تنظیم و نشر آیت الله العظمی صافی گلپایگانی، ۱۳۹۱ ش، ج ۱، ص ۱۴۷.

۵. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۷.

۶. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۷. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۹.

◀ شک در مسجد بودن مکان اعتکاف

۲۵۹. سؤال: اعتکاف در مکان‌هایی که شک است که آیا جزء مسجد است یا نه، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله تبریزی: بر مکان مشکوک، حکم مسجد بار نمی‌شود و اعتکاف در آن جایز نیست.^۱
 حضرت آیت‌الله بهجت: در حال اعتکاف، نزول به سرداب، زیرزمین مسجد و رفتن به بام مسجد جایز است؛ ولی مقدار اضافی اگر جزئی‌تش مشکوک باشد، رفتن به آنجا جایز نیست.^۲
 حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: پشت بام و سرداب و محراب، جزو مسجد است و آنچه به مسجد به قصد اینکه جزو مسجد باشد افزوده شده، مثل اینکه خود مسجد را توسعه داده باشند، مسجد محسوب است و اگر شک داشته باشید در اینکه آنچه افزوده شده است، به قصد مسجدیت بوده یا نه، مسجد محسوب نمی‌شود.^۳

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: غیر از حیاط، سایر موارد مذکور، ظهور در مسجدیت دارد.^۴
 حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: آنچه مشکوک است، حکم مسجد را ندارد و اعتکاف در آن جایز نیست؛ ولی اگر مسجد یعنی محل نمازگزاران را توسعه دهند، جزء مسجد محسوب می‌شود.^۵
 حضرت آیت‌الله محقق کابلی: از اعتکاف در آن مکان‌ها خودداری شود.^۶
 حضرت آیت‌الله مظاهری: صحیح است؛ حتی اگر بداند مسجد نیست و اگر از ملحقات مسجد است نیز صحیح است.^۷
 حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: غیر از سرداب و محراب و پشت بام مسجد، در جاهای دیگری که معلوم نباشد جزو مسجد است یا نه، اعتکاف صحیح نیست.^۸

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۷.

۲. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۹.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۷.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۹.

۶. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۷. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۴.

۸. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۷.

۲۶۰. سؤال: اعتکاف در مکان‌هایی که شک داریم مسجد است، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: باید احراز شود؛ که مکان اعتکاف مسجد است.^۱
۲۶۱. سؤال: حکم رفتن به حیاط بیرونی که ملحق به مسجد است، چیست؟
حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: رفتن به جاهایی که در حکم مسجد است، اشکال ندارد؛ اما رفتن به خارج از مسجد جایز نیست، مگر در مواردی که خروج از مسجد به خاطر آنها جایز است.^۲
۲۶۲. سؤال: اعتکاف در مکان‌هایی که شک داریم جزء مسجد است (مثل بام، سرداب، حیاط و مقداری که به مسجد افزوده شده)، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: جایز نیست. باید حجت داشته باشد که جزء مسجد است.^۳
۲۶۳. سؤال: آیا آشپزخانه مسجد جزء مسجد به حساب می‌آید؟
حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: جزء مسجد نیست.^۴
۲۶۴. سؤال: اعتکاف در حیاط مسجد چه حکمی دارد؟
حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: حیاط مسجد حکم مسجد را ندارد؛ مگر آنکه معلوم شود حیاط را هم به عنوان مسجد وقف کرده‌اند.^۵
- حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: اعتکاف در شبستان و سرداب و صحن مسجد جایز است؛ مگر در مواردی که جزء مسجد نیست، یا ظاهر حال چنین باشد، و در موارد شک، حکم مسجد بر آنها جاری نمی‌شود.^۶
- حضرت آیت‌الله محقق کابلی: اگر مسجد جامع باشد و حیاط مسجد هم در حکم مسجد باشد، اعتکاف در حیاط هم جایز است و اگر حیاط مسجد نباشد، اعتکاف در آن جواز ندارد.^۷

۱. سیدمحمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۵.

۲. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۰.

۳. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۴. سیدمحمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۵.

۵. لطف‌الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۱.

۶. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۸.

۷. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اگر جزء مسجد است، اعتکاف در آن مکان اشکال ندارد؛ ولی اگر احکام مسجد بر آن بار نیست اعتکاف در آنجا صحیح نیست.^۱

حضرت آیت الله خامنه‌ای: اگر جزو مسجد نباشد، اعتکاف صحیح نیست.^۲

۲۶۵. سؤال: آیا محوطه اطراف مسجد برای اعتکاف، حکم مسجد دارد؟

حضرت آیت الله تبریزی: چنانچه جزء مسجد نباشد، نمی‌شود.^۳

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: محوطه و حیاط مسجد، حکم مسجد را ندارد.^۴

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: حیاط، حکم مسجد را ندارد، مگر آنکه به عنوان مسجد وقف شده باشد.^۵

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر حیاط مسجد جزء مسجد نباشد، جایز نیست.^۶

حضرت آیت الله مظاهری: حکم مسجد را دارد و همچنین بام مسجد و اتاق‌های مسجد.^۷

۲۶۶. سؤال: آیا اعتکاف در حیاط و پشت بام و راهروهای مسجد صحیح است؟ رفتن به این مکان‌ها در حال اعتکاف چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر جزء مسجد باشد، صحیح است.^۸

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: تابع آن است که جزء مسجد باشد یا نباشد.^۹

۲۶۷. سؤال: آیا پشت بام مسجد، تابع مسجد است یا بستگی به وقف‌کننده دارد؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: پشت بام مسجد در حکم مسجد است؛ مگر اینکه احراز شود که هنگام وقف مسجد، پشت بام آن از وقف خارج شده است.^{۱۰}

۱. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۵.

۲. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۷.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۸.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۲، ص ۱۸۴؛ محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۳۷.

۵. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، ص ۱۷.

۶. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۰.

۷. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۴.

۸. حسین نوری همدانی، پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی، همان، ص ۵۳.

۹. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۱۰. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۷.

۲۶۸. سؤال: اعتکاف در راهرو و متعلقات مسجد جامع چه صورتی دارد؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: چنانچه راهرو و متعلقات مسجد جزء مسجد محسوب باشد که عرفاً از مسجد تلقی شود و احکام مسجد را بر آن مترتب کنند، اعتکاف در آنها مانع ندارد و الا صحیح نیست؛ و اگر هم شک دارند که جایی جزء مسجد است یا نیست، اعتکاف در آن صحیح نیست.^۱

۲۶۹. سؤال: آیا می توان در راه پله های مسجد معتکف شد و به طور کلی، به چه مکانی مسجد گفته می شود؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اگر جزء مسجد است یعنی احکام مسجد بر آن بار می شود، می توان در آنجا اعتکاف نمود.^۲

◀ توقف در صحن و حیاط مسجد

۲۷۰. سؤال: آیا در حال اعتکاف می توان در صحن و حیاط مسجد توقف کرد؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر صحن و حیاط مسجد، به گونه ای است که در آن نماز می خوانند و صیغه مسجدیت بر آن خوانده شده است مثل مسجد امام حسن عسکری علیه السلام در قم، می توان در آن توقف کرد؛ وگرنه نباید در آن توقف کرد.^۳

◀ جا گرفتن برای اعتکاف

۲۷۱. سؤال: اگر محل خاصی از مسجد را برای اعتکاف خود معین نماید، آیا قصد چنین تعیینی تحقق می یابد یا خیر؟

حضرت آیت الله تبریزی: قصد مزبور اثری ندارد و تعیین پیدا نمی کند.^۴

۲۷۲. سؤال: اگر محل خاصی از مسجد را برای اعتکاف خود معین نماید، آیا لازم است خود را مقید به آن نماید؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: متعین نمی شود.^۵

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۱.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۵.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۱، ص ۱۶۰؛ محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۳۷.

۴. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۷.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۹۰.

۲۷۳. سؤال: آیا گذاشتن وسایل یا نوشتن نام و امثال آن، موجب سبقت گرفتن معتکف نسبت به

مکان خاصی در مسجد می‌شود، که تصرف در آن، غصب باشد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: گذاشتن وسایل موجب اولویت می‌شود؛ ولی نوشتن نام موجب اولویت

نیست و در هر حال، اعتکاف وی صحیح است.^۱

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: ملاک این است که عرف، دیگری را دارای حق بشمارد و این، به

اختلاف موارد فرق می‌کند.^۲

حضرت آیت الله خامنه‌ای: بنا بر احتیاط واجب، گذاردن وسایلی مانند کیف موجب حق سبقت می‌شود؛

به شرط آنکه از زمان گذاردن آن وسیله تا آمدن شخص، زیاد فاصله نشود، به نحوی که منجر به تعطیلی

مکان نشود.^۳

۲۷۴. سؤال: شخصی در مسجدی که جماعتی معتکف می‌شوند، جایی را برای خود مثلاً با پتو

مشخص می‌کند. اولاً آیا دیگری می‌تواند به عنوان اینکه اینجا مسجد است و مال همه، بدون

اجازه آنجا را اشغال کند؟ ثانیاً اعتکاف او صحیح است یا خیر؟ ثالثاً آیا اجازه شخص اول

لازم است؟

حضرت آیت الله مظاهری: جا گرفتن برای اعتکاف به مقدار جای یک نفر که بتواند نماز بخواند یا

بخوابد، جایز است و دیگران نباید آنجا را اشغال کنند.^۴

◀ اعتکاف در حرم امامان معصوم علیهم‌السلام

۲۷۵. سؤال: آیا حرم ائمه معصومین (علیهم‌السلام) را می‌توان مسجد جامع به حساب آورد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: حکم مسجد جامع را ندارد.^۵

۱. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۳. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۷.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۶.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۵.

◀ اعتکاف در حسینه

۲۷۶. سؤال: دیده می شود در بعضی از حسینه ها برای اقامه نماز جماعت، افراد زیادی جمع می شوند و مراسم فراوانی برگزار می شود. آیا در آن مکان می توان معتکف شد؟
حضرت آیت الله علوی گرگانی: در حسینه نمی توان اعتکاف نمود.^۱

◀ اعتکاف در دو مسجد

۲۷۷. سؤال: آیا معتکف می تواند قسمتی از اعتکاف را در یک مسجد جامع و قسمتی دیگر را در مسجد جامع دیگر به جا آورد؟

حضرت آیت الله تبریزی: اعتکاف باید در یک مسجد باشد. در دو مسجد مشروع نیست.^۲
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: نمی تواند.^۳

۲۷۸. سؤال: آیا اگر معتکفی از محیط اعتکاف خوشش نیاید، می تواند در وسط اعتکاف، اعتکافش را به مسجد دیگری انتقال دهد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ اعتکاف باید در یک مسجد انجام شود.^۴

۲۷۹. سؤال: آیا در اعتکاف، وحدت مسجد شرط است؟ اگر دو مسجد به هم متصل باشند، چگونه؟

حضرت آیت الله تبریزی: وحدت مسجد شرط است؛ و دو مسجدی که به هم متصل هستند، اگر یک مسجد حساب شوند، اعتکاف در آن دو مانعی ندارد، و اگر دو مسجد حساب شوند، جایز نیست.^۵
حضرت آیت الله بهجت: بلی؛ وحدت مسجد شرط است، مگر در صورت اتصال زمین آن دو مسجد به یکدیگر که می تواند در هر کدام باشد؛ هر چند در نیت، یکی را معین کرده بنابر اظهر.^۶
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: بهتر است که تمام مدت اعتکاف در یک مسجد باشد؛ ولی در دو

۱. همان، ص ۲۶.

۲. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۹.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۷.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۳۸.

۵. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۷.

۶. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۹.

مسجد متصل به هم نیز مانعی ندارد.^۱

حضرت آیت الله محقق کابلی: می تواند در هر کدام از آن مساجد اعتکاف کند.^۲

حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۳

۲۸۰. سؤال: آیا اعتکاف در دو مسجد متصل به هم (به طوری که بخشی از وقت را در یکی و بخشی از آن در دیگری بماند)، جایز است؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اعتکاف، باید در مسجد واحد باشد و به نحو مذکور در سؤال، اعتکاف باطل است.^۴

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر یک مسجد محسوب شود، اشکال ندارد.^۵

حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۶

حضرت آیت الله علوی گرگانی: در صورتی که عرفاً یک مسجد محسوب شود، اشکال ندارد.^۷

۲۸۱. سؤال: آیا اعتکاف در دو مسجد جایز است؟ اگر در یکی متعذر شد، چطور؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اعتکاف در دو مسجد جایز نیست و در صورت تعذر در یک مسجد، اعتکاف باطل می شود.^۸

۲۸۲. سؤال: اعتکاف سه روز در دو مسجد جداگانه، آیا صحیح است؟ مثلاً شخصی یک روز را در مسجدی معتکف شود و بعد به علتی (اعم از ضروری و یا غیر ضروری) به مسجد دیگری رود و دو روز دیگر را در آنجا معتکف شود؟

حضرت آیت الله مظاهری: جایز است.^۹

۱. مکارم شیرازی، ناصر، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۹.

۲. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۴.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۷.

۵. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۶. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۵.

۷. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۶.

۸. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۹. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۴.

۲۸۳. سؤال: آیا می‌توان بقیه اعتکاف را در مسجد جامع دیگر ادامه دهیم؟
حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: باید در یک مسجد انجام شود.^۱

◀ اعتکاف در عبادتگاه‌های اهل کتاب

۲۸۴. سؤال: اعتکاف شیعه در عبادتگاه‌های دیگر اهل کتاب و یا مسجد جامع مخالف چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله تبریزی: اعتکاف باید در مسجد جامعی باشد که در آن جماعت صحیحی برقرار شده و اعتکاف در غیر آن مشروع نیست.^۲

◀ اعتکاف در غیر مساجد چهارگانه

۲۸۵. سؤال: آیا لازم است اعتکاف در مساجد اربعه باشد و آیا اعتکاف در مساجد جامع شهرها صحیح است؟

حضرت آیت‌الله تبریزی: اعتکاف در مساجد جامع شهرها مشروعیت دارد و اختصاص به مساجد اربعه ندارد.^۳

۲۸۶. سؤال: آیا اعتکاف در غیر از مساجد چهارگانه جایز است و نیت آن چگونه می‌باشد؟
حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: اعتکاف در غیر از مساجد چهارگانه (اعم از جامع و غیر آن)، به قصد رجای مطلوبیت (به امید اینکه مطلوب خداوند واقع شود) مانعی ندارد.^۴

◀ اعتکاف در غیر مسجد جامع

۲۸۷. سؤال: اعتکاف کردن در غیر مسجد جامع به قصد رجاء، چه صورتی دارد؟
حضرت آیت‌الله تبریزی: اعتکاف باید در مسجد جامع شهر باشد و مشروعیت اعتکاف در غیر مسجد جامع شهر، ثابت نشده است.^۵

۱. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۶.

۲. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۹.

۳. همان، ص ۱۳۸.

۴. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۵.

۵. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۹.

۲۸۸. سؤال: در بعضی کشورهای اروپایی مسجد وجود ندارد تا در مسجد جامع آن اعتکاف کنند. در این صورت، برای اعتکاف چه باید کرد؟

حضرت آیت الله تبریزی: اعتکاف در غیر مسجد جامع شهر مشروعیت ندارد.^۱

۲۸۹. سؤال: آیا اعتکاف صرفاً در مسجد جامع باید برگزار گردد یا در دیگر مساجد شهر هم قابل برگزاری است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اعتکاف لازم است در مسجد جامع باشد و در سایر مساجد صحیح نیست. بلی، در صورتی که در مسجد جامع شهر جا نباشد، در سایر مساجدی که سه وعده نماز جماعت با جمعیت معتنا به خوانده می شود، می توان به قصد رجا معتکف شد.^۲

◀ اعتکاف در مسجد محل یا دانشگاه

۲۹۰. سؤال: نظریه استقبال کم نظیر اقرار مختلف و آثار و برکات معنوی و تربیتی اعتکاف و ظرفیت محدود مساجد، آیا می توان به حکم ضرورت در دیگر مساجد چون مسجد محل، بازار و دانشگاه ها اعتکاف را برگزار نمود؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ اعتکاف را در سایر ایام سال مثل ماه رمضان برگزار کنید. بلی، در صورتی که در مسجد جامع شهر جا نباشد، در سایر مساجدی که سه وعده نماز جماعت با جمعیت معتنا به خوانده می شود، می توان به قصد رجا معتکف شد.^۳

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اعتکاف باید در مسجد جامع باشد.^۴

حضرت آیت الله علوی گرگانی: مراد از مسجد جامع، مسجدی است که پایگاه شهر است و مردم از هر نقطه ای و یا از شهرهای دیگر که به آن شهر می آیند در آن مسجد اقامه جماعت می نمایند؛ اما ممکن است شهری به آن معنا چند مسجد جامع داشته باشد و لذا اختصاص به مسجد جامع از نظر اسم و رسم ندارد.^۵

۱. همان، ص ۱۴۲.

۲. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۳۸.

۳. همان، ص ۳۹.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۶.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۵.

۲۹۱. سؤال: اعتکاف در مسجد محل یا بازار یا دانشگاه جایز است؟
حضرت آیت الله سبحانی: مسجدی که محل عموم مردم باشد نه گروه خاصی، اعتکاف در آن صحیح است.^۱

۲۹۲. سؤال: اعتکاف در غیر مسجد جامع مانند حسینیه، نمازخانه دانشگاه چگونه است؟
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اعتکاف در غیر مسجد جامع، صحیح نیست.^۲
۲۹۳. سؤال: درحالی که مسجد جامع شهر، گنجایش معتکفین را داشته و امکانات لازم جهت اعتکاف را دارا باشد، می توان از مسجد دیگری برای اعتکاف استفاده نمود؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اعتکاف فقط در مسجد جامع صحیح است.^۳

۲۹۴. سؤال: اگر شهری مسجد جامع نداشته باشد، برای اعتکاف کجا برویم؟ اگر مساجد جامع پر شوند، آیا می شود در مساجد دیگر معتکف شد؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در فرض سؤال، اعتکاف در آن شهر صحیح نیست.^۴

۲۹۵. سؤال: آیا اعتکاف در غیر مساجد جامع مثل حسینیه و مسجد محله به امید مطلوبیت صحیح است؟

حضرت آیت الله سبحانی: جایز نیست.^۵

۲۹۶. سؤال: هل يجوز الاعتكاف في غير المسجد الجامع؟
حضرت آیت الله حکیم: لایجوز.^۶

۲۹۷. سؤال: آیا اعتکاف در مسجدی غیر از مسجد جامع، باطل است و آیا ممکن است هر محله و حومه ای، مسجد جامعی غیر از مسجد جامع شهر یا روستا داشته باشد و آیا ممکن است که در شهر چند مسجد جامع باشد؟

۱. جعفر سبحان، همان، ج ۲، ص ۱۷۳.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه. ش.

۴. همان.

۵. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۳.

۶. سید محمد سعید طباطبایی حکیم، استفتائات عربی، دسترسی در: <http://www.alhakeem.com>، ص ۳۵۱.

حضرت آیت الله خامنه‌ای: اعتکاف در هر مسجدی حتی غیر از مساجد چهارگانه جایز است؛ مشروط به اینکه به قصد رجا باشد؛ یعنی به امید اینکه مطلوب خداوند واقع شود و مختص به مسجد جامع نیست و ممکن است که یک شهر یا روستا چند مسجد جامع داشته باشد.^۱

◀ اعتکاف در غیر مسجد

۲۹۸. سؤال: اگر منطقه‌ای دارای مسجد نباشد، آیا امکان برگزاری اعتکاف در مکان‌های دیگری چون حسینیه، زینبیه و یا مهدیه وجود دارد؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر، جایز نیست.^۲

۲۹۹. سؤال: در شهرستانی مصلاهی نماز جمعه‌ای که صیغه مسجد بر آن خوانده نشده است، جامع اصلی شهر است که فضایی مناسب‌تر و فراگیرتر از آن برای برگزاری مراسم معنوی اعتکاف وجود ندارد. خواهشمند است نظر به استقبال فراوان از این مراسم عظیم معنوی در آن شهرستان، تکلیف شرعی ما را در راستای برگزاری مراسم اعتکاف در آن مکان مقدس، روشن فرمایید.

حضرت آیت الله جوادی آملی: اعتکاف در غیر مسجد مشروع نیست.^۳

◀ اعتکاف در مساجد اهل سنت

۳۰۰. سؤال: آیا در مساجد اهل سنت هم می‌توان معتکف شد؟
حضرت آیت الله علوی گرگانی: در مساجد جامع شهر می‌توان اعتکاف کرد؛ و لو آنکه مسجد جامع از اهل سنت باشد.^۴

۱. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۶.

۲. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۰.

۳. عبدالله جوادی آملی، استفتائات، قم، اسراء، ۱۳۹۴ ش، ص ۶۱.

۴. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۶.

◀ اعتکاف در مسجد جامع چند طبقه

۳۰۱. سؤال: چنانچه مسجد جامع دارای طبقه پایین (زیرزمین) و بالا باشد، آیا اعتکاف در آنها صحیح است؛ و اگر صحیح است، آیا می‌توان در اثنای اعتکاف از طبقه همکف، مثلاً به طبقه پایین یا بالا رفت؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: اعتکاف در همه جای مسجد جامع صحیح است و جابه‌جا شدن ذکر شده در سؤال، اشکال ندارد.^۱

◀ اعتکاف در مسجد اعظم قم

۳۰۲. سؤال: نسبت به اعتکاف که باید در مسجد جامع شهر باشد، آیا در شهرستان مذهبی قم، مسجد اعظم مسجد جامع می‌باشد یا خیر؟

حضرت آیت‌الله گلپایگانی: بلی، عنوان مسجد جامع بر مسجد اعظم قم صادق است، و اعتکاف در آن مانعی ندارد.^۲

◀ اعتکاف در مسجد جامع محله

۳۰۳. سؤال: آیا در تهران بزرگ، در مسجد جامع هر محله می‌توان اعتکاف کرد؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: یکی از شرایط صحت اعتکاف، این است که در مسجد جامع باشد؛ یعنی مسجد عمومی که محل اجتماع عامه مردم است و اختصاص به اهل یک محله و گروه خاصی نداشته باشد؛ مثل مسجد اعظم و مسجد امام در قم و مسجد جمعه در تهران و امثال آن. بنابراین، در مسجد محله‌ها اگر صدق کند که مسجد جامع است، اعتکاف صحیح است، وگرنه صحیح نیست. بلی، در صورتی که در مسجد جامع شهر جا نباشد، در سایر مساجدی که سه وعده نماز جماعت با جمعیت معتدبه خوانده می‌شود، می‌توان به قصد رجا معتکف شد.^۳

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: اگر خصوصیات مسجد جامع را داشته باشد، می‌توان اعتکاف کرد.^۴

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۰.

۲. سید محمد رضا گلپایگانی، همان، ج ۴، ص ۱۷۵.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۳۷.

۴. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.

حضرت آیت الله نوری همدانی: بلی.^۱

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: با فرض صدق مسجد جامع، صحیح است.^۲

◀ اعتکاف در مسجد جامع روستا

۳۰۴. سؤال: آیا اعتکاف در مسجد روستا صحیح است؟

حضرت آیت الله سبحانی: هرگاه در آن مسجد نماز جمعه خوانده می شود و یا اکثریت مردم روستا در آن مسجد نماز می خوانند، اعتکاف صحیح است.^۲

۳۰۵. سؤال: آیا در مسجد جامع روستا یا قصبه، اعتکاف صحیح است؛ هرچند روستاها به هم نزدیک باشند؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اعتکاف باید در مسجد جامع باشد و در مساجد جامع روستا هم صحیح است؛ و لو روستاها به هم نزدیک باشند.^۴
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: بله، صحیح است.^۵

◀ اعتکاف در مسجد جامع متروک

۳۰۶. سؤال: هرگاه در شهری سابقاً مسجد جامعی داشته و فعلاً برای آنکه آبادی شهر در طرف دیگر آن شهر قرار گرفته، آن مسجد از جماعت و جمعیت متروک شده، و در طرفی از آن شهر مسجدی دایر است، هرچند آن را مسجد جامع نمی نامند و به این عنوان هم بنا نشده، آیا در این صورت در آن مسجدی که سابقاً مسجد جامع بوده و فعلاً متروک است، اعتکاف جایز است یا خیر؟

حضرت آیت الله طباطبائی بروجردی: مشکل است.^۶

۱. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۲.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۲، ص ۱۸۳؛ محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۳۷.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۶. سید حسین طباطبائی بروجردی، استفتائات، قم، مؤسسه حضرت آیت الله العظمی بروجردی، ۱۳۸۸، ج ۱، ص ۲۶۷.

۳۰۷. سؤال: برخی از مسجدهای جامع در شهرها، در قدیم مرکزیت و جامعیت داشته و فعلاً به حالت نیمه متروک درآمده و جامعیت خود را از دست داده است؛ هرچند هنوز به آن مسجد جامع اطلاق می‌شود و در عوض، مسجدهای بزرگ با مرکزیت بیشتری ساخته شده است. آیا اعتکاف در این گونه مساجد جدید التأسیس، بدون عنوان مسجد جامع صحیح است؟
حضرت آیت الله بهجت: باید عنوان مسجد جامع صدق کند.^۱

۳۰۸. سؤال: در شهرستان ما مسجدی قدیمی وجود دارد که سابقاً مسجد جامع بوده است؛ ولی اکنون با برگزاری جماعت و مراسم مذهبی در مسجد جدید شهر، متروکه شده و تنها گاهی اهل محل در آن نماز می‌خوانند. آیا اعتکاف در آن صحیح است؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: خیر؛ لذا از آنجا که مسجد جامع قم در زمان کنونی، مسجد محله محسوب می‌شود، به نظر ما اعتکاف در آن صحیح نیست.^۲

◀ اعتکاف در مسجد جامع

۳۰۹. سؤال: آیا اعتکاف در مسجد جامع هر شهری، در ردیف اعتکاف در مساجد چهارگانه اعتکاف است یا باید اعتکاف در مسجد جامع، به امید ثواب ورجای مطلوبیت انجام شود؟
حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: در مسجد جامع هر شهری می‌توان اعتکاف کرد.^۳
حضرت آیت الله نوری همدانی: بلی، در ردیف مساجد چهارگانه است؛ ولی احوط آن است که در صورت امکان در یکی از مساجد اربعه باشد.^۴

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۳.

۲. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۳. سیدعبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۸.

۴. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۱.

◀ اعتکاف در مسجد دانشگاه

۳۱۰. سؤال: آیا اعتکاف در مسجد دانشگاه صحیح است؟

حضرت آیت الله بهجت: صحیح نیست و مسجد جامع شهر به حساب نمی آید.^۱

حضرت آیت الله نوری همدانی: در مسجد دانشگاه تهران اشکال ندارد.^۲

۳۱۱. سؤال: باتوجه به اینکه اعتکاف باید در مسجد جامع شهر باشد، آیا جایز است در مسجد

دانشگاه اعتکاف را به قصد رجا انجام داد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اعتکاف در مسجد دانشگاه صحیح نیست.^۳

۳۱۲. سؤال: اعتکاف در مساجد دانشگاه های سراسر کشور چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: در صورتی که گروه های خارج از دانشگاه هم برای اقامه نماز از جاهای

مختلف به مسجد دانشگاه می آیند، اعتکاف در آن جایز است.^۴

حضرت آیت الله خامنه ای: به قصد رجا اشکال ندارد.^۵

۳۱۳. سؤال: اعتکاف در مساجد دانشگاه ها و ادارات چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله محقق کابلی: اگر مسجد جامع باشد که افراد دانشگاهی و اهل ادارات و غیره در آن

نماز بخوانند، اعتکاف صحیح است. و الا جواز ندارد.^۶

◀ اعتکاف در مسجد متروک

۳۱۴. سؤال: در مسجد متروک که اقامه نماز جماعت نمی شود، آیا اعتکاف برقرار می شود یا نه؟

حضرت آیت الله روحانی: بلی، جایز است.^۷

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۳.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. حسین نوری همدانی، پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، همان، ص ۵۳.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۸.

۵. سیدعلی حسینی خامنه ای، همان، ص ۶.

۶. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۷. سید محمد صادق روحانی، همان، ج ۱، ص ۲۶.

◀ اعتکاف در مصلاى شهر

۳۱۵. سؤال: آیا بنا بر اضطرار و عدم ظرفیت مساجد شهر، می‌توان در مصلاى شهر که محل اقامه نماز جمعه می‌باشد، اعتکاف را برگزار نمود؟
حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: خیر؛ اعتکاف را در سایر ایام سال مثل ماه رمضان برگزار کنید.^۱

◀ اعتکاف در مکان معینی از مسجد

۳۱۶. سؤال: معتکف، مکان معینی از مسجد را برای اعتکاف اختیار کرده است. آیا او در اثنای آن می‌تواند جای خود را عوض کند و در مکان دیگری از همان مسجد اعتکاف را ادامه دهد؟
حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: بلی، می‌تواند.^۲

۳۱۷. سؤال: اگر معتکف محل خاصی از مسجد را برای اعتکاف خود معین نماید، آیا لازم است خود را مقید به آن نماید؟
حضرت آیت‌الله محقق کابلی: لازم نمی‌شود.^۳

◀ اعتکاف در نمازخانه‌ها

۳۱۸. سؤال: حکم اعتکاف در نمازخانه‌های دانشکده‌ها یا ادارات که عنوان مسجد را ندارد، ولی هر روز در آنها اقامه نماز می‌شود، چیست؟
حضرت آیت‌الله مظاهری: باید در مسجد باشد و در غیر مسجد جایز نیست.^۴

◀ اعتکاف در مکانی غیر از وطن

۳۱۹. سؤال: آیا کسانی که به مکه می‌روند، می‌توانند در مسجد الحرام معتکف شوند؟
حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: اگر قصد اقامه ده روز در مکه را داشته باشند، یا نذر روزه در سفر نموده باشند، اعتکاف اشکال ندارد؛ و الا روزه صحیح نیست و اعتکاف باطل است.^۵

۱. محمد موحّدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۳۹.

۲. همان، ص ۴۰.

۳. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۵.

۵. لطف‌الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۱.

۳۲۰. سؤال: حکم اعتکاف مسافر در مساجد مدینه، کوفه، مسجد الحرام، سهله و مشاهد مشرفه بدون نذر روزه و قصد اقامت چیست؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در هر مکانی که روزه صحیح نیست، اعتکاف هم صحیح نیست.^۱

۳۲۱. سؤال: آیا مسافر در شهر مدینه می تواند در روزهای چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه بدون نذر معتکف شود؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در صورتی که در روز اول، نزد استوانه سریر، روز دوم نزد استوانه توبه و روز سوم نزد استوانه مخلقه نماز بخواند و در آنجا دعا کند، می تواند در مسجد النبی، بدون نذر روزه در سفر، معتکف شود.^۲

◀ تعدّد مسجد جامع

۳۲۲. سؤال: اگر مسجد جامع در شهر متعدد باشد، حکم اعتکاف چیست؟

حضرت آیت الله بهجت: در صورت تعدد، مخیر است در هر یک از آن مساجد اعتکاف نماید.^۳

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: در تمام مساجد جامع شهر می توان اعتکاف کرد.^۴

۳۲۳. سؤال: آیا ممکن است تعداد مساجد جامع یک شهر یا روستا متعدد باشد؟ آیا مساجد جامع، ممکن است به هم خیلی نزدیک باشند؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: ممکن است مسجد جامع متعدّد باشد و نیز نزدیک هم باشند.^۵

حضرت آیت الله نوری همدانی: تعدد مسجد جامع امکان دارد.^۶

۳۲۴. سؤال: اگر دو مسجد جامع در شهر بود، اولویت با کدام است؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اولویتی در بین نیست.^۷

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۵.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۳.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۸.

۵. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.

۶. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۷. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

بخش پنجم: اذن ولی

◀ اعتکاف اجیر

۳۲۵. سؤال: شخصی اجیر است و می‌خواهد اعتکاف کند. آیا او باید از صاحب کارش اجازه بگیرد و با اذن باشد؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: اگر در روزها و ساعات معین اجیر شده و اعتکاف او مانع از عمل به اجاره است، بدون اذن صاحب‌کار اعتکاف صحیح نیست و باید اذن بگیرد.^۱
حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: اگر اعتکاف با عمل به اجاره منافات داشته باشد، باید از صاحب کار اجازه بگیرد.^۲

◀ اعتکاف زن و فرزند

۳۲۶. سؤال: آیا در اعتکاف زن، اجازه شوهر؛ و در اعتکاف فرزند، اجازه ولی لازم است؟
حضرت آیت‌الله تبریزی: اگر خروج زن از منزل جایز باشد، اعتکاف او مشروط به اذن نیست؛ لکن باید منافای با حق شوهر نباشد؛ و در اعتکاف فرزند، اجازه والدین لازم نیست.^۳

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۴.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۴.

۳۲۷. سؤال: آیا در اعتکاف، زن باید از شوهر خود اجازه بگیرد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر اعتکاف زن با حق شوهرش منافات داشته باشد، اعتکاف بدون اذن شوهرش جایز نیست؛ و الا مانعی ندارد. به طور کلی، خروج زن از منزل شوهر بدون اذن او جایز نیست؛ لذا اعتکاف در مسجد که خارج از منزل است، باید با اجازه شوهر باشد.^۱

حضرت آیت الله بهجت: در صورتی که اعتکاف او منافای با حق شوهر باشد، اجازه لازم است و با عدم منافات هم احتیاط در اجازه است.^۲

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: زن بنابر احتیاط واجب، باید از همسرش اجازه بگیرد؛ ولی فرزندان بالغ احتیاج به اجازه ولی ندارند.^۳

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: لازم است.^۴

حضرت آیت الله محقق کابلی: در اعتکاف زن شرط است.^۵

۳۲۸. سؤال: آیا زن بدون اذن شوهر می تواند معتکف شود، با فرض منع بدون دلیل؟

حضرت آیت الله سبحانی: زن بدون اذن شوهر نمی تواند معتکف شود.^۶

۳۲۹. سؤال: آیا اذن شوهر برای اعتکاف زن لازم است؟ اذن پدر و مادر و صاحب کار چگونه؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اذن شوهر نسبت به زن، در صورتی که اعتکاف او منافات با حق شوهرش داشته باشد، و اذن پدر و مادر نسبت به فرزند، اگر اعتکاف او مستلزم اذیت آنها باشد و اذن اجیر از مستأجر، در صورتی که در وقت عمل به اجاره بخواهد معتکف شود و اعتکاف او منافات با عمل به اجاره داشته باشد، لازم است. به طور کلی، خروج زن از منزل شوهر بدون اذن او جایز نیست؛ لذا اعتکاف در مسجد که خارج از منزل است، باید با اجازه شوهر باشد.^۷

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۴.

۲. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۲.

۳. ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، محقق و مصحح: ابوالقاسم علیان نژادی، قم، مدرسه امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، ۱۴۲۷ ق، ص ۱۲۳؛ ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۰.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۵. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۶. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۸.

۷. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۴.

۳۳۰. سؤال: آیا زن باید برای اعتکاف از شوهرش اجازه بگیرد؟ حتی اگر معتکف شدن او با حق

شوهر، منافات نداشته باشد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: انجام دادن اصل اعتکاف زن، چنانچه منافی با حق زوج نباشد،

مشروط به اذن زوج نیست؛ ولی خروج او از منزل بدون اذن زوج جایز نیست. پس اگر بدون اذن او

خارج شود و به مسجد برای اعتکاف برود، از این جهت اعتکافش باطل است.^۱

حضرت آیت الله وحید خراسانی: اعتکاف زن بدون اذن شوهر، در صورتی که اعتکاف او منافی با حق

شوهرش باشد، صحیح نیست.^۲

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر روزه زن مستحبی باشد، احتیاط واجب آن است که با اذن زوج

باشد.^۳

۳۳۱. سؤال: آیا مرد برای معتکف شدن باید رضایت همسر و خانواده را جلب نماید؟

حضرت آیت الله مظاهری: لازم نیست؛ ولی کسی که معتکف می شود، برای نزدیک شدن به رحمت

خدا، باید این گونه چیزها را مراعات کند.^۴

◀ اعتکاف فرزند و اجازه جد

۳۳۲. سؤال: آیا فرزند می تواند با اجازه جد در مراسم اعتکاف شرکت کند؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اشکال ندارد.^۵

◀ اعتکاف فرزند و اذن والدین

۳۳۳. سؤال: آیا فرزند می تواند بدون اذن پدر و مادر اعتکاف کند؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر اعتکاف او موجب اذیت پدر و مادر باشد، جایز نیست؛ و الا مانعی

ندارد.^۶

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.

۲. حسین وحید خراسانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://wahidkhorasani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۹۹.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

۶. محمد موحی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۳.

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در صورت عدم ایذا، اذن والدین شرط نیست. بلی، اگر فرزند بداند که پدر یا مادر، از انجام اعتکاف، به جهت مهربانی و شفقت بر او، ناراحت می شوند، باید رضایت ایشان را جلب نماید و با نهي آنها، اعتکاف باطل می گردد.^۱

حضرت آیت الله سبحانی: هرگاه مایه ایذای پدر و مادر نشود، اشکال ندارد.^۲
حضرت آیت الله علوی گرگانی: بله و اگر باعث اذیت آنان نباشد، بنابر احتیاط مستحب، شرط نمی باشد و مانند اجازه زن از شوهر و اجازه کسی که در استخدام دیگری است.^۳

۳۳۴. سؤال: آیا فرزند لازم است که برای اعتکاف از پدر خود اجازه بگیرد؟
حضرت آیت الله بهجت: اگر اعتکاف فرزند مستلزم آزار و اذیت آنها باشد، اجازه پدر و مادر لازم است.^۴
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: لازم نیست.^۵
حضرت آیت الله مظاهری: اگر نهي کند، نباید معتکف شود. همچنین است مادر.^۶

۳۳۵. سؤال: آیا فرزند باید برای اعتکاف از والدین خود اجازه بگیرد؛ حتی اگر معتکف شدن او موجب اذیت و آزار یا زحمت آنها نباشد؟
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در صورت عدم ایذا، اذن والدین شرط نیست. بلی، احتیاط خوب است.^۷

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر موجب ایذای آنان نباشد، اذن آنان شرط نیست.^۸
۳۳۶. سؤال: اگر پدر به اعتکاف فرزندش راضی نباشد، آیا اعتکاف رفتن فرزند جایز است؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: ظاهراً مانعی ندارد؛ اگرچه احتیاط مستحب در ترک اعتکاف است، خصوصاً در فرضی که پدر ایذا شود.^۹

-
۱. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۳.
 ۲. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۸.
 ۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۳۱.
 ۴. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۲.
 ۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.
 ۶. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۰.
 ۷. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.
 ۸. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.
 ۹. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳۳۷. سؤال: جوانی بسیار علاقه به شرکت در اعتکاف دارد و احساس می‌کند این کار برای سازندگی روحی او مفید و لازم است؛ ولی پدر و مادر او به دلایلی راضی به این امر نمی‌شوند. در این صورت، چه وظیفه‌ای دارد؟ آیا تفاوتی بین دختر و پسر در این امر وجود دارد؟ حضرت آیت‌الله مظاهری: با نهی پدر و مادر جایز نیست.^۱

۳۳۸. سؤال: اگر پدری فرزند نابالغ خود را از رفتن به اعتکاف نهی کند، آیا اعتکاف فرزند با عدم رضایت پدر صحیح است؟ حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: صحیح است؛ مگر اینکه پدر به جهت تربیت فرزند، او را نهی کرده باشد که در این صورت بنابر احتیاط، اعتکافش صحیح نیست.^۲

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۰.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتاءات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

بخش ششم: استدامت بر توقف در مکان اعتکاف

۳۳۹. سؤال: واجبات اعتکاف چیست؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اعتکاف، به خودی خود مستحب است؛ ولی روزه از شرایط آن است و روز سوم واجب می شود و ماندن در مسجد هم از شرایط اعتکاف است.^۱

۳۴۰. سؤال: کسی که نمی تواند ادرار خود را کنترل کند و بعضی از مواقع، قطراتی از او خارج می شود و باید آب بکشد، با توجه به اینکه تعداد دفعات خروج او از مسجد بیش از معمول است، آیا می تواند معتکف شود؟

حضرت آیت الله مظاهری: اعتکاف او اشکال ندارد.^۲

۳۴۱. سؤال: اگر کسی بدنش نجس شود، آیا باید نجاست را بیرون مسجد تطهیر کند؟ در فرض لزوم خروج، آیا باید تا وقت نماز صبر کند یا می تواند زودتر هم بیرون برود؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر موجب تنجیس مسجد شود، باید خارج مسجد تطهیر کند و در صورت لزوم خروج، اگر مدت زمان خروج در این زمان با خروج در زمان متأخر یکسان یا کمتر باشد، خروج در این زمان، جایز یا لازم است.^۳

۱. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۸.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

◀ موارد ضروری خروج از مسجد

۳۴۲. سؤال: موارد ضروری که معتکف می‌تواند از مسجد خارج شود، کدام‌ها هستند و چه مدت می‌واند در خارج از مسجد بماند؟

حضرت آیت‌الله سبحانی: برای ضرورت‌های عقلی، شرعی و عرفی می‌تواند خارج شود و مثال‌های آن در توضیح المسائل بیان شده است.^۱

۳۴۳. سؤال: کسی که برای کار ضروری از مسجد خارج می‌شود و دوراه را برای رسیدن به مقصد خود دارد، آیا ارجحیتی بین این دوراه وجود دارد؟ الف: مسیرراه در زیر سایه نیست، ولی راه طولانی‌تر از راه دوم است؛ ب: مسیرراه در زیر سایه است، ولی راه کوتاه‌تر از راه اول است. حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: مسیر کوتاه‌تر را انتخاب کند.^۲

۳۴۴. سؤال: آیا معتکف می‌تواند برای انجام اموری مثل ادای شهادت، تشییع جنازه، نماز میت از مسجد خارج شود؟ برای ضروریات عرفی یا امور شرعی واجب یا مستحب چه حکمی دارد؟ حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: برای هر کار ضروری شرعی یا عرفی، مانند رفتن به دستشویی، غسل واجب، تهیه ضروریات و همچنین برای گواهی دادن در دادگاه، نماز جمعه، تشییع جنازه و عیادت مریض، می‌توان از مسجد خارج شد؛ اما برای هر کار مستحبی جایز نیست.^۳

حضرت آیت‌الله محقق کابلی: بله، برای این امور خارج شدن اشکال ندارد و همچنین در مواردی که ضرورت عرفی صدق کند و یا ضرورت و رجحان شرعی صدق کند، خارج شدن جایز است.^۴

۳۴۵. سؤال: کسانی که مشکل خاصی از نظر تغذیه دارند، آیا می‌توانند جهت آوردن غذا از محل اعتکاف خارج شوند و مجدداً بازگردند؟ حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: در صورت ضرورت مانعی ندارد.^۵

۱. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۴.

۲. محمد موحیدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۶.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۴.

۴. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۶.

۳۴۶. **سؤال:** هرگاه معتکف برای کار ضروری از مسجد خارج شود، حکم ایستادن و راه رفتن در سایه چیست؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اشکالی ندارد.^۱

۳۴۷. **سؤال:** اگر کسی برای کشیدن سیگار در حیاط مسجد باشد، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: در صورتی که ضروری باشد، اشکال ندارد.^۲

۳۴۸. **سؤال:** کسی که مواد مخدر مصرف می کند، می تواند از مسجد خارج شود و دوباره بازگردد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: در صورت ضرورت اشکال ندارد.^۳

۳۴۹. **سؤال:** ملاک ضرورت و حاجت برای خارج شدن از مسجد برای معتکف چیست؟ مثلاً کسی

برای غسل واجب از مسجد خارج می شود، آیا می تواند برای صابون زدن قدری تأخیر نماید؟

حضرت آیت الله تبریزی: به مقدار انجام دادن غسل می تواند خارج شود و تأخیر برای صابون زدن و

امثال آن اشکال دارد، و در طریق نباید توقف کند؛ ولی دویدن لزومی ندارد.^۴

۳۵۰. **سؤال:** آیا خیس کردن لباس یا دوش گرفتن در بیرون از مسجد براثر گرما یا عرق کردن،

ضرورت محسوب می شود؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر، مگر اینکه موقعیت حادی باشد که بدون آن احتمال خطر جانی

یا ضرر قابل توجهی باشد.^۵

◀ موارد وجوب خروج از مسجد

۳۵۱. **سؤال:** در چه مواردی واجب است معتکف از مسجد خارج شود؟ اگر در مواردی که واجب

است خارج شود این کار را نکند، آیا به اعتکاف او ضرری می زند؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در موردی که مثلاً در مسجد جنب شود، اگر خارج نشود اعتکافش

۱. همان.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۷.

۳. همان.

۴. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۷.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۵.

باطل است؛ ولی اگر مثلاً وجوب خروج برای ادای دین واجب الادا و یا انجام واجب دیگری که متوقف بر خروج است باشد، گناه کرده است؛ ولی اعتکاف باطل نمی‌شود.^۱

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: خروج از مسجد برای انجام دادن غسل جنابت و ادای دین و اقامه شهادت و مانند اینها واجب است و درمورد غسل جنابت، اگر خارج نشود اعتکافش باطل است و در سایر موارد دیگر معصیت کرده؛ ولی اعتکافش باطل نمی‌شود.^۲

حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: اگر مواردی باشد که خروج آن شرعاً لازم باشد، مثل اینکه جهت غسل جنابت باید از مسجد خارج شود، این خروج واجب می‌شود.^۳

◀ موارد جواز خروج از مسجد

۳۵۲. سؤال: در چه مواردی جایز است معتکف از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت‌الله بهجت: معتکف می‌تواند برای ادای شهادت، تشییع جنازه، نماز جماعت، ضروریات عرفی یا شرعی، واجب یا مستحب خارج شود؛ به شرط اکتفا به قدر ضرورت و عدم فصل طولانی که به اعتکاف اخلال وارد سازد و ضابطه آن هر چیزی است که خروج برای آن عقلاً یا شرعاً یا عادتاً لازم بوده و از امور واجب یا راجح باشد، چه امور دنیایی یا آخرتی، چه در ترک آن ضرر متوجه او بشود یا نه.^۴

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: در مواردی که ضرورت عقلی یا شرعی یا عادی وجود داشته باشد، مانند رفع حصر از بول و غایط یا احتیاج به غسل درمورد جنابت یا استحاضه و مانند اینها و همچنین برای اقامه شهادت یا تشییع جنازه یا عیادت مریض.^۵

حضرت آیت‌الله وحید خراسانی: در مواردی که اضطرار و یا اکراه و یا مواردی که حاجتی پیش آید که چاره‌ای از خروج نداشته باشد، مثل احتیاج به غسل جنابت یا استحاضه یا مس میت، یا رفتن به دستشویی و تجدید وضو (ولو استحبابی باشد) و یا تشییع جنازه و غسل و نماز میت و تکفین و تدفین آن، یا عیادت مریض و در صورت خروج از مسجد، بنابر احتیاط واجب باید نزدیک‌ترین راه را برای عبور

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۸.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه‌ش.

۳. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۶.

۴. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۴.

۵. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۸.

و مرور انتخاب نموده و نباید بیش از مقدار حاجت، توقف و مکث نمود.^۱

حضرت آیت الله نوری همدانی: در ضروریات شرعی و عرفی، خروج از مسجد اشکال ندارد.^۲
حضرت آیت الله نوری همدانی: خارج شدن از مسجد جایز نیست؛ مگر به جهت ضرورت عقلی، عرفی و شرعی؛ مانند مراجعه به پزشک در موارد اضطرار، رفتن به دستشویی (ضرورت عقلی)، عیادت بیمار، تشییع جنازه مرده‌ای که با او نسبت دارد (ضرورت عرفی)، غسل کردن واجب و وضو گرفتن (ضرورت شرعی).^۳

حضرت آیت الله مظاهری: اگر برای او کاری پیدا شود، دو سه ساعت رفتن بیرون اشکال ندارد؛ بلکه از اول هم اگر قصد دارد چنین کند مثلاً درس برود، تجدید وضو در خارج مسجد، بلکه در خانه انجام دهد، افطار در خانه رود، سحری در خانه باشد، اشکال ندارد؛ گرچه نرود بهتر است.^۴

حضرت آیت الله علوی گرگانی: ۱. شهادت دادن برای امری؛ ۲. عیادت مریض؛ ۳. تشییع جنازه و مشایعت مسافر. البته به شرط آنکه موارد از ضروریات شرعی و عقلی باشد و از امور راجحه مؤکده باشد.^۵

۳۵۳. سؤال: آیا معتکف می‌تواند با امر پدر و مادر برای انجام کاری در بیرون از مسجد، از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: در صورتی که امر کنند، اشکال ندارد.^۶

◀ مقدار ماندن معتکف در بیرون از مسجد

۳۵۴. سؤال: بیشترین حدی که معتکف برای کار ضروری می‌تواند در بیرون از مسجد باشد و در اعتکاف او خللی وارد نشود، چند ساعت می‌باشد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: عرفی است و مقداری که عرفاً صدق اعتکاف نکند، مبطل است؛ حتی اگر ضرورت باشد.^۷

۱. حسین وحید خراسانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://wahidkhorasani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. حسین نوری همدانی، پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی، همان، ص ۵۴.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۵.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۶.

۶. همان، ص ۳۱.

۷. محمد موحی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۳.

۳۵۵. سؤال: اگر شخص معتکف در نماز جمعه حاضر شد، آیا باید بلافاصله بعد از اتمام نماز جمعه به محل اعتکاف برگردد یا می تواند نماز عصر را هم با امام جمعه بخواند و بعد برگردد؟ حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در مسائل نماز جمعه با رعایت شرایط تقلید از مجتهد دیگر تقلید کنید. در فرض وجوب تعیینی نماز جمعه و تحقق شرایط، برای مردان جایز است برای نماز جمعه از مسجد خارج شوند و اگر مجتهد دیگر نماز جمعه را کافی نداند، خروج جایز نیست و اگر قایل به وجوب تخییری باشد، با تحقق بقیه شرایط نماز جمعه، در فرض لزوم عرفی، خروج جایز خواهد بود و بدون لزوم عرفی جایز نیست.^۱

◀ ملاقات با خانواده در خارج از مسجد

۳۵۶. سؤال: ملاقات و گفت و گوی اعتکاف کننده با اعضای خانواده اش در خارج از مسجد در طول مدت اعتکاف، چه حکمی دارد؟ حضرت آیت الله شبیری زنجانی: جواز ملاقات و گفت و گوی معتکف، منوط به ضرورت شرعی یا عرفی است.^۲

◀ کیفیت بازگشت معتکف به مسجد

۳۵۷. سؤال: آیا اگر برای کاری بیرون از مسجد رفتیم، در بازگشت باید ماشین سوار شویم یا می توانیم پیاده برگردیم؟ حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر به طور متعارف این مسیر پیاده پیموده می شود، لازم نیست با ماشین برگردد.^۳

◀ مصداق خروج از مسجد

۳۵۸. سؤال: اگر جوی آبی از داخل مسجد جامع عبور کند، آیا فرد معتکف می تواند از روی آن رد شود و از آن عبور کند؟ حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر خود جوی جزء مسجد باشد، با عبور از روی آن از مسجد خارج نشده است.^۴

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۲. همان.

۳. همان.

۴. همان.

◀ کیفیت راه رفتن معتكف در خارج از مسجد

۳۵۹. سؤال: آیا در مواردی که فرد معتكف جواز خروج از مسجد را دارد، نوع راه رفتن و عکس العمل فرد باید با اظهار شتاب و تلاش برای بازگشت به مسجد باشد یا باید رفتار عادی باشد؟ آیا اگر رفتاری همراه با تعلل داشته باشد، اعتكافش باطل می شود؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر به طور متعارف مسیر را بپیماید، کفایت می کند و لازم نیست با شتاب باشد؛ ولی اگر عرفاً رفتار غیر عادی و همراه با تعلل باشد، اعتكافش باطل می شود.^۱

◀ خروج از مسجد

۳۶۰. سؤال: خروج معتكف از مسجد برای تهیه غذا و شستن لباس ها و ظروف خود چه حکمی دارد و اگر شخص غیر معتكفی این کارها را برای او بکند، چطور؟

حضرت آیت الله تبریزی: چنانچه بتواند کسی را برای این کارها بگمارد، خودش نمی تواند از مسجد خارج شود و آنها را انجام دهد؛ و در غیر این صورت، به مقدار ضرورت می تواند از مسجد خارج شود و بعد از انجام کار به مسجد برگردد.^۲

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر ضرورت ندارد و فردی هست که این کارها را انجام دهد، جایز نیست.^۳

۳۶۱. سؤال: کسانی که کارهای جانبی اعتكاف را پیگیری می کنند؛ مثل تهیه غذا، پیگیری امور و ... نیز می توانند هم زمان معتكف باشند و مرتب برای کارها از مسجد خارج شوند؟

حضرت آیت الله مظاهری: دو سه مرتبه بیرون رود که دو سه ساعت بیرون باشد، می تواند معتكف شود.^۴

۳۶۲. سؤال: مسجدی برای اعتكاف مناسب است، ولی حمام ندارد. آیا می شود در این مسجد اعتكاف برگزار کرد؟ در صورت جواز آیا معتكفین می توانند برای استحمام به محل دیگری بروند و برگردند؟ آیا در این خصوص تفاوتی بین حمام واجب و مستحب وجود دارد؟

حضرت آیت الله مظاهری: می توانند بیرون روند. تفاوتی ندارد.^۵

۱. همان.

۲. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۰.

۳. حسین نوری همدانی، احکام اعتكاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۷.

۵. همان، ص ۱۰۹.

۳۶۳. سؤال: معتکفی برای غسل واجب از مسجد خارج شده است؛ ولی به علت دوری راه حمام و نیز شلوغی، یکی دو ساعت بیرون مسجد معطل می‌شود. آیا به اعتکاف او ضرری وارد می‌شود؟

حضرت آیت الله مظاهری: ضرر نمی‌زند.^۱

۳۶۴. سؤال: آیا شستن لباس به عمد یا غیر عمد در بیرون از مسجد، باعث بطلان اعتکاف می‌شود؟ آیا کار حرام انجام داده است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: ملاک، ماندن در بیرون از مسجد است، نه لباس شستن؛ و اگر بیرون رفت، احکام بیرون رفتن از مسجد را دارد.^۲

۳۶۵. سؤال: برای وضوی مستحبی یا شستن ظرف یا شستن دست و یا مسواک زدن در مسجدی که حوض آن شلوغ است و یا این کارها باعث کثیفی محیط مسجد می‌شود، می‌توان به بیرون از مسجد رفت؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر.^۳

۳۶۶. سؤال: اگر کسی در مسجد اعظم قم و یا مسجدهای اطراف مضجع مطهر امام رضا (علیه السلام) معتکف شود، آیا در کوتاه مدت یا بلند مدت می‌تواند کنار قبر حضرت رضا (علیه السلام) و یا حضرت معصومه (علیه السلام) به عبادت و زیارت پردازد و زیارت او خروج از مسجد محسوب می‌شود؟

حضرت آیت الله بهجت: می‌تواند زیارت کند؛ به حدی که صورت اعتکاف محو نشود.^۴

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: جایز نیست.^۵

حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد؛ بلکه دو سه ساعت هم در حرم بماند، اشکال ندارد.^۶

۱. همان.

۲. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۳.

۳. همان، ص ۵۵.

۴. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۹.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه. ش.

۶. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۶.

۳۶۷. سؤال: در عمل اعتکاف، رفتن به حیاط مسجد، آبدارخانه، دفتر مسجد و دیگر قسمت ها و نیز صحبت کردن و خندیدن چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: خروج از مسجد بدون ضرورت عرفی، برای معتکف جایز نیست؛ ولی صحبت کردن و خندیدن مانعی ندارد.^۱

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر جزء مسجد نباشد، اشکال دارد و صحبت کردن و خندیدن اشکال ندارد.^۲

۳۶۸. سؤال: در هنگام خروج در موارد مجاز یا خروج ضروری از محل اعتکاف، آیا می توان زیر سایه راه رفت؟ آیا می توان در سایه نشست و آیا انتخاب نزدیک ترین مسیر واجب است؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: احوط، مراعات نزدیک ترین راه است و واجب است مکث او به مقدار حاجت باشد، نه زاید بر آن و واجب است در صورت امکان در سایه ننشیند، بلکه احتیاط این است که در سایه راه هم نرود، بلکه احتیاط این است که مطلقاً ننشیند؛ مگر در مورد ضرورت.^۳

حضرت آیت الله نوری همدانی: الف) می تواند زیر سایه راه برود؛ ولی نمی تواند زیر آن بنشیند. ب) به احتیاط واجب، آن را رعایت کند.^۴

حضرت آیت الله سبحانی: از نزدیک ترین راه برود، و نشستن تنها در حال ضرورت، اشکال ندارد.^۵

حضرت آیت الله علوی گرگانی: در تمامی موارد، احتیاط مستحب آن است که زیر سایه راه نرود و در سایه ننشیند به احتیاط واجب و نزدیک ترین مسیر را انتخاب نماید.^۶

۳۶۹. سؤال: خارج شدن معتکف از مسجد در موارد ذیل چه حکمی دارد:

الف) گرفتن وضو؛

ب) غسل مستحبی و مسواک؛

ج) تلفن زدن به خانواده در موارد غیر ضروری و امور متعارف؛

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الأحکام، همان، ج ۱، ص ۱۴۷.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۸.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۵. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۶.

۶. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۶.

د) دیدار با خانواده در بیرون از محدوده مسجد؛

ه) شرکت در دروس حوزه و دانشگاه و راه‌پیمایی (روز قدس یا ۲۲ بهمن)؛

و) نماز جماعت یا نماز جمعه؛

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: برای شرکت در دروس و نماز جماعت و تلفن به خانواده و راه‌پیمایی

و دیدار با خانواده، محل اشکال بلکه ممنوع است، و برای نماز جمعه اشکال ندارد و همچنین برای

وضو و غسل مستحبی و برای مسواک زدن هم اگر ضرورت داشته باشد، اشکال ندارد.^۱

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: در هیچ‌کدام از موارد مذکور جایز نیست؛ مگر در نماز جمعه و چیزی که

واجب عینی باشد.^۲

۳۷۰. سؤال: آیا معتکف می‌تواند جهت اخذ سهمیه دولتی (در صورتی که در غیر آن زمان ممکن

نباشد و به آن محتاج باشند) از مسجد خارج شود و آیا این معامله محسوب می‌شود؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: در فرض سؤال، چنانچه با توکیل هم ممکن نباشد، اشکال ندارد.^۳

۳۷۱. سؤال: اگر کسی به جهت ضرورت از مسجد خارج شود و خروج او طولانی گردد، اعتکافش

چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: اگر به قدری باشد که صورت اعتکاف را به هم زند، اعتکاف او باطل

می‌شود.^۴

۳۷۲. سؤال: اگر برای کار ضروری از مسجد خارج شود، حکم ایستادن و راه رفتن در سایه چیست؟

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: مانعی ندارد؛ گرچه بهتر آن است که در سایه راه نرود.^۵

۳۷۳. سؤال: خارج شدن معتکف از مسجد در موارد ذیل چه حکمی دارد؟

الف) برای وضو، غسل مستحبی و مسواک زدن؛

حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: برای وضو و غسل مستحبی و مسواک زدن به عنوان مقدمه وضو،

اشکالی ندارد.

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۹.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۹.

۴. حسین نوری همدانی، پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی، همان، ص ۵۴.

۵. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

ب) جهت تلفن زدن به خانواده و دوستان در موارد غیر ضروری و امور متعارف؛
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اشکال دارد.

ج) جهت دیدار با خانواده در بیرون مسجد (یعنی حیاط مسجد)؛

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اشکال دارد؛ مگر اینکه حیاط مسجد جزء مسجد باشد.^۱

۳۷۴. سؤال: مسجد جامع، دو تا توالت و حمام دارد: اولی در صد متری مسجد قرار دارد که همه راهش زیر سایه است و دومی در سیصد متری مسجد قرار دارد که بیشتر راهش زیر آفتاب است. حال الف) معتکف می تواند از هر کدام خواست استفاده کند یا باید از اولی که نزدیک است، استفاده کند. ب) اگر استفاده از دومی زمان کمتری ببرد، به خاطر ازدحام جمعیت در اولی، آن وقت وظیفه چیست؟
حضرت آیت الله سبحانی: از نزدیک استفاده کند، مگر اینکه آنکه راهش دور است، زمان کمتری ببرد و راه رفتن در سایه اشکال ندارد.^۲

◀ خروج برخی اعضا از مسجد

۳۷۵. سؤال: آیا خارج کردن عضوی از بدن مثل سر یا گذاشتن یک پا به خارج از مسجد برای برداشتن چیزی یا دراز کردن دست به خارج از مسجد برای برداشتن یا گذاشتن چیزی، موجب ابطال اعتکاف می شوند؟
حضرت آیت الله سبحانی: خروج بعضی از اعضای بدن اشکال ندارد.^۳

◀ خروج جزئی معتکف از مسجد

۳۷۶. سؤال: آیا برای معتکف خروج از مسجد، اگر کم باشد مثل چند قدم، اشکال دارد؟
حضرت آیت الله تبریزی: خروج از مسجد برای معتکف جایز نیست؛ چه کم باشد یا زیاد.^۴
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: خروج از مسجد، حتی به این مقدار هم، برای معتکف جایز نیست.^۵

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۵.

۲. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۹.

۳. همان.

۴. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۷.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ ه.ش.

◀ تهیه مکان وضو در داخل مسجد

۳۷۷. سؤال: اگر مکان‌هایی برای وضو و شستن دست‌ها و دندان‌ها در خارج از مسجد فراهم شده باشد، آیا واجب است مکان خاصی در داخل مسجد تهیه شود تا معتکف از مسجد خارج نشود؟

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: صرف نیاز به خروج از مسجد برای طهارت و نظافت برای جواز خروج کافی است و تهیه مکانی در داخل مسجد واجب نیست.^۱

۳۷۸. سؤال: در صورت نزدیک بودن مکانی جهت قضای حاجت یا وضو گرفتن یا مسواک زدن، مسلم است که باید به مکان نزدیک‌تر برود. حال اگر مکان نزدیک، مستلزم صف ایستادن و معطل شدن شود و مکان دیگری با فاصله کمی بیشتر باشد که معطلی نداشته و زمان کمتری گرفته می‌شود، تکلیف چیست؟ (مثلاً سرویس بهداشتی در جنب شبستان اعتکاف هست، ولی شلوغ است؛ اما در وسط حیاط مسجد حوض هست و می‌توان آنجا بدون معطلی وضو گرفت) آیا باید به مکان دوم برود؟ یا مستحب است؟ یا به خاطر فاصله بیشتر، رفتن به مکان دوم جایز نیست؟

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: رفتن به مکان دوم در فرض سؤال اشکالی ندارد.^۲

◀ تدبیر برای توقف کمتر در خارج از مسجد

۳۷۹. سؤال: شخصی در حال اعتکاف احتیاج به طهارت پیدا می‌کند و مجبور است به خارج مسجد رود. اگر طهارت در نزدیک‌ترین محل مستلزم توقف زیاد در خارج مسجد باشد، می‌تواند به جایی دیگر برود که زمان کمتری معطل می‌شود؟

حضرت آیت‌الله تبریزی: در فرض زمان کمتر، مانعی ندارد.^۳

۳۸۰. سؤال: شخص در حال اعتکاف احتیاج به طهارت (وضو یا غسل چه واجب چه مستحب) پیدا می‌کند. اگر طهارت در نزدیک‌ترین محل خارج مسجد، مستلزم توقف و مکث زیاد در

۱. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۲.

۲. همان، ص ۱۰.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۲.

خارج مسجد است، آیا می‌تواند به مکان دورتر که زمان کمتری معطل می‌شود، برود؟
حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: برای مقدار خروج از مسجد، ضرورت باید رعایت شود. نزدیکی و دوری باعث فرق نیست و اگر مقدار زمان در نزدیک و دور مساوی باشد، شخص در انتخاب مخیر است؛ و الا هرکدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد گردد، لازم است انتخاب شود.^۱

۳۸۱. سؤال: کسی که برای کار ضروری مثل وضو و یا غسل از محل اعتكاف خارج شود، آیا رعایت آمدن از نزدیک‌ترین راه لازم است؟
حضرت آیت‌الله مظاهری: لازم نیست.^۲

۳۸۲. سؤال: آیا معتكف می‌تواند برای اینکه کمتر معطل شود، به حمام و یا دستشویی دورتری برود تا کمتر معطل شود؟
حضرت آیت‌الله مظاهری: جایز است.^۳

۳۸۳. سؤال: اگر کسی سهواً به غیر از جهاتی که تجویز شده است برای بیرون رفتن از مسجد در هنگام اعتكاف بیرون رود، آیا اعتكافش باطل می‌شود؟
حضرت آیت‌الله نوری همدانی: خیر، باطل نمی‌شود.^۴

۳۸۴. سؤال: اگر معتكف به خاطر جهل به حکم یا سهواً از مسجد خارج شود و زود برگردد، آیا اعتكاف باطل می‌شود؟
حضرت آیت‌الله سبحانی: سهواً و جهلاً اگر به صورت کوتاه باشد، اشکال ندارد.^۵

۳۸۵. سؤال: خارج شدن معتكف از محل اعتكاف به خاطر جهل به موضوع یا سهواً چه حکمی دارد (مثلاً به شبستان و یا جایی که چسبیده به مسجد است، ولی حکم مسجد را ندارد، برود)؟
حضرت آیت‌الله سبحانی: در صورت سهو یا جهل قصوری اشکال ندارد؛ به شرط اینکه توقف او زیاد نباشد.^۶

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتكاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۸.

۳. همان، ص ۱۰۹.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتكاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۵. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۵.

۶. همان، ص ۱۷۹.

۳۸۶. سؤال: خروج معتکف جهت قضای حاجت به مکانی که قریب به مسجد است اما از نظر زمان، طولانی تر است نسبت به مکانی که بعید از مسجد است اما از جهت زمان کمتر طول می کشد، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: مکانی را که از جهت زمان کمتر طول می کشد، انتخاب نماید.^۱

◀ خروج از مسجد برای تطهیر

۳۸۷. سؤال: آیا معتکف می تواند برای تطهیر یا مسواک از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت الله سبحانی: اشکال ندارد.^۲

۳۸۸. سؤال: اگر سرویس بهداشتی مسجدی کافی نباشد، آیا می شود خارج مسجد سرویس بهداشتی موقتی تعبیه کرد و در این صورت، خروج معتکفین از مسجد به این جهت اشکال ندارد؟

حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۳

۳۸۹. سؤال: رفتن به سرویس های بهداشتی متعلق به مسجد که در خارج از مسجد است، در موارد زیر چه حکمی دارد:

الف) برای حمام کردن (نظافت)؛ ب) برای غسل مستحب؛ پ) برای اینکه با وضو باشد؛ ت): وضو گرفتن برای خواندن قرآن یا نماز مستحبی؛ ث) برای شستن دندان ها و دست ها.

حضرت آیت الله خامنه ای: خارج شدن از مسجد به دلایل مذکور اشکال ندارد؛ ولی باید به قدر حاجت اکتفا کند و طول ندهد.^۴

۳۹۰. سؤال: آیا برای تجدید وضو می توان از مسجد خارج شد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: فقط برای وضوی مستحب، جایز نیست.^۵

۱. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۳.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۹.

۴. سیدعلی حسینی خامنه ای، همان، ص ۸ و ۹.

۵. محمد موحی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۷.

۳۹۱. سؤال: اگر در مسجد شیرآب و ظرفشویی برای مسواک زدن و وضوی مستحبی باشد، دراین صورت معتکف می تواند برای به جا آوردن آنها از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: نمی تواند.^۱

۳۹۲. سؤال: معتکف وقتی برای رفتن به توالت و یا وضو گرفتن از مسجد خارج می شود گاهاً اتفاق می افتد که به خاطر ازدحام جمعیت، حدود ده دقیقه یا بیشتر در آنجا می ماند. آیا ضرری به اعتکاف او می زند با فرض اینکه رفع حاجت ضروری است و یا اگر بعداً وضو بگیرد، از نماز جماعت یا نماز اول وقت محروم می شود و آیا در این مدت می تواند کاری انجام دهد، مثلاً ظرف بشوید؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اگر خروج برای گرفتن وضو یا توالت ضروری باشد و به غیر از اینکه در صف نوبت بایستد راه دیگری نباشد، اشکال ندارد؛ لکن در آن مدت، اشتغال به کار دیگر برخلاف احتیاط است و باید ترک شود.^۲

حضرت آیت الله سبحانی: اگر خروج برای رفع حاجت است، اشکال ندارد.^۳

۳۹۳. سؤال: آیا معتکف می تواند قبل از دخول وقت برای وضو گرفتن از مسجد خارج شود؟ برای به جا آوردن نماز قضا چطور؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: خروج از مسجد برای وضوی نماز واجب ادایی، اشکال ندارد.^۴

۳۹۴. سؤال: آیا معتکف می تواند برای انجام وضو برای نماز مستحبی یا قرائت قرآن از مسجد خارج شود؟ در صورت مجاز نبودن اگر نذر کند، چطور؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: جایز نیست و نذرش هم منعقد نمی شود.^۵

۳۹۵. سؤال: آیا در اعتکاف با بودن آب در مسجد، می توان برای وضوبه خارج از مسجد رفت؟

حضرت آیت الله خامنه ای: در فرض مذکور معتکف، نباید از مسجد خارج شود.^۶

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، ص ۱۹.

۲. همان، ص ۱۸.

۳. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۸.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۵. همان.

۶. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۹.

◀ خروج از مسجد برای شرکت در نماز جمعه

۳۹۶. سؤال: اگر معتکف (در غیر محل اعتکاف) در نماز جمعه شرکت کند، آیا می تواند به اندازه نماز عصر تأخیر کرده و نماز عصر را نیز با خطیب جمعه بخواند و یا باید بعد از نماز جمعه، فوراً به محل اعتکاف برگردند؟

حضرت آیت الله تبریزی: مکث زاید بر شرکت در نماز جمعه، محل اشکال است.^۱

حضرت آیت الله سبحانی: برای نماز عصر به مسجد برگردد.^۲

۳۹۷. سؤال: آیا شخص معتکف می تواند برای شرکت در نماز جمعه از مسجد محل اعتکاف خارج شود؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: ظاهراً از مواردی است که می توان خارج شد؛ ولی باید حداقل زمان لازم را رعایت کند و در رفت و آمد، به احتیاط مستحب زیر سایه نرود.^۳

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: ظاهراً از مواردی است که می توان خارج شد؛ ولی باید حداقل زمان لازم را رعایت کرد.^۴

حضرت آیت الله نوری همدانی: جایز نیست.^۵

حضرت آیت الله علوی گرگانی: خارج نشود.^۶

حضرت آیت الله خامنه ای: با انتخاب نزدیک ترین راه و معطل نشدن در بین راه اشکال ندارد؛ ولی نباید خروج او به مقداری باشد که صورت اعتکاف به هم بخورد.^۷

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۸.

۲. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۶.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۱، ص ۱۶۰؛ محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۲.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۱.

۵. حسین نوری همدانی، پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، همان، ص ۵۵.

۶. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۳۰.

۷. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۱.

۳۹۸. سؤال: آیا انسان درحالی که معتکف است، می تواند در اعمالی مانند راه پیمایی و نماز جمعه شرکت کند یا خیر؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: نمی تواند، مگر آنکه حضورش ضرورت داشته باشد.^۱

۳۹۹. سؤال: هل يجوز للمعتكف المشاركة في صلاة الجمعة حتى لو طال خروجه للصلاة إلى أكثر من ساعة تقريباً؟

حضرت آیت الله حکیم: لا تجوز له الصلاة خارج المسجد إلا في مكة.^۲

◀ خروج از مسجد برای ادای دین

۴۰۰. سؤال: خروج از مسجد جهت ادای دین و وفای به عهد چه حکمی دارد؟ جهت اقامه شهادت چطور؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: جایز است.^۳

۴۰۱. سؤال: اگر معتکف، مدیون باشد و برای پرداخت دین از مسجد خارج شود، اعتکافش چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اشکالی ندارد.^۴

حضرت آیت الله محقق کابلی: اگر پرداخت دین در مسجد امکان نداشته باشد، خروج از مسجد جهت ادای دین اشکال ندارد؛ ولی از راه کوتاه و اقرب برود و موجب خروج از حالت اعتکاف نشود.^۵

۴۰۲. سؤال: آیا معتکف می تواند برای ادای دین از مسجد خارج گردد یا باید وکیل بگیرد؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: با نبودن محذور، باید وکیل بگیرد.^۶

۱. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۳.

۲. سید محمد سعید طباطبایی حکیم، استفتائات عربی، ص ۳۵۱.

۳. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۳؛ حسین نوری همدانی، پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، همان، ص ۵۵.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۴.

۵. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۶. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

◀ خروج از مسجد برای اعمال عمره

۴۰۳. سؤال: شخصی قصد اعتکاف در مسجد الحرام را دارد. آیا او می‌تواند قبل از اذان صبح در تنعیم مُحَرَّم شود و بقیه اعمال را در حال اعتکاف انجام دهد (باتوجه به اینکه محل سعی جزء مسجد نیست)؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: این مقدار اشکالی ندارد.^۱

◀ خروج از مسجد برای اقامه شهادت

۴۰۴. سؤال: نظر مرجع عالیقدر السید الخوئی این بود که برای اقامه شهادت، معتکف نمی‌تواند از مسجد خارج شود. مراد چیست؟

حضرت آیت الله تبریزی: در صورتی که کسی باشد، اقامه شهادت کند که اقامه شهادت موقوف به شهادت معتکف نباشد، نمی‌تواند خارج شود.^۲

◀ خروج از مسجد برای امامت جماعت

۴۰۵. سؤال: آیا معتکف می‌تواند جهت امامت و یا مأموم شدن در نماز جمعه و جماعت از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت الله بهجت: بله، فی الجمله می‌تواند.^۳

۴۰۶. سؤال: آیا روحانی‌ای که معتکف شده است، می‌تواند برای امامت جماعت به مسجد دیگر و یا منبر در محل دیگر برود و به محل اعتکاف برگردد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خروج معتکف برای این امور، محل اشکال است؛ ولی در خصوص نماز جمعه، به مقدار لازم برای امام یا مأموم اشکال ندارد.^۴

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خروج معتکف برای این امور که معمولاً صورت اعتکاف به هم

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۴.

۲. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۷.

۳. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۴.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۲، ص ۱۸۴.

- می خورد، جایز نیست؛ ولی درخصوص نماز جمعه، به مقدار لازم برای امام یا مأوم اشکال ندارد.^۱
۴۰۷. سؤال: شخصی در یک مدرسه یا مسجد امام جماعت است. آیا او در حال اعتکاف جهت اقامه نماز جماعت می تواند از مسجد خارج شود؟
- حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: جواز خروج برای اقامه جماعت مشکل است. بلی، خروج برای نماز جمعه اشکال ندارد.^۲
- حضرت آیت الله نوری همدانی: خروج از مسجد برای معتکف جهت نماز جماعت در غیر مکه، محل اشکال است.^۳
- حضرت آیت الله علوی گرگانی: در صورتی که ضرورتی نباشد، نمی تواند خارج شود.^۴
۴۰۸. سؤال: اگر معتکف در مسجد یا جای دیگر امام جماعت باشد، آیا برای اقامه نماز می تواند از مسجد خارج شود؟
- حضرت آیت الله سبحانی: برای اقامه جماعت نمی تواند از مسجد خارج شود.^۵
۴۰۹. سؤال: معتکفی که امام جماعت مسجدی است، آیا می تواند برای اقامه جماعت در آن مسجد در سه وقت شرعی از مسجد خارج شود و پس از اقامه جماعت برگردد؟ برای رسیدن به نماز جماعت (مأوم شدن) چگونه؟
- حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد؛ ولی نرود بهتر است.^۶

◀ خروج از مسجد برای امضای سند و مانند آن

۴۱۰. سؤال: آیا خروج در موارد ذیل جایز است: الف) خروج برای امضای سند محضری برای انجام و انتقال معاملات یا اعطای وکالت و مانند آن؛ ب) خروج برای اجابت دعوت مؤمنین به جهت افطار؛ پ) خروج برای مداوای مریض و تزریق سرم و واکسن؟

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۱.
 ۲. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۹.
 ۳. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۳.
 ۴. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۷.
 ۵. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۷.
 ۶. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۶.

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: خروج در غیر فرض لزوم شرعی، عقلی یا عرفی، جایز نیست و در این جهت، تفاوتی بین موارد منصوصه و غیرمنصوصه وجود ندارد. شایان ذکر است شأن فقیه تشخیص موضوعات نیست و تشخیص وی در اکثر موضوعات برای مقلد، مادامی که موجب اطمینان وی نشود، حجت نیست.^۱

◀ خروج از مسجد برای آوردن وسایل مورد نیاز

۴۱۱. سؤال: خروج معتکف از مسجد برای آوردن وسایل مورد احتیاجش، چه حکمی دارد در فرضی که می‌تواند فرد غیرمعتکفی را برای آوردن آن وسایل مأمور نماید؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر محذور عرفی یا شرعی برای امر به دیگری نباشد، خروج از مسجد جایز نیست.^۲

◀ خروج از مسجد برای پخش اذان

۴۱۲. سؤال: شخصی مسئول پخش اذان در یک مسجدی است؛ به طوری که غیر از او کسی دیگر برای این کار نیست. آیا او در حال اعتکاف می‌تواند در اوقات اذان از مسجد خارج شود و اذان را پخش کند و برگردد؟
حضرت آیت الله نوری همدانی: در فرض سؤال، مانعی ندارد.^۳

◀ خروج از مسجد برای تشییع جنازه

۴۱۳. سؤال: حکم خروج معتکف از مسجد برای تشییع جنازه مؤمن و تودیع و استقبال برادر مؤمن چیست؟
حضرت آیت الله تبریزی: خروج برای تشییع جنازه، مانعی ندارد و برای تودیع و استقبال، جایز نیست.^۴
حضرت آیت الله نوری همدانی: در صورتی که به صورتی ارتباط با وی داشته باشد که از ضروریات عرفیه به حساب آید، می‌تواند از مسجد خارج شود.^۵

۱. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۲. همان.

۳. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۴۸.

۴. میرزا جواد تبریزی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۴۰.

۵. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۲.

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر لزوم عرفی یا شرعی داشته باشد، جایز است.^۱

۴۱۴. سؤال: آیا رفتن به تشییع جنازه در هنگام اعتکاف، مدت زمان مشخص دارد؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: زمان مشخصی ندارد و رفتن به تشییع جنازه، در صورتی که ضرورت عرفی به حساب آید و آن قدر طولانی نشود که باعث محو صورت اعتکاف شود، اشکال ندارد.^۲

◀ خروج از مسجد برای تلفن زدن

۴۱۵. سؤال: خارج شدن معتکف از مسجد، به منظور تلفن زدن به خانواده و احوال پرسی چه صورت دارد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر ضرورت دارد و طول نکشد، مانعی ندارد؛ اما اگر ضرورت ندارد، یا به قدری طول بکشد که صورت اعتکاف به هم بخورد، نباید خارج شود.^۳

◀ خروج از مسجد برای خرید

۴۱۶. سؤال: آیا معتکف می‌تواند از مسجد خارج شود و خرید کند؟ آیا بین جنس ضروری و غیرضروری فرقی هست؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خروج از مسجد، فی نفسه حرام نیست؛ بلکه بیرون رفتن شرط صحت اعتکاف است که اگر بدون ضرورت خارج شوند هرچند مدتی کم باشد. موجب بطلان اعتکاف می‌شود؛ و در صورت ضرورت، اگر طولانی نشود، مانعی ندارد و خرید و فروش در حال ضرورت، اشکال ندارد.^۴

۴۱۷. سؤال: اگر فرض سابق بدون اشکال است، آیا کسی که برای خرید جنس خود به بیرون مسجد می‌رود، می‌تواند برای یکی از معتکفین هم خرید کند؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: در مقام ضرورت و عدم امکان توکیل، مانعی ندارد.^۵

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۲. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۱.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۸.

۴. همان، ص ۵۲.

۵. همان.

۴۱۸. سؤال: آیا معتکف می‌تواند برای خرید جنسی برای خانه از مسجد خارج شود، آن جنس را تهیه کند و به منزل ببرد و برگردد؟
حضرت آیت‌الله مظاهری: می‌تواند.^۱

۴۱۹. سؤال: هیئت برگزاری اعتکاف که متشکل از تعدادی از معتکفین است، وظیفه خدمت به معتکفین و فراهم کردن نیازمندی‌های آنها را برعهده دارد؛ لذا باید نیازمندی‌های معتکفین مثل افطاری و سحری را خریداری کند. آیا این مسئله به اعتکاف آنها ضرر نمی‌رساند؟
حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: خارج شدن از مسجد برای خرید چیزهای ضروری مثل غذا و غیره، اگر درضمن آن نیازمندی‌های خود را نیز تهیه می‌کنند، اشکال ندارد؛ البته با رعایت قیودی^{۲، ۳}

◀ خروج از مسجد برای راه‌پیمایی

۴۲۰. سؤال: آیا شرکت در مراسم و راه‌پیمایی‌های مهم مانند روز قدس، ۲۲ بهمن، و مانند آن، جزء مصادیق ضرورت عرفی یا شرعی محسوب می‌شود؟
حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: احتیاط آن است که معتکف در این امور شرکت نکند.^۴
حضرت آیت‌الله مظاهری: جزء ضرورت‌ها نیست؛ ولی می‌تواند ساعتی را شرکت کند.^۵

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۷.

۲. هرگاه برای تهیه مواد خوراکی، ناچار از خرید و فروش شود و شخص غیرمعتکفی که این کار را انجام دهد، نیابد و تهیه اجناس مذکور بدون خرید نیز امکان نداشته باشد، در این صورت خرید و فروشممانعی ندارد.

۳. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۰.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۶.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۷.

◀ خروج از مسجد برای رفتن به سر کار

۴۲۱. سؤال: آیا کارمندان و معلمین می‌توانند معتکف شوند و سرکلاس و محل کار رفته و سپس به مسجد برگردند؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: معتکف باید در مسجد بماند و خروج او برای کارهای ضروری مثل تطهیر و امثال اینها مانعی ندارد؛ ولی برای کار و شغل نباید خارج شود.^۱
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در صورتی که خروج برای این امور، ضروری به حساب نیاید یا موجب شود صدق معتکف بر شخص نکند، نمی‌تواند به این صورت معتکف شود.^۲
حضرت آیت الله مظاهری: اگر دو سه ساعت باشد، اشکال ندارد.^۳

۴۲۲. سؤال: آیا اشخاصی که مشغول کارند اعم از کارمندان، کارگران و معلمان و ... می‌توانند در ایام کار معتکف شوند و در عین اعتکاف به محل کار رفته و بعد از اتمام کار به محل اعتکاف برگردند؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: نمی‌توانند.^۴

◀ خروج از مسجد برای شرکت در درس

۴۲۳. سؤال: آیا در ایام اعتکاف، رفتن به کلاس و شرکت در درس‌ها جایز است؟
حضرت آیت الله نوری همدانی: خروج از مسجد و شرکت در کلاس‌های درسی، اشکال دارد.^۵
۴۲۴. سؤال: آیا اگر تحصیل علم واجب باشد، فرد معتکف می‌تواند جهت شرکت در درس ساعاتی را از مسجد خارج شود؟
حضرت آیت الله بهجت: اشکال ندارد؛ و لکن باید به حدی نرسد که صورت اعتکاف محو شود.^۶

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۲، ص ۱۸۴؛ محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۱.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۷.

۴. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۲.

۵. حسین نوری همدانی، پرسش‌ها و پاسخ‌های دانشجویی، همان، ص ۵۳.

۶. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۵.

۴۲۵. سؤال: آیا معتکف می‌تواند برای شرکت در دروس حوزه از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت‌الله اراکی: بعید نیست شرکت در درس از موارد حاجت عرفیه و ضرورت عرفیه باشد و خروج برای آن، به مقدار ضرورت جایز است.^۱

حضرت آیت‌الله تبریزی: جایز نیست.^۲

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: نمی‌تواند.^۳

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: جایز نیست.^۴

۴۲۶. سؤال: آیا در روزهای اعتکاف می‌توانیم در کلاس درس شرکت کنیم؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: رفتن به کلاس درس، از موارد مجاز خروج از محل اعتکاف نیست.^۵

۴۲۷. سؤال: آیا معتکف برای شرکت کردن در دروس دبیرستان یا دانشگاه یا حوزه، می‌تواند از اعتکاف خارج گردد؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: معیار در جواز خروج، وجود ضرورت شرعی و یا عرفی است.^۶

۴۲۸. سؤال: در ایام اعتکاف در مسجد دانشگاه، رفتن به کلاس و شرکت در درس جایز است؟

حضرت آیت‌الله سیستانی: موجب بطلان اعتکاف است.^۷

◀ خروج از مسجد برای شرکت در امتحان

۴۲۹. سؤال: معتکفی که در ایام اعتکاف، کلاس یا امتحانی دارد که اگر در آن شرکت نکند، یک

ترم عقب می‌افند، آیا این مسئله برای خروج از مسجد، ضرورت محسوب می‌شود؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: خیر، از ابتدا نباید معتکف شود.^۸

۱. محمدعلی اراکی، استفتائات، قم، معروف، ۱۳۷۳ ش، ص ۵۹.

۲. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۸.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع‌الأحكام، همان، ج ۱، ص ۱۴۸.

۴. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۲.

۵. لطف‌الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۲.

۶. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۷. سیدعلی حسینی سیستانی، استفتائات، همان، ص ۶۱.

۸. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۳.

۴۳۰. سؤال: آیا معتکف می‌تواند برای شرکت در جلسه امتحان (به مدت طولانی یا کوتاه) از مسجد

خارج شود؟ در صورت جواز، تا چه مقدار می‌تواند در جلسه امتحان بماند؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: اگر شرکت در جلسه امتحان برایش لازم و ضروری است، می‌تواند از مسجد خارج شود و به مقدار لازم در جلسه امتحان بماند؛ ولی در صورتی که توقّفش بیرون مسجد زیاد طول بکشد، به حدی که صورت اعتکاف به هم بخورد، اعتکاف خود به خود باطل می‌شود.^۱

حضرت آیت‌الله سبحانی: خروج برای امتحان، خلاف احتیاط است.^۲

حضرت آیت‌الله سیستانی: چنانچه شرکت در امتحانات ضرورت عرفی باشد، معتکف می‌تواند با رعایت سایر شرایط خروج، از محل اعتکاف خارج شود؛ ولی نباید مدّت خروجش طولانی گردد، به گونه‌ای که صورت اعتکاف از بین برود. به طور مثال، اگر یک روز از ایام اعتکاف، تا حدود دو ساعت، برای امتحان خارج شود، اشکال ندارد.^۳

حضرت آیت‌الله مظاهری: اگر دو سه ساعت باشد، اشکال ندارد.^۴

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: اگر شرکت در امتحان ضرورت ندارد، خارج نشوند و برای افرادی که شرکت در امتحان ضرورت عرفی دارد، مانع ندارد؛ ولی خروج از مسجد نباید به حدی برسد که صورت اعتکاف محو شود.^۵

۴۳۱. سؤال: شخصی می‌خواهد ایام البیض ماه رجب در مسجد جامع اعتکاف کند؛ ولی روز

پانزدهم، ساعت سه بعد از ظهر برای امتحان باید بیرون برود. آیا مورد از موارد ضرورت محسوب می‌شود و به چه نحو باید خارج شود؟

حضرت آیت‌الله اراکی: در صورتی که وقت امتحان منحصر باشد و وقت دیگری نداشته باشد، خروج مانعی ندارد؛ به شرط آنکه اقتصار کند به اقلّ مسافت، و اقرب طرق، و اقلّ ازمنه امکان، به طوری که بیش از مقدار ضرورت، خارج مسجد مکث نکند و زیر سقف ننشیند و راه نرود. حتی الامکان و پس از قضای ضرورت فوراً برگردد.^۶

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۲. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۴.

۳. سید علی حسینی سیستانی، استفتائات، تنظیم سید مرتضی حکیم زاده، مشهد، انتظار مهر، ۱۳۹۳، ص ۷۹.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۸.

۵. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۱.

۶. محمد علی اراکی، استفتائات، همان، ص ۵۹.

۴۳۲. سؤال: شخصی دانشجویا دانش آموز در مسجد جامع معتکف گشته است. آیا او می تواند برای امتحان مهم درسی از محل اعتکاف خارج شود؟
حضرت آیت الله وحید خراسانی: در فرض مذکور، خروج از محل اعتکاف برای امتحان مهم، ضرورت عرفیه به حساب آمده و مانعی ندارد.^۱

◀ خروج از مسجد برای شرکت در نماز جماعت

۴۳۳. سؤال: خروج معتکف جهت شرکت در نماز جماعت، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله نوری همدانی: خروج برای نماز جماعت مشکل است؛ مگر در مکّه مکرّمه.^۲
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در غیر ضرورت، جایز نیست.^۳

◀ خروج از مسجد برای صرف غذا

۴۳۴. سؤال: اگر غذا خوردن در مسجد موجب کسر شأن شخص معتکف باشد، آیا می تواند در بیرون از مسجد غذا بخورد؟
حضرت آیت الله تبریزی: معتکف برای خوردن غذا نمی تواند از مسجد بیرون برود؛ بلکه در مسجد غذا بخورد، و غذا خوردن معتکف در مسجد موجب کسر شأن نمی شود.^۴
۴۳۵. سؤال: باتوجه به مشکلاتی که صرف غذا در مسجد دارد، آیا صرف غذا در سالن غذاخوری که در محوطه مسجد است، برای معتکفین جایز است؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: صرف غذا در محوطه مسجد به مقدار ضرورت جایز است و ضرر به صدق اعتکاف نمی زند.^۵
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: جایز نیست.^۶
حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر، جایز نیست.^۷
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اگر صرف غذا در داخل شبستان ها ایجاد مشکلاتی کند، معتکفین

۱. حسین وحید خراسانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://wahidkhorasani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۲. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۲.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۴. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۸.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۲، ص ۱۸۴.

۶. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۹.

۷. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

- می‌توانند به حکم ضرورت، غذا را در صحن مسجد صرف کنند.^۱
- حضرت آیت الله خامنه‌ای: چنانچه عرفاً ضرورت دارد که برای صرف غذا از مسجد بیرون رود، جایز است؛ اما زیاد معطل نشود و اگر ضرورت عرفی ثابت نباشد، جایز نیست.^۲
۴۳۶. سؤال: آیا معتکف می‌تواند برای خوردن و آشامیدن از مسجد خارج شود؟
حضرت آیت الله مظاهری: اگر به روزه او ضرر نزند، اشکال ندارد.^۳
۴۳۷. سؤال: در نزدیکی یک مسجد، یک سالن غذاخوری وجود دارد که قرار است غذای معتکفین را تهیه نماید. آیا معتکفین می‌توانند برای حفظ بهداشت و تمیزی مسجد، برای خوردن سحری و افطاری به همان سالن غذاخوری بروند و برگردند؟
حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد، بلکه خوب است و این وضعی که الآن هست از نظر خوردن، خواب و استراحت، با تنزه اعتکاف بلکه مسجد مناسب نیست.^۴
۴۳۸. سؤال: آیا در هنگام اعتکاف، بیرون رفتن از مسجد برای غذا خوردن جایز است و اگر خیر، آیا خوردن در داخل مسجد جایز است؟
حضرت آیت الله خامنه‌ای: خروج برای تهیه غذای مورد نیاز و یا غذا خوردن در بیرون، اشکال ندارد؛ همان طور که غذا خوردن در داخل مسجد فی حدنفسه منعی ندارد.^۵

◀ خروج از مسجد برای غسل امّ داوود

۴۳۹. سؤال: آیا می‌توان برای غسل امّ داوود از محل اعتکاف خارج شد؟ بر فرض خروج باعث بطلان اعتکاف می‌شود؟ و چه احکامی از قبیل قضا و کفاره بر مکلف واجب می‌شود؟
حضرت آیت الله سیستانی: جایز نیست خارج شود؛ زیرا استحباب آن ثابت نیست و اگر خارج شد، کفاره ندارد؛ ولی اگر نذر کرده باشد، باید دوباره انجام دهد و اگر نذر معین بوده یا در روز سوم بوده است، احتیاطاً باید قضا کند.^۶

حضرت آیت الله خامنه‌ای: با مراعات آنچه در جواب سؤال قبل گفته شد،^۷ اشکال ندارد.^۸

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۰.
۲. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۹.
۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۷.
۴. همان، ص ۱۰۸.
۵. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۹.
۶. سیدعلی حسینی سیستانی، استفتائات، تنظیم غلامرضا؟؟؟ نیشابوری، ص ۶۲.
۷. با انتخاب نزدیک‌ترین راه و معطل نشدن در بین راه، اشکال ندارد؛ ولی نباید خروج او به مقداری باشد که صورت اعتکاف به هم بخورد.
۸. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۲.

◀ خروج از مسجد برای غسل مستحبی

۴۴۰. سؤال: معتکف می‌تواند برای غسل مستحبی از مسجد که محل اعتکاف اوست، بیرون رود یا خیر؟

حضرت آیت‌الله بروجردی: خالی از اشکال نیست.^۱

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: جایز نیست.^۲

حضرت آیت‌الله حکیم: إنما يجوز الخروج في حال الضرورة الشرعية أو الضرورة العرفية.^۳

۴۴۱. سؤال: آیا در هنگام اعتکاف، به قصد عمل راجحه برای غسل‌های مستحبی مثل غسل عمل ام داوود یا غسل جمعه، می‌توان از مسجد خارج شد؟

حضرت آیت‌الله تبریزی: معتکف نمی‌تواند برای انجام دادن غسل مستحبی از مسجد خارج شود.^۴

حضرت آیت‌الله تبریزی: برای امور ذکر شده، نمی‌تواند خارج شود.^۵

۴۴۲. سؤال: معتکف در روز سوم اعتکاف برای غسل مستحبی از مسجد خارج می‌شود. آیا اعتکاف او باطل می‌شود یا خیر؟ بر فرض بطلان، تنها قضا لازم است یا کفاره هم لازم می‌باشد؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: اعتکاف باطل نمی‌شود.^۶

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: بلی، اشکال ندارد.^۷

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: اعتکافش باطل می‌شود و باید آن را قضا نماید و احتیاطاً مستحب آن است که کفاره بدهد.^۸

حضرت آیت‌الله مظاهری: اشکال ندارد.^۹

۱. سید حسین طباطبایی بروجردی، استفتائات، همان، ج ۱، ص ۲۶۷.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. سید محمد سعید طباطبایی حکیم، استفتائات عربی، ص ۳۵۱.

۴. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۲.

۵. همان، ص ۱۳۷.

۶. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۱، ص ۱۶۰؛ محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۲.

۷. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۴.

۸. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۹. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۸.

۴۴۳. سؤال: خروج از مسجد برای کارهای غیر واجب از قبیل غسل مستحبی، وضو، مسواک زدن و غیره چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: جایز نیست.^۱

۴۴۴. سؤال: آیا در هنگام اعتكاف، برای غسل های مستحبی یا وضوی مستحبی یا برای نظافت بدن و استحمام می تواند از مسجد خارج شد؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در غیر فرض ضرورت شرعی یا عرفی، جایز نیست.^۲

۴۴۵. سؤال: در صورت وجود شیرآب و ظرفشویی در داخل مسجد برای مسواک زدن و وضوی مستحبی و از طرفی منع تولیت مسجد به خاطر رعایت نظافت، آیا برای انجام امور مذکور، معتكف می تواند از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: کسی حق منع ندارد و اگر باین حال منع کردند، خروج به مقدار ضرورت برای امور مذکوره اشکال ندارد.^۳

حضرت آیت الله سبحانی: هرگاه وضو مقدمه اعمال مستحبی مثل قرائت قرآن و نماز مستحبی باشد، اشکال ندارد و همچنین بیرون آمدن برای مسواک به صورت ضروری در شبانه روز یک بار، مانعی ندارد.^۴ حضرت آیت الله سبحانی: بنابر احتیاط، باید برای وضو یا غسل مستحبی و مسواک زدن از مسجد خارج نشود و می تواند برای مسواک، موقتاً از چوب اراک استفاده کند.^۵

۴۴۶. سؤال: آیا می توان هنگام اعتكاف برای غسل مستحبی از مسجد خارج شد؟ برای شستن دست ها بعد از غذا خوردن چگونه؟

حضرت آیت الله هاشمی شاهرودی: خروج برای غسل مستحب، خلاف احتیاط است و اگر شستن دس ها از ضروریات عرفی باشد، جایز است؛ لیکن واجب است مكث خارج از مسجد بیشتر از مقدار حاجت نباشد.^۶

۱. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۳.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتكاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir> ۸/۲۲/۱۳۹۵ ه.ش.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتكاف، همان، ص ۱۹.

۴. جعفر سبحانی، استفتائات اعتكاف، دسترسی در: <http://www.tohid.ir> ۸/۲۲/۱۳۹۵ ه.ش.

۵. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۹.

۶. سید محمود هاشمی شاهرودی، استفتائات، قم، بنیاد فقه و معارف اهل بیت علیهم السلام، ۱۴۳۵ ق، ص ۱۸۷.

حضرت آیت الله هاشمی شاهرودی: الخروج للغسل المستحب خلاف الاحتیاط، و لغسل الیدین جائز إذا كان من الضروریات العرفیة، ولكن يجب أن لا يكون المكث خارج المسجد أزيد من قدر الحاجة.^۱

◀ خروج از مسجد برای کمک به ستمدیده

۴۴۷. سؤال: آیا شخص معتکف می تواند برای کمک به ستمدیده و مظلومی از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر فرد دیگری نتواند وظیفه او را انجام دهد، مانعی ندارد.^۲

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اشکال ندارد.^۳

◀ خروج از مسجد برای مستحبات

۴۴۸. سؤال: باتوجه به اینکه در روایات، بسیاری از موارد راجحه از منع خروج مسجد استثنا شده اند مانند نماز جمعه و جماعت، اقامه شهادت، تشییع جنازه و... آیا می توان گفت امور راجحه و مستحبی همگی در این استثنا داخل می شوند؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: ظاهراً ذکر این موارد منصوصه نیز از باب بیان مصادیق لزوم عرفی یا شرعی بوده است؛ لذا در فرض عدم لزوم عرفی یا شرعی، همین موارد جایز نخواهد بود و تمام موارد راجحه تا به حد لزوم نرسد، جایز نخواهد بود.^۴

۴۴۹. سؤال: رفتن به تشییع جنازه، شرکت در نماز جمعه و جماعت، غسل جمعه و دیگر اموری که بسیار به آن تأکید شده است، ولی مستحب هستند، اگر نیاز به خروج از مسجد داشته باشد، آیا انجام آن برای معتکف اشکال دارد و آیا در روز اول و دوم و سوم فرقی بین آنهاست؟ حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۵

۱. سید محمود هاشمی شاهرودی، الصراط، قم، بنیاد فقه و معارف اهل بیت علیهم السلام، ۱۴۳۵ ق، ص ۱۶۰.

۲. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۳.

۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۳۰.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۷.

◀ خروج از مسجد برای ملاقات با نزدیکان

۴۵۰. سؤال: اگر انسان برای ملاقات نزدیکان - در حد چند دقیقه - از مسجد خارج شود، آیا به پیوستگی اعتكاف او خدشه وارد می شود؟
حضرت آیت الله بهجت: خیر.^۱

۴۵۱. سؤال: آیا خروج از مسجد برای ملاقات بستگانی که به دیدار انسان آمده اند، به صحت اعتكاف ضربه وارد می کند؟
حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد؛ ولی نرود بهتر است.^۲

۴۵۲. سؤال: آیا می توان جهت دیدار با خانواده به خارج مسجد برویم؟
حضرت آیت الله علوی گرگانی: در صورتی که ضروری نباشد، نمی تواند از مسجد خارج شود.^۳

◀ خروج از مسجد برای واجبات کفایی

۴۵۳. سؤال: آیا (در حالت اعتكاف) برای انجام دادن واجبات کفایی هم می توان از مسجد خارج شد؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر احتمال بدهد در صورت عدم خروج، کسی دیگر به واجب عمل نکند، خروج مانعی ندارد.^۴

◀ خروج از مسجد به امر پدر و مادر

۴۵۴. سؤال: آیا معتكف می تواند با امر پدر و مادر برای انجام کاری در بیرون مسجد، از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر اعتكاف وی مستحبی باشد، روز اول و دوم می تواند.^۵

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۵.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۶.

۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۷.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتانات اعتكاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه. ش.

۵. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۳.

بخش هفتم: قضای اعتکاف (قضاء الإعتکاف)

۴۵۵. سؤال: مسافری که نیت نذر اعتکاف را کرده، در روز سوم اعتکاف برایش کاری پیش آمده است، آیا می‌تواند به شهرش برگردد؟ حکم اعتکافش چیست؟ آیا باید قضای اعتکاف را به جا آورد؟ آیا کفاره دارد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر ضرورت داشته باشد، مثل سایر افراد می‌تواند اعتکاف را ترک کند؛ ولی باید آن را قضا کند و کفاره ندارد؛ اما چنانچه کار ضروری ندارد، نباید اعتکاف را ترک کند.^۱

۴۵۶. سؤال: کودک نابالغی معتکف شده است و در روز سوم نتوانسته روزه بگیرد. آیا قضای این روز و یا کلی اعتکاف بر ذمه او قرار می‌گیرد؟

حضرت آیت الله مظاهری: چیزی بر ذمه او نیست و فرقی میان بالغ و نابالغ نیست.^۲

۴۵۷. سؤال: کسی که عمدتاً یا سهواً یا جهلاً اعتکاف خود را باطل کند، آیا باید آن اعتکاف را قضا یا اعاده نماید؟

حضرت آیت الله مظاهری: قضا ندارد.^۳

۴۵۸. سؤال: اگر معتکف یکی از محرّمات اعتکاف را سهواً انجام دهد، چه حکمی دارد و در صورت قضا چه باید انجام دهد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: به نظر ما اگر سهواً هم انجام شود، این اعتکاف را تمام کند و دوباره انجام دهد و در صورتی که واجب باشد، باید قضا نماید.^۴

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۷.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۳.

۳. همان، ص ۱۱۴.

۴. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۹.

۴۵۹. سؤال: اگر کسی شرط کند که اگر کاری برایش پیش آمد، اعتکاف خود را (اگرچه در روز سوم) به هم بزند، آیا می تواند در روز سوم اعتکاف خود را به هم بزند و آیا قضای آن لازم می آید یا نه؟ حضرت آیت الله تبریزی: معصیت نکرده، رجوع برای او جایز بوده است و بنابر احتیاط، قضا دارد.^۱

۴۶۰. سؤال: معتکف در روز سوم اعتکاف برای غسل مستحبی از مسجد خارج می شود، آیا اعتکاف باطل می شود یا خیر؟ بر فرض بطلان، تنها قضا لازم است یا کفاره هم لازم می باشد؟ حضرت آیت الله نوری همدانی: اعتکافش باطل می شود و باید آن را قضا نماید و احتیاط مستحب آن است که کفاره بدهد.^۲

۴۶۱. سؤال: در صورتی که ضرورتی پیش آید و معتکف در روز سوم، اعتکاف خود را به هم زند، قضای روزه روز سوم واجب است یا خیر؟ حضرت آیت الله مظاهری: واجب نیست؛ حتی اگر عمداً و بدون عذر، روز سوم را معتکف نشد، حرام به جا آورده است؛ ولی چیزی بر او نیست.^۳

۴۶۲. سؤال: اگر کسی اعتکاف را نذر نکرده و مستحبی به جا آورده و در روز سوم، بیمار شد یا ضرورتی برایش پیش آمد، می تواند اعتکاف را به هم بزند و آیا کفاره دارد یا خیر؟ حضرت آیت الله علوی گرگانی: در روز سوم، اعتکاف واجب می شود و نمی توان آن را به هم زد؛ ولی در صورت عدم امکان ادامه برهم زدن، اشکال ندارد.^۴

۴۶۳. سؤال: اگر کسی به علتی نتواند اعتکافی را انجام دهد که براو به واسطه نذر واجب شده است، آیا باید قضا کند؟ تا چه مدتی برای قضای اعتکاف وقت دارد؟ حضرت آیت الله مظاهری: قضای آن واجب نیست.^۵

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۱.

۲. حسین نوری همدانی، پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، همان، ص ۵۵؛ حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۳.

۴. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۳۰.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۵.

◀ نذر اعتکاف چهار روز

۴۶۴. سؤال: اگر اعتکاف چهار روز را نذر کند و پیوستگی آن چهار روز را شرط ننماید و روز چهارم را برخلاف نذرش عمل کند و از اعتکاف خارج شود، وظیفه اش چیست؟
 حضرت آیت الله تبریزی: باید اعتکاف آن روز را به جا آورد و دو روز دیگر به آن ضمیمه کند.^۱
 حضرت آیت الله مکارم شیرازی: باید مجدداً اعتکاف چهار روز را به جا آورد.^۲

◀ نذر اعتکاف در ایام معین

۴۶۵. سؤال: اگر کسی نذر کند روزهای معینی را معتکف باشد و از آن ایام معین تخلف نماید - یک روز یا بیشتر - آیا قضا براو واجب است یا خیر؟
 حضرت آیت الله تبریزی: بنابر احتیاط، قضای آن واجب است.^۳
 حضرت آیت الله بهجت: قضا براو واجب است.^۴
 حضرت آیت الله نوری همدانی: باید آن را قضا نماید.^۵
 حضرت آیت الله شبیری زنجانی: قضای آن واجب است. کفاره نذر نیز ثابت است.^۶
 حضرت آیت الله علوی گرگانی: قضا واجب است.^۷

۴۶۶. سؤال: اگر زمان معینی را برای اعتکاف نذر کند، ولی آن اعتکاف را به جهت فراموشی یا نافرمانی یا زیادی اضطراب ترک نماید، قضا براو واجب است یا خیر؟
 حضرت آیت الله تبریزی: بنابر احتیاط، قضای آن را به جا آورد.^۸

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۶.

۲. ناصر مکارم شیرازی، همان، ج ۲، ص ۱۶۳.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۶.

۴. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۸.

۵. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ هـ ش.

۶. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ هـ ش.

۷. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۹.

۸. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۷.

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: احتیاط واجب آن است که قضا کند.^۱

حضرت آیت الله محقق کابلی: بله، قضا بر او واجب است.^۲

۴۶۷. سؤال: کسی نذر کرده است ده روز آخر ماه مبارک رمضان را اعتکاف کند. اتفاقاً روز دهم

عید فطر اعلام شد، آیا قضای آن دوباره لازم می آید یا خیر؟

حضرت آیت الله تبریزی: قضای آن روز لازم نیست.^۳

۴۶۸. سؤال: اگر کسی نذر کند که در ایام معینی معتکف شود، ولی به هر علتی نتواند در آن ایام

معتکف گردد، تکلیف او در برابر نذرش چیست؟

حضرت آیت الله مظاهری: باید کفاره نذر بدهد؛ مگر آنکه نتواند در آن ایام معتکف شود.^۴

۴۶۹. سؤال: اگر کسی نذر کند ایام معینی را معتکف شود و از آن تخلف کند، آیا علاوه بر کفاره،

قضای آن نیز واجب است یا صرفاً باید کفاره عمل نکردن به نذر را بدهد؟

حضرت آیت الله مظاهری: صرفاً باید کفاره عمل نکردن به نذر را بدهد.^۵

◀ مرگ معتکف

۴۷۰. سؤال: اگر معتکف در بین اعتکاف واجب یا مثل آن بمیرد، آیا قضای آن بر ولی او واجب

است؟

حضرت آیت الله بهجت: ظاهر، وجوب قضای روزه است، اگر به غیر اعتکاف واجب شده است و

همچنین وجوب قضای روزه و اعتکاف است اگر روزه در حال اعتکاف را نذر کرده بود و تمکن از قضا

داشته و انجام نداده تا مرده است؛ اما اگر روزه برای اعتکاف واجب شده، پس وجوب قضای آن بر ولی،

محل اشکال است.^۶

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در فرض سؤال، قضای آن بر ولی واجب نیست؛ هر چند احوط است.

۱. ناصر مکارم شیرازی، همان، ج ۲، ص ۱۶۳.

۲. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ هـ.ش.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۱.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۴.

۵. همان، ص ۱۱۵.

۶. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۲.

بلی، اگر مورد نذر، روزه در حال اعتکاف باشد، قضای آن بر ولی واجب است.^۱

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: واجب نیست.^۲

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: لازم نیست.^۳

حضرت آیت الله مظاهری: واجب نیست.^۴

۴۷۱. سؤال: معتکفی در حین انجام دادن اعتکافی که به سبب نذر و مانند آن واجب شده است، می‌میرد. آیا انجام دادن دوباره یا تکمیل این اعتکاف ناتمام، برعهده ولی میّت است یا خیر؟
حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: انجام دادن اعتکاف ناتمام، بر ولی میّت واجب نیست؛ اگرچه موافق با احتیاط است؛ اما اگر نذر کرده روزه بگیرد و آن را در حال اعتکاف به جا آورد، چنانچه روزه اش روزه نذر معین بوده است و در زمان مقرّر شده برای نذر، اقدام به گرفتن روزه کرده، دیگر ولی میّت تکلیفی ندارد و اگر آن را از زمان مقرّر شده به تأخیر انداخته و مشغول به جا آوردن قضای روزه نذر معین بوده، لازم است ولی میّت روزه را در حال اعتکاف از طرف میّت قضا کند و اگر روزه نذر غیر معین بوده و بلافاصله پس از انعقاد نذر شروع به گرفتن روزه کرده است، بر ولی میّت تکلیفی نیست و اگر پس از گذشتن مدت زمانی که می‌توانسته نذر را در آن مدت به جا آورد، شروع به گرفتن روزه کرده، لازم است ولی میّت روزه را در حال اعتکاف از طرف میّت قضا کند.^۵

۴۷۲. سؤال: اگر اعتکاف واجب خود را در مسجدی به جا آورد و بعداً فهمید که اعتکاف در آنجا صحیح نبوده است، اعتکاف او چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اگر اعتکاف واجب بوده است، باید استیناف یا قضا شود.^۶

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

۲. ناصر مکارم شیرازی، همان، ج ۲، ص ۱۶۷.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۶.

۵. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۳۱.

۶. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.

◀ زمان قضای اعتکاف

۴۷۳. سؤال: در مواردی که اعتکاف را باطل کرده است و باید آن را قضا کند، آیا قضای آن فوری است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ ولی تأخیر آن به طوری که بی اعتنائی به واجب شرعی شود، جایز نیست.^۱

حضرت آیت الله نوری همدانی: واجب نیست، ولی بهتر است.^۲

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: وجوب قضای اعتکاف فوری نیست؛ هرچند احتیاط مستحب دارد.^۳

حضرت آیت الله علوی گرگانی: فوری نیست؛ گرچه احوط است.^۴

۴۷۴. سؤال: اگر قضای اعتکاف به علت بطلان، واجب باشد و ده روز پایانی ماه رمضان تمام شود، آیا جایز است که برای درک فضیلت، قضای اعتکاف را در ماه رمضان آینده به جا آورد یا اینکه باید فوراً قضا نماید؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: قضا در هر ماهی که خواست اشکال ندارد؛ مگر اینکه نذر کرده باشد که در ماه خاصی اعتکاف نماید.^۵

۴۷۵. سؤال: اگر اعتکاف به وسیله یکی از مبطلات و مفسدات باطل شود، در صورتی که معتکف از حیث قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟

الف) در صورتی که اعتکاف به واسطه نذر، قسم و... واجب بوده و زمان آن نیز معین باشد؛ مثلاً سه روز ایام البیض. ب) در صورتی که اعتکاف واجب بوده باشد، اما زمان آن معین نباشد؛ مثل سه روز از ماه رمضان.

ب) در صورتی که اعتکاف مستحب باشد.

ج) در صورتی که آیا قضای اعتکاف، در صورت وجوب، واجب فوری است؟

حضرت آیت الله مظاهری: الف) قضا ندارد؛ ولی کفاره دارد.

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۴.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۴. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۹.

۵. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۸.

ج) قضا و کفاره دارد.

د) نه قضا دارد نه کفاره.

ه) واجب فوری است.^۱

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: هرگاه اعتکاف خود را با یکی از مبطلات و مفسدات باطل کند، اگر به سبب نذر بر او واجب معین بوده است، باید قضا کند و اگر واجب غیر معین بوده و این امر در روز سوم بوده است نیز باید قضا کند و اگر در روز اول و دوم بوده است، لازم نیست. در ضمن، قضای اعتکاف واجب فوری نیست؛ بلکه وقت آن وسیع است.^۲

◀ خروج از مسجد در روز سوّم

۴۷۶. سؤال: معتکف در روز سوم اعتکاف از مسجد خارج می شود، آیا تنها قضا لازم است یا کفاره هم باید بدهد؟

حضرت آیت الله تبریزی: گرچه این کار جایز نیست؛ ولی به تنهایی موجب کفاره و یا قضا نیست.^۳

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در مورد سؤال، فقط قضا دارد و کفاره لازم نیست.^۴

حضرت آیت الله نوری همدانی: قضا واجب است و بنابر احتیاط مستحب، کفاره هم بدهد و کفاره آن مانند کفاره ماه مبارک رمضان است.^۵

حضرت آیت الله علوی گرگانی: کفاره ندارد و باید فقط قضا نماید.^۶

۴۷۷. سؤال: کسی که در روز سوم از مسجد خارج شود و غیر عمد مدتی را از مسجد بیرون بماند،

آیا قضا و کفاره بر عهده اوست؟ حکم اعتکافش چیست؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر به مقداری باشد که صورت اعتکاف به هم بخورد، اعتکاف فاسد می شود و باید قضای آن را به جا آورد.^۷

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: بلی، اگر بدون عذر موجه خارج شود، باید آن را قضا کند؛ ولی کفاره واجب نیست.^۸

۱. حسین مطاھری، همان، ص ۱۱۳.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۴۷.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۸.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۸.

۵. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۶.

۶. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۳۰.

۷. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۴.

۸. همان.

۴۷۸. سؤال: کسی که در روز سوم به دلیل امر ضروری از مسجد خارج شود، ولی بدون دلیل موجه عمداً مدتی خارج از مسجد بماند، آیا قضا یا کفاره بر عهده اوست؟ حکم اعتکاف چیست؟ حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اعتکافش باطل است و باید قضای اعتکاف را به جا آورد؛ ولی کفاره ندارد.^۱

۴۷۹. سؤال: کسی که دو روز معتکف بوده است، روز سوم بر آن واجب می شود؟ اگر برای آن مشکلی پیش آید، حکمش چیست؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اگر از اول شرط کرده است که اگر مشکلی عارض شد، بتواند اعتکاف را به هم بزند، اشکال ندارد؛ ولی اگر در زمان نیت این شرط را نکرده است، باید قضا کند.^۲

۴۸۰. سؤال: آیا کسی در روز سوم اعتکاف واجب (که براساس نذر بوده) عمداً اعتکاف را فاسد کند، باید اعتکاف قضا را با چه نیتی انجام دهد؟ (نیت نذر یا نیت افساد؟) اصلاً در این صورت، یک اعتکاف باید قضا کند یا دو اعتکاف؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: به طور کلی، در جایی که اعتکاف واجب شده است (به جهت عهد، قسم یا نذر معین یا روز سوم)، اگر بدون عذر، اعتکاف را فاسد کند، باید آن را قضا کند. در نذر معین، اگر بدون عذر اعتکاف را باطل کند، باید کفاره ابطال نذر را هم - علاوه بر قضای اعتکاف به جهت افساد - بدهد؛ ولی قضای اعتکاف به جهت نذر، لازم نیست. در نذر غیر معین، اگر اعتکاف را باطل کند، باید دوباره معتکف شود و به نذرش عمل کند؛ ولی کفاره ابطال نذر بر وی ثابت نیست، و اگر در روز سوم، اعتکاف را باطل کند، به جهت وجوب اعتکاف، باید اعتکاف را قضا کند.^۳

۴۸۱. سؤال: آیا قضای اعتکاف ماه مبارک مشروع است؟ سایر ایام چگونه؟ حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در خصوص ماه رمضان دلیل داریم؛ ولی دلیل عام برای قضای کل ایام سال نداریم و این طور نیست که روزها - در این حکم - باهم تفاوت نداشته باشند.^۴

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۷.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۴. همان.

۴۸۲. سؤال: اگر معتکف در روز سوم مریض شود و یا ضرورتی پیش آید که باید برود و قبلاً هم شرط نکرده بود، آیا می‌تواند اعتکافش را به هم بزند (در اعتکاف واجب و مستحبی)؟ اگر قبلاً شرط کرده بود، چطور؟ از حیث قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟

حضرت آیت‌الله سبحانی: اگر شرط کرده باشد، مطلقاً می‌تواند به هم بزند و درغیراین صورت، اگر ادامه اعتکاف حرجی باشد، می‌تواند اعتکاف خود را به هم بزند؛ ولی در صورت واجب بودن باید بعداً قضا نماید و در واجب غیرمعین، باید دوباره انجام دهد و اگر اعتکاف او مستحب باشد و پس از گذشت دو روز آن را باطل کند، باید قضا کند.^۱

۴۸۳. سؤال: معتکف، عمداً و بدون عذری اعتکاف مستحبی خود را در روز سوم می‌شکند. آیا بر او قضا یا کفاره لازم می‌آید یا فقط معصیت کرده است؟

حضرت آیت‌الله تبریزی: بنابر احتیاط، قضا دارد.^۲

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: در صورتی که اعتکاف را به غیر جماع به هم بزند، کفاره ندارد؛ ولی واجب است در فرض سؤال، قضای اعتکاف را انجام دهد.^۳

حضرت آیت‌الله سبحانی: بنابر احتیاط، قضا دارد و کفاره ندارد؛ مگر در جماع.^۴

◀ خروج از مسجد برای غسل امّ داوود

۴۸۴. سؤال: آیا می‌توان برای غسل امّ داوود از محل اعتکاف خارج شد؟ بر فرض خروج، باعث بطلان اعتکاف می‌شود و چه احکامی از قبیل قضا و کفاره بر مکلف واجب می‌شود؟

حضرت آیت‌الله سیستانی: جایز نیست خارج شود؛ زیرا استحباب آن ثابت نیست و اگر خارج شد، کفاره ندارد؛ ولی اگر نذر کرده باشد، باید دوباره انجام دهد و اگر نذر معین بوده یا در روز سوم بوده است، احتیاطاً باید قضا کند.^۵

۱. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۶.

۲. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۱.

۳. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۵.

۴. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۸.

۵. سید علی حسینی سیستانی، استفتائات، تنظیم غلامرضا؟؟؟ نیشابوری، ص ۶۲.

◀ اعتکاف حایض

۴۸۵. سؤال: کسی که در روز سوم اعتکاف حیض شود و در نیت خود شرط نکرده است که اگر عذری پیش آید دست از اعتکاف بکشد، آیا قضا یا کفاره اعتکاف بر او واجب است؟ آیا قضای روزه روز سوم بر او واجب است؟ وظیفه اش چیست؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ در فرض سؤال، کفاره و قضا ندارد. بلی؛ اگر مطلق اعتکاف (نه درخصوص آن سه روز) بر او واجب بوده، مثل اینکه نذر مطلق کرده باشد، باید آن را قضا کند.^۱

۴۸۶. سؤال: من در سال گذشته در ایام البیض در مسجدی معتکف شدم. پس از اتمام روز دوم اعتکاف، حایض شدم. باتوجه به این امر که اعتکاف بر من واجب شده است، آیا قضای آن حتماً باید در ایام البیض ماه رجب و در همان مسجد باشد یا اینکه زمان و مکان مهم نیست؟ حضرت آیت الله خامنه ای: با پیدا شدن حیض ولو در بعض روز سوم، اعتکاف باطل می شود و قضا ندارد و اگر از قبل اعتکافی به سبب نذر بر او واجب شده، قضای آن را می تواند در هر مسجدی و در هر زمانی به جا آورد؛ مگر آنکه در نذر، اعتکاف در مسجد خاص و زمان خاصی را ملحوظ داشته باشد که در این صورت، باید برطبق همان نذر خود عمل کند.^۲

۴۸۷. سؤال: خانمی در روز سوم اعتکاف مستحبی حایض می شود و از مسجد خارج می گردد. آیا قضای این اعتکاف بر او واجب است؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: قضای اعتکاف بر وی واجب نیست.^۳
حضرت آیت الله سبحانی: در صورتی که اصل اعتکاف بر او واجب نباشد، قضا ندارد.^۴

◀ استمنا در حال اعتکاف

۴۸۸. سؤال: آیا استمنا از محرمات اعتکاف است. اگر کسی ندانسته آن را انجام دهد، چه حکمی دارد؟ حضرت آیت الله علوی گرگانی: بله، از محرمات است و اگر هم سهواً انجام شد، به نظر احوط آن است که این اعتکاف را تمام کند و دوباره انجام دهد و در صورتی که اعتکاف واجب باشد، قضا نماید.^۵

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۸.

۲. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۷.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۴. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۱.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

بخش هشتم: قطع اعتکاف (قطع الاعتکاف)

۴۸۹. سؤال: آیا قطع اعتکاف گناه است؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر اعتکاف واجب باشد و یا دو روز اعتکاف مستحبی را گذرانده باشد و بخواهد اعتکاف را به هم بزند، معصیت کرده است.^۱

۴۹۰. سؤال: اگر اعتکاف به سبب پیش آمدن مانعی به هم بخورد: الف) آیا می توان همان اعتکاف را بعد از برطرف شدن مانع در همان مسجد به پایان ببرد؟ ب) آیا می توان آن را در مسجد دیگر ادامه داد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: ادامه آن اعتکاف صحیح نیست؛ چه در همان مسجد و یا در مسجد دیگر.^۲

۴۹۱. سؤال: اگر کسی شرط کند که اگر کاری برایش پیش آمد اعتکاف خود را (اگرچه در روز سوم) به هم بزند، آیا می تواند در روز سوم اعتکاف خود را به هم بزند و آیا قضای آن لازم می آید یا نه؟
حضرت آیت الله تبریزی: معصیت نکرده، رجوع برای او جایز بوده است و بنابر احتیاط، قضا دارد.^۳
حضرت آیت الله نوری همدانی: در فرض سؤال، در صورتی که برای او پیشامدی حادث شود، می تواند اعتکاف را به هم بزند و قضا ندارد.^۴

۴۹۲. سؤال: اگر کسی در نیت خود شرط رجوع کند، آیا بدون بروز مانع می تواند اعتکاف را در روز سوم به هم بزند؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اشکال دارد.^۵

۱. حسین نوری همدانی، پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، همان، ص ۵۴.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۷.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۱.

۴. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۵.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۹.

۴۹۳. سؤال: آیا زن می‌تواند با امر شوهرش روز سوم اعتکاف خود را بشکند و اگر شوهر او را مجبور به این کار کند، آیا بر عهده شوهر کفاره می‌آید یا خیر؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: اگر زوجه با اذن زوج معتکف شده است، زوج نمی‌تواند او را مجبور به شکستن اعتکاف نماید؛ و لکن در صورت اجبار، کفاره ثابت نیست.^۱
حضرت آیت‌الله نوری همدانی: اگر با تمام شرایط صحت، اعتکاف را شروع کرده است، با درخواست شوهر نمی‌تواند روزه روز سوم را رها کند و کفاره ندارد.^۲

۴۹۴. سؤال: اگر مردی به همسرش اجازه اعتکاف بدهد؛ ولی در روز سوم پشیمان شود، تکلیف زن چیست؟ اگر کفاره واجب شود، بر عهده کیست؟

حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: زن اعتکاف را تا آخر ادامه می‌دهد.^۳
حضرت آیت‌الله مظاهری: باید اعتکاف را تمام کند.^۴
حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: زن باید اعتکاف را تا آخر ادامه دهد.^۵
حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: بر زن واجب است که اعتکاف را ادامه دهد و برگشتن شوهر از اجازه خود مشکلی ایجاد نمی‌کند؛ ولی اگر شوهر او را مجبور به خروج کند، برای زن اشکالی نیست.^۶

۴۹۵. سؤال: مسافری که نیت نذر اعتکاف را کرده، در روز سوم اعتکاف برایش کاری پیش آمده است، آیا می‌تواند به شهرش برگردد؟ حکم اعتکافش چیست؟ آیا باید قضای اعتکاف را به جا آورد؟ آیا کفاره دارد؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: اگر ضرورت داشته باشد، مثل سایر افراد می‌تواند اعتکاف را ترک کند؛ ولی باید آن را قضا کند و کفاره ندارد، اما چنانچه کار ضروری ندارد؛ نباید اعتکاف را ترک کند.^۷

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.

۲. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۰؛ حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۶؛ ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، همان، ص ۱۲۳.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۰.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

۶. همان، ص ۳۰.

۷. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۷.

۴۹۶. سؤال: اگر اعتکافی را نذر کرده باشیم، می‌توانیم در صورت پشیمان شدن، روز اول از مسجد خارج شویم؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: اگر نذر غیرمعین باشد، مانعی ندارد.^۱

۴۹۷. سؤال: آیا می‌توان به علتی یا بدون علت در روز اول یا دوم، اعتکاف را قطع نمود و اگر در قطع نمودن اعتکاف تردید کنم، آیا نیت اعتکاف به هم می‌خورد و در نتیجه، اعتکاف باطل می‌شود و آیا لازم است که نیت مستمر باشد؟

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: در اعتکاف مستحبی، جایز است که در روز اول و دوم اعتکاف قطع شود و نیت اعتکاف باید تا پایان روز سوم ادامه پیدا کند.^۲

◀ موارد جواز قطع اعتکاف

۴۹۸. سؤال: انسان چه موقع می‌تواند اعتکاف خود را به هم بزند و چه موقع نمی‌تواند؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: در صورتی که اعتکاف مستحب باشد، در دو روز اول می‌تواند به هم بزند و اگر دو روز را تمام کرد، نمی‌تواند به هم بزند و اگر اعتکاف واجب مانند اعتکاف نذری باشد، پس اگر معین نموده در چه زمانی اعتکاف کند، حق به هم زدن آن را حتی در روز اول هم ندارد و اگر در نذر، زمانی برای اعتکاف تعیین ننموده مانند اعتکاف مندوب است که می‌تواند در دو روز اول آن را قطع کند.^۳

حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: در مواردی که ضرورت عقلیه و عرفیه و شرعیه پیش بیاید.^۴

۴۹۹. سؤال: کسی که در حین اعتکاف مریض شود (و قبلاً هم شرط نکرده باشد)، می‌تواند روز سوم اعتکاف خود را به هم بزند؟

حضرت آیت‌الله تبریزی: در صورتی که حرجی باشد، می‌تواند به هم بزند.^۵

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: مرضی که موجب بطلان صوم است، موجب بطلان اعتکاف نیز است؛ و لو روز سوم باشد.^۶

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتاات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۲. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۵.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

۴. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۳۰.

۵. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۱.

۶. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

حضرت آیت الله نوری همدانی: در صورتی که ادامه اعتکاف برای او مشقت دارد، می تواند آن را به هم بزند.^۱
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر ماندن در مسجد برای او حرجی باشد، می تواند خارج شود.^۲

۵۰۰. سؤال: آیا اعتکاف مستحبی را می توان قطع کرد؟

حضرت آیت الله تبریزی: قبل از تمام شدن دو روز، قطع آن مانعی ندارد و بعد از آن، اتمامش واجب است و نمی توان قطع کرد.^۳

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اعتکاف مستحبی را می توان قبل از پایان روز دوم بر هم زد؛ ولی اگر دو روز اعتکاف را در مسجد گذرانده باشید، اعتکاف روز سوم بر شما واجب می شود.^۴

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: در روز اول و دوم می توان قطع کرد؛ ولی در روز سوم جایز نیست.^۵
حضرت آیت الله محقق کابلی: قبل از روز سوم می تواند قطع کند؛ اما بعد از آن، بدون ضرورت قطعش جواز ندارد.^۶

حضرت آیت الله علوی گرگانی: در دو روز اول، قطع اعتکاف مستحبی اشکال ندارد؛ ولی در روز سوم نمی شود اعتکاف را به هم زد.^۷

۵۰۱. سؤال: شخصی نیت شش روز اعتکاف کرده است. آیا او می تواند در روز سوم، اعتکاف را تمام کرده و دوباره سه روز دیگر در وقت دیگر از سر بگیرد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: می تواند بعد از اتمام سه روز اول، بقیه را انجام ندهد و اعتکاف مجددی انجام دهد.^۸

۵۰۲. سؤال: اگر کسی به صورت مطلق - نه ایام معینی - نذر اعتکاف کند، آیا در روز اول و دوم می تواند از اعتکاف خارج شود؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اشکال ندارد.^۹

۱. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۵.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۵.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۳.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۱.

۶. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۷. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۸. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۰.

۹. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۵۰۳. سؤال: انسان چه موقع می تواند اعتکاف خود را به هم بزند و چه موقع نمی تواند؟
حضرت آیت الله تبریزی: در صورتی که اعتکاف واجب معین نباشد، در دو روز اول می تواند رجوع کند و همچنین اگر شرط رجوع در ابتدا کند، هر وقت خواست می تواند رجوع کند؛ در غیر این دو صورت، نمی تواند.^۱

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر اعتکاف مستحب باشد، قبل از اتمام دو روز می تواند آن را به هم بزند؛ ولی بعد از تمام شدن دو روز، روز سوم واجب می شود.^۲

۵۰۴. سؤال: آیا معتکف می تواند از اعتکاف منصرف شود؟
حضرت آیت الله بهجت: برگشت و انصراف از اعتکاف در واجب معین و همچنین در غیر معین، بعد از تمام شدن دو روز جایز نیست و منظور از دو روز، غروب روز دوم است و در صورتی که هنگام نیت اعتکاف، شرط رجوع داشته است، می تواند هر وقت خواست از اعتکاف دست بردارد؛ هر چند روز سوم هم باشد.^۳

۵۰۵. سؤال: در صورتی که شخص در روز سوم اعتکاف مریض شود یا اضطراری پیش آید، می تواند اعتکاف را به هم زند؟
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در صورتی که از گرفتن روزه معذور باشد، اعتکاف باطل می شود؛ ولی کفاره ندارد.^۴

۵۰۶. سؤال: اگر کسی در نیت خود شرط رجوع کند، آیا بدون بروز مانع می تواند اعتکاف را در روز سوم به هم بزند؟
حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر، نمی تواند.^۵

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۱.

۲. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۵.

۳. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۷.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۱.

۵. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۵۰۷. سؤال: اگر کسی اعتکاف را نذر کند و مشغول اعتکاف شود، ولی در ایام اعتکاف مریض شود یا ضرورتی پیش آید (مثل فوت نزدیکان)، می تواند اعتکاف را برهم بزند و اگر برهم بزند، کفاره دارد؟ در اعتکاف مستحبی چطور؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: در صورتی که ضرورتی پیش آید، می تواند اعتکاف را برهم بزند و در صورتی که روز سوم باشد، باید قضا کند. همچنین اگر به عنوان نذر بوده باشد، و کفاره ندارد.^۱
حضرت آیت الله محقق کابلی: اگر مریض شود که نتواند اعتکاف را ادامه دهد یا ضرورتی دیگر که مانع از بقا شود، می تواند اعتکاف را به هم زند؛ ولی فوت نزدیکان موجب جواز برهم زدن نمی شود.^۲

۵۰۸. سؤال: تا چه موقعی معتکف می تواند از اعتکاف منصرف شود؟

حضرت آیت الله مظاهری: تا قبل از اذان صبح روز سوم.^۳

۵۰۹. سؤال: آیا می توان اعتکاف را به هم زد و در اثنا از مسجد خارج شد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر واجب باشد یا روز دوم تا مغرب اعتکاف کرده است، نمی تواند آن را به هم بزند و اتمام واجب است؛ و الا مانعی ندارد.^۴

◀ دیدن لکه خون در اعتکاف

۵۱۰. سؤال: خانمی در حال اعتکاف در ایامی که عادت او نمی باشد، لکه های خونی می بیند؛ البته از پاکی آخر او ده روز گذشته است. آیا براو واجب است از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت الله سبحانی: هرگاه می داند پیش از سه روز لکه بینی قطع می شود، به اعتکاف خود ادامه دهد و اگر می داند سه روز یا بیشتر ادامه پیدا می کند، قطعاً حیض بوده و اعتکاف خود را قطع کند و در صورت شک، باید بین احکام حیض و احکام استحاضه جمع کند؛ طبعاً باید اعتکاف خود را قطع نماید و اگر اعتکاف او به واسطه نذر واجب معین باشد، قضا لازم نیست و اگر غیر معین باشد، بعداً قضا می کند.^۵

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۳.

۲. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۹.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۸.

۵. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۳.

فصل ششم: اقسام اعتکاف

بخش اول: اعتکاف واجب

◀ گفتار اول: بعد از گذشت دو روز

۵۱۱. سؤال: در چه صورت اعتکاف بر انسان واجب می شود؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در صورتی که شخص دو روز را در اعتکاف بگذراند، اعتکافِ روز سوم بر او واجب می گردد.^۱

۵۱۲. سؤال: اعتکاف در چه اوقاتی واجب و در چه اوقاتی مستحب می شود؟

حضرت آیت الله تبریزی: اگر شروع اعتکاف مستحب بوده، روز سوم واجب می شود.^۲

۵۱۳. سؤال: آیا اینکه می گویند: «در هر دو روز اعتکاف، روز بعدش واجب است»، درست است؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: خیر، در مورد غیر روز اول و دوم و روز چهارم و پنجم دلیل معتبری نداریم.^۳

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۴.

۲. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۰.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ هـ ش.

۵۱۴. سؤال: کسی که پنج روز در اعتکاف بوده، آیا روز ششم بر او واجب است یا خیر؟
حضرت آیت الله تبریزی: واجب است.^۱

۵۱۵. سؤال: کسی که دو روز یا پنج روز در اعتکاف بوده است، آیا اعتکاف روز سوم یا ششم هم بر او واجب است؟
حضرت آیت الله مظاهری: فقط روز سوم واجب است.^۲

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۴.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۲.

◀ گفتار دوم: نذر اعتکاف

۵۱۶. سؤال: اعتکاف به واسطه نذر، عهد، قسم، شرط ضمن عقد و اجاره، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله بهجت: واجب می شود.^۱

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: به واسطه نذر و عهد و قسم واجب می شود، و به عنوان شرط ضمن عقد یا اجاره، هرگاه به شکل استیجار باشد، ظاهراً مانعی ندارد؛ هرچند عبادات استیجاریه غیر از حج در روایات اسلامی وارد نشده است.^۲

حضرت آیت الله محقق کابلی: به واسطه این امور واجب می شود.^۳

۵۱۷. سؤال: آیا اعتکاف به واسطه نذر، عهد، قسم و امثال آن واجب می شود؟

حضرت آیت الله مظاهری: اگر نذر کرد یا عهد کرد و یا قسم خورد، باید اعتکاف را به جا آورد.^۴

۵۱۸. سؤال: الف) اگر کسی نذر کند که یک یا دو روز معتکف شود، آیا این نذر برای اعتکاف صحیح است؟

ب) در فرض سؤال، آیا واجب است که یک روز دیگر به آن اضافه کند یا اصلاً نذر منعقد نشده است و هیچ تکلیفی بر عهده نذرکننده نیست؟

حضرت آیت الله مظاهری: الف) به عنوان اعتکاف صحیح نیست. ب) نذر منعقد نمی شود.^۵

۵۱۹. سؤال: در چه صورت اعتکاف بر انسان واجب می شود؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در صورتی که شخص، نذر یا عهد بر اعتکاف نماید یا قسم بر آن بخورد، اعتکاف بر او واجب می شود.^۶

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۰.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۱.

۳. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/ ۸/ ۱۳۹۵ هـ ش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۴.

۵. همان، ص ۱۱۵.

۶. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۴.

۵۲۰. سؤال: اعتکاف در چه اوقاتی واجب و در چه اوقاتی مستحب می شود؟

حضرت آیت الله تبریزی: اگر شروع اعتکاف مستحب بوده است، با اجیر شدن یا نذر و عهد، واجب می شود.^۱

۵۲۱. سؤال: اینکه فرموده اند اعتکاف «مستحب مؤکد است» یعنی چه و در چه صورت هایی واجب می شود؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: یعنی از مستحبات بسیار مهم است که ثواب زیادی دارد و بر آن تأکید فراوان شده است و با نذر و عهد و قسم واجب می شود.^۲

۵۲۲. سؤال: شخصی که نذر کرده است تا در روزهای معینی اعتکاف کند، آیا می تواند در همان روزها، روزه نذری یا استیجاری یا روزه واجب دیگری را که بر عهده اوست، به جا آورد و هر دو واجب را از ذمه خود ساقط کند؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: اگر روزه را برای همان کسی انجام دهد که اعتکاف را از طرف او به جا می آورد، مانعی ندارد.^۳

۵۲۳. سؤال: اگر شخصی که روزه نذری یا استیجاری بر عهده اوست، این روزه ها را در اعتکاف به جا آورد، آیا کفایت از روزه نذری و استیجاری می کند یا خیر؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: روزه هایی که در حال اعتکاف، به قصد به جا آوردن روزه نذری یا استیجاری گرفته است، کفایت از آنها می کند.^۴

۵۲۴. سؤال: اگر کسی نذر کند روز ورود زید را (مثلاً) معتکف شود، نذر او چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله تبریزی: نذر او صحیح است، و باید روزه هایی که احتمال ورود زید را می دهد، معتکف شود، و در روزی که زید آمد، باید اعتکاف آن روز را تمام کند و دو روز دیگر به آن ضمیمه کند.^۵

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۰.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۳.

۳. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۶.

۴. همان.

۵. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۶.

۵۲۵. سؤال: آیا نذر اعتکاف کمتر از سه روز و همچنین نذر اعتکاف معینی که روز سوم آن عید قربان یا عید فطر باشد، منعقد می شود؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر، منعقد نمی شود.^۱

۵۲۶. سؤال: اگر کسی نذر کند که برای حصول حاجت دنیوی یا معنوی معتکف شود، نذر او چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: نذر اعتکاف به عنوان شکرانه قضای حوائج، مانعی ندارد.^۲

حضرت آیت الله محقق کابلی: اشکال ندارد.^۳

۵۲۷. سؤال: نذر کردن در حال اعتکاف که نیاز به خروج از مسجد دارد، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله نوری همدانی: در غیر مواردی که خروج از مسجد برای معتکف جایز است، اشکال دارد.^۴

۵۲۸. سؤال: آیا نذر روزه در سفر، جهت صحت اعتکاف، نذر اعتکاف هم حساب می شود که اعتکاف واجب عینی شود یا خیر؟

۵۲۹. سؤال: آیا اعتکاف نذری را می توان در ماه رمضان گرفت؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اشکال ندارد.^۵

۵۳۰. سؤال: اگر متولی مسجد، مانع برگزاری اعتکاف در مسجد گردد، تکلیف کسی که نذر کرده است معتکف شود، چیست؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر اعتکاف در خصوص آن مسجد را نذر کرده است، وظیفه ای ندارد؛ در غیر این صورت، با اعتکاف در مسجد جامع دیگری به نذرش عمل کند.^۶

۱. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۲.

۳. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۴. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۳.

۵. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۷.

۶. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۵۳۱. سؤال: نذر کردن در حال اعتکاف که نیاز به خروج از مسجد دارد، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله نوری همدانی: در غیر مواردی که خروج از مسجد برای معتکف جایز است، اشکال دارد.^۱

◀ نذر اعتکاف مفصل

۵۳۲. سؤال: اگر کسی نذر کند که سه روز مفصل اعتکاف کند، آیا نذرش منعقد می شود؟ نذر اعتکاف کمتر از سه روز چه؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: در هیچ کدام از دو فرض، نذرش منعقد نمی شود.^۲

۵۳۳. سؤال: اگر چهار روز اعتکاف نذر کنیم، آیا روز سوم می توانیم تمام کنیم و بعداً یک روز یا در ضمن سه روز، یک روز را اضافه کنیم؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر در نیتان این بوده است که یک روز را بتوانید به صورت مفصل بیاورید، صحیح است؛ ولی باید دو روز دیگر هم به این یک روز اضافه کنید؛ چون اعتکاف کمتر از سه روز صحیح نیست. بله، اگر در نیتان این بوده است که این یک روز در فرض انفصال دو روز دیگر به آن اضافه نشود، باطل است.^۳

۵۳۴. سؤال: اگر کسی نذر کند سه روز مفصل اعتکاف کند، آیا نذرش منعقد می شود؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: صحیح نیست.^۴

حضرت آیت الله علوی گرگانی: منعقد نمی شود.^۵

حضرت آیت الله خامنه ای: منعقد نمی شود.^۶

۵۳۵. سؤال: اگر انسان نذر کند که دو روز معتکف شود نه بیشتر از آن، آیا نذرش منعقد می شود؟

حضرت آیت الله خامنه ای: منعقد نمی شود.^۷

۱. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. همان.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۶.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۳.

۶. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۲.

۷. همان.

◀ نذر اعتکاف یک ماهه

۵۳۶. سؤال: اگر کسی اعتکاف یک ماه را نذر کند، آیا شب اول هم جزء همان ماه است؟

حضرت آیت الله تبریزی: شب اول هم جزء آن ماه است.^۱

حضرت آیت الله بهجت: بلی، شب اول ماه، جزء ماه است.^۲

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: شب اول جزء ماه نیست.^۳

۵۳۷. سؤال: اگر اعتکاف یک ماه را نذر کند و ماه ناقص باشد، تکلیف او ساقط می شود یا نه؟

حضرت آیت الله تبریزی: ساقط می شود.^۴

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: آری، ساقط می شود.^۵

حضرت آیت الله محقق کابلی: بله، ساقط می شود و مگر اینکه قصد سی روز را کرده باشد.^۶

۵۳۸. سؤال: اگر کسی نذر کند به مقدار یک ماه معتکف شود، آیا می تواند اعتکاف های یک روزه

به طور متفرق بگیرد؟

حضرت آیت الله تبریزی: در فرض مزبور می تواند ده اعتکاف سه روزه به طور متفرق انجام دهد؛ و

چنانچه نذر کند سی اعتکاف ایجاد کند، باید سی بار یک روزه معتکف شود، و به هریک از آن روزها دو

روز دیگر ضمیمه کند که مجموع ایام اعتکاف نود روز می شود؛ و اگر نذر کند یک روز تنها را معتکف

شود، بدون ضمیمه کردن دو روز، اعتکافش باطل است.^۷

۵۳۹. سؤال: اگر کسی نذر کند ماه شعبان را از اول تا آخر معتکف شود، اما به دلیل ابری بودن یا

محبوس بودن، ابتدا و انتهای ماه ها را تشخیص ندهد، تکلیف او چیست؟

حضرت آیت الله تبریزی: روزی را که شک دارد که آخر ماه رجب است یا اول ماه شعبان، بنا می گذارد بر

اینکه از ماه رجب است و اعتکاف آن روز لازم نیست؛ و روزی را که شک دارد آخر ماه شعبان است یا اول

ماه رمضان، بنا می گذارد بر اینکه آخر ماه شعبان است و باید آن روز را هم معتکف شود.^۸

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۶.

۲. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۸.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۳.

۴. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۶.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۳.

۶. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۷. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۶.

۸. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۷.

۵۴۰. سؤال: اگر کسی نذر کند یک ماه را اعتکاف نماید و ماه ناقص باشد، آیا باید روز سی ام را هم بگیرد یا نه؟

حضرت آیت الله بهجت: با تمام شدن ماه، وظیفه تمام می شود و اعتکاف روز سی ام از آخر واجب نیست؛ اگر چه احوط است.^۱

۵۴۱. سؤال: اگر کسی نذر کند به مقدار یک ماه معتکف شود، آیا می تواند اعتکاف های متفرق و پراکنده انجام دهد یا باید یک ماه به هم پیوسته باشد؟
حضرت آیت الله بهجت: اگر نذر یک ماه بین الهلایین کرده است، پی در پی بودن واجب است و در غیر این صورت، می تواند متفرق معتکف شود؛ یعنی سه روز سه روز معتکف شود تا سی روز.^۲

◀ نذر اعتکاف در مکانی غیر از وطن

۵۴۲. سؤال: آیا می توان نذر کرد که در شهر خاصی معتکف شد؟
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: مانعی ندارد.^۳
حضرت آیت الله محقق کابلی: اگر در شهری چند تا مسجد جامع باشد، تکلیف چیست؟! بلی، می تواند نذر کند.^۴

حضرت آیت الله خامنه ای: اگر اعتکاف در آن شهر به نحوی رجحان داشته باشد، اشکال ندارد.^۵
۵۴۳. سؤال: آیا کسی می تواند نذر کند که در شهری دیگر معتکف شود؟
حضرت آیت الله تبریزی: مانعی ندارد، باید روزه اش در آنجا صحیح باشد، و نذر اعتکاف در شهر دیگر، نذر روزه نیست.^۶

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر پیش از سفر به آن شهر نذر کرده باشد، اشکال ندارد.^۷

۱. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۸.

۲. همان.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۵۸.

۴. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۵. سیدعلی حسینی خامنه ای، همان، ص ۵.

۶. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۳.

۷. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

◀ نذر اعتکاف در مسجد خاص

۵۴۴. سؤال: باتوجه به اینکه بیشتر مراجع، اعتکاف را تنها در مساجد جامع جایز می دانند، آیا دانشجویان می توانند نذر کنند که سه روز در مسجد دانشگاه اجتماع کنند و در این مدت، به طور معمول به نماز و روزه و عبادت و اجرای برنامه های دینی بپردازند؟
حضرت آیت الله نوری همدانی: آری، نذر یاد شده صحیح است.^۱

۵۴۵. سؤال: کسی که نذر کرده است در مسجد خاصی معتکف شود، اما اکنون به دلایلی نمی تواند، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله علوی گرگانی: وظیفه ای ندارد؛ ولی اگر در مسجد دیگری امکان دارد معتکف شود، مطابق با احتیاط است.^۲

◀ نذر روزه در سفر

۵۴۶. سؤال: کسی که نذر کرده است در «ایام البیض» در مسجد مقدس جمکران معتکف شود، آیا با فرض مسافری بودن او و اینکه نذر کرده است در صورت مسافری بودن هم روزه بگیرد، آیا نذرش منعقد شده است یا خیر؟ آیا درحالی که مسافر است، اعتکافش صحیح است؟
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در فرض سؤال، اعتکاف صحیح است.^۳
حضرت آیت الله نوری همدانی: نذر و اعتکافش صحیح است.^۴
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: خالی از اشکال نیست؛ ولی احتیاط آن است که به این نذر عمل کند.^۵
۵۴۷. سؤال: مسافری که در شهرش نذر اعتکاف یا نذر روزه در ایام البیض را نکرده است، آیا می تواند در حال مسافرت نیت کند؟ چنین شخصی چگونه در شهر دیگری می تواند معتکف شود؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر، بنابر احتیاط نمی تواند در غیر وطن نذر روزه در سفر را بکند؛ ولی می تواند با اقامت ده روز معتکف شود.^۶

۱. حسین نوری همدانی، پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، همان، ص ۵۴.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۵.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۵.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>؛ ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه. ش.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۲.

۶. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۸.

۵۴۸. سؤال: آیا درحین مسافرت می شود روزه در سفر را نذر کرد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: صحیح نیست.^۱

۵۴۹. سؤال: شخصی برای درک فضیلت اعتکاف در مشهد مقدس، بعد از رسیدن به مشهد،

بدون قصد اقامت نذر کرده است سه روز روزه بگیرد. آیا چنین نذری صحیح است؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: صحیح نیست.^۲ حکم به صحت چنین نذری مشکل است و احتیاط

در ترک آن است.^۳

حضرت آیت الله نوری همدانی: خیر، صحیح نیست.^۴

۵۵۰. سؤال: باتوجه به عدم امکان قصد اقامه عشره جهت روزه گرفتن، آیا از طریق نذر شرعی

می توانند صوم این سه روز را بر خود واجب نموده و در اعتکاف شرکت نمایند؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر پیش از سفر نذر کرده باشد، اشکال ندارد.^۵

۵۵۱. سؤال: شخصی نذر کرده است در ایام خاصی در مسجدی معتکف شود که نیاز به مسافرت

دارد، و نذر کرده است در فرض مسافرت هم روزه بگیرد، آیا نذرش منعقد شده است؟ آیا

اعتکاف او صحیح است؟

حضرت آیت الله محقق کابلی: اگر هردو نذرهم زمان باشد، منعقد نشده است و اگر با فاصله بوده، نذر

به اعتکاف محقق می شود و نذر دوم باطل است.^۶

۵۵۲. سؤال: آیا انسان می تواند نذر کند که در سفر روزه بگیرد؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اگر در حضر چنین نذری بکند، صحیح است.^۷

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۵.

۲. همان.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، همان، ج ۱، ص ۱۴۴ و ۱۴۸.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۵. همان.

۶. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۷. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۵.

۵۵۳. سؤال: اگر کسی بخواهد در خارج از شهر خود اعتکاف نماید، به طور مثال در مکه مکرمه و از ساکنین مکه نباشد و قصد ده روز هم نکند، آیا نذر کافی است و صیغه آن چیست؟
 حضرت آیت الله شبیری زنجانی: بله، می تواند با نذر روزه در سفر و یا قصد اقامت ده روز، معتکف شود.^۱
 حضرت آیت الله خامنه ای: نذر روزه در سفر مانعی ندارد و با این نذر، روزه و اعتکاف صحیح است؛ ولی احتیاط واجب آن است که نذر قبل از شروع مسافرت باشد و صیغه آن عبارت است از: «لله علیّ أن اصوم فی سفری إلى کذا».^۲

۵۵۴. سؤال: کسی که نذر کند سه روز را روزه بگیرد، می تواند با همین نیت در شهر دیگری اعتکاف کند و قصد ده روز را نکند؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر نذر کند که سه روز در سفر روزه بگیرد، مانعی ندارد.^۳

۵۵۵. سؤال: آیا با نذر صوم در سفر می تواند اعتکاف کند؛ یعنی آیا مسافر می تواند اعتکاف کند با نذر صوم در سفر؟

حضرت آیت الله اراکی: بله با نذر صوم در خصوص سفر یا سفرأ و حضراً می تواند در سفر روزه بگیرد و اعتکاف کند؛ اما نذر مطلق کافی نیست.^۴

۵۵۶. سؤال: شخصی نذر کرده است سه روز روزه مستحبی در سفر بگیرد. آیا او می تواند در مکه معظمه یا در مشهد و غیر آنکه مسافر است، اعتکاف کند و آن سه روز روزه نذری را بگیرد؟
 حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: بلی، چنانچه در وطن نذر کرده است که در سفر سه روز روزه بگیرد، می تواند در سفر، در هر شهری که مسجد جامع وجود دارد، اعتکاف کند و روزه ها را بگیرد.^۵

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۲. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۹.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۸.

۴. محمد علی اراکی، همان، ص ۵۹.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۰.

۵۵۷. سؤال: شخصی نذر کرده است معتکف بشود. اگر او عمدتاً و بدون عذر اعتکاف خود را

بشکند، آیا کفاره نذر به عهده اش می آید؟ بفرمایید کفاره چقدر است؟

حضرت آیت الله تبریزی: کفاره نذر دارد و این در صورتی است که نذر معین باشد و کفاره نذر همانند

کفاره قسم است و برای آن باید ده فقیر را اطعام نماید و اگر تمکن ندارد، سه روز متوالی روزه بگیرد.^۱

۵۵۸. سؤال: شخصی نذر (یا شبه نذر) کرده است که معتکف بشود و اگر او عمدتاً و بدون عذر

اعتکاف خود را بشکند، آیا کفاره نذر بر عهده اش می آید یا کفاره اعتکاف و یا کفاره جمع؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر به غیر جماع، اعتکاف خود را باطل کند، فقط کفاره تخلف از نذر

واجب است، که همانند کفاره باطل کردن روزه ماه مبارک رمضان است.^۲

بخش دوم: اعتکاف مستحب

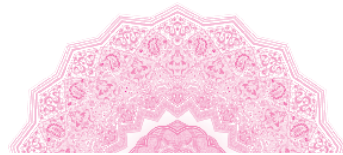
۵۵۹. سؤال: آیا اعتکاف در ماه رجب مستحب است؟

حضرت آیت الله خامنه ای: دلیل خاصی بر استحباب اعتکاف در خصوص ماه رجب نیافتیم.^۳

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۴۱.

۲. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۱.

۳. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱.

فصل هفتم: معتکف

بخش اول: شروط معتکف

۵۶۰. سؤال: آیا «ایمان» از شرایط اعتکاف است یا «اسلام»؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: «اسلام»، شرط صحت و «ایمان»، شرط قبول شدن آن در پیشگاه پروردگار است.^۱

حضرت آیت الله نوری همدانی: اسلام، شرط صحت اعتکاف و ایمان، شرط قبول اعتکاف است.^۲

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اسلام، شرط صحت و ایمان، شرط قبول است.^۳

◀ اعتکاف اهل سنت

۵۶۱. سؤال: آیا اعتکاف اهل سنت مقبول است؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در صحت عبادات از جمله اعتکاف، اسلام شرط است؛ اما ایمان شرط نیست. ولی مراد از صحت این است که عقاب تارك عمل برای وی نوشته نمی شود؛ بلکه فقط عقاب

تارك ولایت برای وی مکتوب می گردد، نه اینکه ثواب ببرد و موجب بهشتی شدن وی شود.^۴

۱. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۴.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ هـ ش.

۳. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۳.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ هـ ش.

◀ اعتکاف کودک ممیز

۵۶۲. سؤال: آیا طفل ممیز می‌تواند اعتکاف کند و آیا عمل او صحیح است؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: بلی، می‌تواند و عملش صحیح است.^۱

حضرت آیت‌الله بهجت: صحیح است.^۲

حضرت آیت‌الله موسوی اردبیلی: اعتکاف بچۀ ممیز، با رعایت شرایط آن، به نظر این جانب صحیح است.^۳

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: اقوی، صحت آن است.^۴

حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: اگر شرایط اعتکاف را انجام دهد، صحیح است.^۵

حضرت آیت‌الله محقق کابلی: بله، صحیح است بنابر اینکه عبادات اطفال، شرعیه باشد.^۶

حضرت آیت‌الله سبحانی: صحیح است.^۷

حضرت آیت‌الله مظاهری: اگر بتواند اعمال اعتکاف را به جا آورد، اشکال ندارد.^۸

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: اعتکاف او نیز صحیح است.^۹

۵۶۳. سؤال: آیا اعتکاف کودک ممیز یعنی کودکی که هنوز به حد بلوغ نرسیده است ولی وظیفه

خود را می‌شناسد، صحیح است؟

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: بلی، صحیح است.^{۱۰}

۱. محمد موحّدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۳.

۲. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۹.

۳. سیدعبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۴.

۴. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۳.

۵. ناصر مکارم شیرازی، همان، ج ۲، ص ۱۶۱.

۶. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ هـ.ش.

۷. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۶.

۸. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۶.

۹. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۴.

۱۰. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ هـ.ش.

◀ اعتکاف نابالغ

۵۶۴. سؤال: کسی که به سنّ بلوغ نرسیده است، اعتکاف او مشروعیت دارد یا خیر؟

حضرت آیت الله تبریزی: اگر ممیز باشد، اعتکاف او مشروع است.^۱

۵۶۵. سؤال: حکم اعتکاف کودک نابالغ، خصوصاً بعد از ورود به روز سوم اعتکاف، چیست؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اعتکاف نابالغ صحیح است.^۲

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: در صورتی که ممیز باشد و شرایط اعتکاف را انجام دهد، اشکالی ندارد.^۳

۵۶۶. سؤال: آیا اعتکاف غیربالغ صحیح است؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اعتکاف ممیز صحیح است.^۴

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اعتکاف غیربالغ هم صحیح است.^۵

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۹.

۲. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۶.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۳.

بخش دوم: اعتکاف زن

۵۶۷. سؤال: آیا اعتکاف، اختصاص به مردان دارد یا زنان نیز می‌توانند معتکف شوند؟
حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: فرقی بین زنان و مردان در استحباب اعتکاف نیست.^۱
حضرت آیت‌الله روحانی: اشکالی ندارد.^۲
حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: اعتکاف اختصاص به مردان ندارد؛ ولی چنانچه اعتکاف زن موجب ازبین رفتن حق شوهر باشد، بنابر احتیاط واجب، باید از او اجازه بگیرد.^۳

◀ طلاق زن معتکفه

۵۶۸. سؤال: اگر زنی را که معتکف است طلاق رجعی دهند، تکلیفش چیست؟ اعتکاف او چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: در فرض سؤال، اعتکاف مطلقه باطل است و باید برای نگهداشتن عده به منزل برود و اگر اعتکافش واجب موشع بوده است، باید بعد از خروج از عده استیناف کند و اگر واجب معین بوده پس اگر تعین از جهت وقوع طلاق در روز سوم اعتکاف باشد بعید نیست مخیر باشد بین اتمام اعتکاف و خروج پس از آن و بین ابطال اعتکاف و خروج فوری و اگر تعین از جهت اجاره و نذر و شبه آن باشد، باید خارج شود.^۴

حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: اعتکافش باطل می‌شود، و باید برای ادامه عده به خانه شوهر برود؛

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، همان، ص ۱۲۳.

۲. سید محمد صادق روحانی، همان، ج ۱، ص ۲۶.

۳. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۳.

۴. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

زیرا زن در مدت عدّه طلاق رجعی، نباید از خانه شوهر خارج شود.^۱
 حضرت آیت الله محقق کابلی: اگر شوهر اجازه ماندن در مسجد را ندهد، باید از مسجد خارج شود و برود
 به خانه شوهر و عدّه طلاق نگهدارد و اگر شوهر اجازه دهد، اعتکافش صحیح است.^۲
 حضرت آیت الله علوی گرگانی: اعتکاف او صحیح است.^۳

◀ طلاق و عقد در اعتکاف

۵۶۹. سؤال: حکم طلاق و ازدواج در حال اعتکاف چیست؟
 حضرت آیت الله علوی گرگانی: اشکال ندارد.^۴

◀ عادت زنانه و اعتکاف

۵۷۰. سؤال: آیا زن می تواند جهت شرکت در اعتکاف، برای جلوگیری از عادت ماهیانه قرص
 مصرف نماید؟
 حضرت آیت الله بهجت: اگر برایش ضرر نداشته باشد، اشکال ندارد.^۵
 حضرت آیت الله شبیری زنجانی: جایز است؛ مگر برایش ضرر اساسی داشته باشد.^۶
 حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۷
 حضرت آیت الله علوی گرگانی: اگر برای آنها مصرف قرص ضرر قابل اعتنایی نداشته باشد، اشکال
 ندارد.^۸
 حضرت آیت الله خامنه ای: اشکال ندارد.^۹

۱. ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، همان، ص ۱۲۴.

۲. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۹.

۴. همان.

۵. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۲.

۶. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۷. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۱.

۸. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۷.

۹. سیدعلی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۸.

۵۷۱. سؤال: آیا زن‌ها هم می‌توانند معتکف شوند و اگر در روزهای عادت، قرص بخورند و معتکف شوند، چه صورت دارد؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: بلی، می‌توانند و مصرف قرص برای جلوگیری از عادت اگر ضرر نداشته باشد، مانعی ندارد؛ و اعتکاف آنان جایز و صحیح است. البته در صورتی که اعتکاف زن با حق شوهر منافات داشته باشد، باید با اذن شوهر باشد؛ وگرنه صحیح نیست. به طور کلی خروج زن از منزل شوهر بدون اذن او جایز نیست؛ لذا اعتکاف در مسجد که خارج از منزل است، باید با اجازه شوهر باشد.^۱

حضرت آیت‌الله موسوی اردبیلی: اعتکاف برای زن نیز مستحب است؛ مشروط بر اینکه اگر شوهر دارد، منافای با حقوق شوهرش نباشد؛ و پیشگیری از حیض با خوردن قرص اشکال ندارد.^۲

۵۷۲. سؤال: اگر زنی روز آخر اعتکاف دچار عذر شرعی شود، آیا اعتکاف در سال بعد بر او واجب است؟

حضرت آیت‌الله سیستانی: واجب نیست.^۳

۵۷۳. سؤال: حکم اعتکاف زنی که شک در حیض یا استحاضه دارد، چه در روز اول یا دوم یا سوم، چیست؟

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: اگر قبلاً پاک بوده است، به شکش اعتنا نکند.^۴

۵۷۴. سؤال: آیا مستحاضه کثیره یا متوسطه می‌تواند معتکف شود؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی و شبیری زنجانی: مانعی ندارد.^۵

۵۷۵. سؤال: آیا مستحاضه (کثیره یا متوسطه) هر بار بعد از خروج ضروری از مسجد، برای ورود به مسجد باید غسل کند؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: خیر؛ همین‌که اغسال یومیه را برای نمازها انجام دهد، کفایت می‌کند.^۶

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، جامع المسائل، همان، ج ۲، ص ۱۸۳؛ محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۲.

۲. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۳۰.

۳. سید علی حسینی سیستانی، استفتائات، تنظیم غلامرضا محمدی نیشابوری، ص ۶۱.

۴. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۷.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۳؛ سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۶. محمد موحدی فاضل لنکرانی، همان، ص ۵۸.

۵۷۶. سؤال: آیا مستحاضه متوسطة يا كثیره برای روزه گرفتن و نماز صبح، باید جداگانه غسل کند؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: همان غسل های واجب کفایت می کند؛ ولی بنا بر احتیاط واجب، باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد.^۱

۵۷۷. سؤال: اگر مستحاضه معتکف باشد، لازم است به دستورات استحاضه عمل کند؟
حضرت آیت الله مظاهری: باید اعمال مستحاضه را عمل کند.^۲

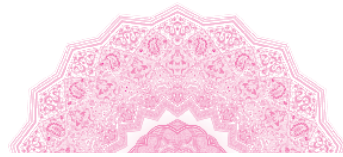
۵۷۸. سؤال: حکم زنی که در روز اعتکاف مستحاضه شده است، چیست؟ آیا فرقی بین روزهای اول و دوم و سوم وجود دارد؟

حضرت آیت الله مظاهری: زن مستحاضه می تواند معتکف شود، چه قبل از اعتکاف مستحاضه بوده باشد و یا در حین اعتکاف مستحاضه شود، و باید اعمال مستحاضه را به جا آورد.^۳

۱. همان.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۲.

۳. همان.

فصل هشتم: احکام اعتکاف

بخش اول: تروک اعتکاف

◀ گفتار اول: محرمات اعتکاف

۵۷۹. سؤال: چه چیزهایی بر معتکف حرام است؟

حضرت آیت الله تبریزی: باطل کردن روزه در روز سوم اعتکاف و خروج از مسجد بدون مجوزات خروج و عمل زناشویی حتی در شب و استمنا و تجارت نمودن و بحث نمودن به قصد اظهار فضیلت و غلبه نه به انگیزه اظهار حق جایز نیست.^۱

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: به کتب مفصله مدونه در این موضوع مراجعه نمایید. اجمالاً:
۱. تماس با زن؛ ۲. استنشام بوی خوش؛ ۳. بیع و شراء؛ ۴. مجادله در امر دنیوی و دینی.^۲

حضرت آیت الله وحید خراسانی: پس از شروع اعتکاف، در صورتی که اعتکاف واجب معین باشد (مثل اینکه نذر کرده باشد در زمان معینی اعتکاف نماید)، معتکف باید از امور زیر اجتناب نماید و ارتکاب این امور، اعتکاف را باطل می نماید؛ ولی اگر اعتکاف واجب معین نباشد، لزوم اجتناب از این امور در غیر

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۷.

۲. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

جماع، بنابر احتیاط وجوبی است؛ ۱. جماع؛ ۲. استمنا بنابر احتیاط واجب؛ ۳. مباشرت با همسر به لمس و بوسیدن به شهوت بنابر احتیاط واجب؛ ۴. بوی خوش؛ ۵. خرید و فروش، ولی اگر به خرید و فروش چیزی اضطراب پیدا کند و نتواند وکیل بگیرد، جایز است؛ ۶. هر نوع تجارت اعم از مصالحه و مضاربه و اجاره و مانند اینها بنابر احتیاط واجب؛ ۷. مجادله به قصد غالب شدن و اظهار فضل، چه در امور دینی باشد و چه نباشد.^۱

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: پنج چیز بر معتکف حرام است، چهار مورد آن گذشت^۲ و مورد پنجم استمناس بنابر احتیاط؛ هر چند از طریق حلال باشد؛ مانند ملاعبه با همسر.^۳

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: ۱. باطل کردن روزه در روز سوم اعتکاف؛ ۲. خروج از مسجد بدون مجوزات خروج؛ ۳. جماع؛ ۴. بوسیدن و لمس از روی شهوت؛ ۵. بنابر احتیاط واجب، استمنا؛ ۶. استشمام آنچه که بوی خوش آن چشمگیر است، مانند مشک و عنبر و همچنین گیاهان خوشبو؛ ۷. خرید و فروش و بنابر احتیاط واجب، مطلق تجارت نمودن؛ ۸. بحث و جدل نمودن به قصد اظهار فضیلت و غلبه نه به انگیزه اظهار حق.^۴

حضرت آیت الله خامنه‌ای: معتکف باید از این کارها پرهیز کند:

۱. بوییدن چیزهای خوشبو و عطریات حتی گیاهان خوشبو، همراه با لذت؛ پس برای کسی که حس بویایی ندارد، اشکال ندارد.

۲. خرید و فروش.

۳. سایر انواع تجارت؛ مثل صلح و اجاره و مضاربه و غیر اینها (بنابر احتیاط واجب).

۴. مجادله و جدال چه در امور دینی و چه دنیوی. به قصد غلبه بر دیگری و اظهار فضل و برتری بر او؛ اما اگر به قصد اظهار حق و بازداشتن طرف از طریق باطل باشد، مانعی ندارد.

۵. امور جنسی و شهوت‌آمیز مانند بوسه، لمس و آمیزش.

۶. استمنا (بنابر احتیاط واجب).^۵

۱. حسین وحید خراسانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://wahidkhorasani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ هـ.ش.

۲. ۱۰. تمتع از همسر، خواه جماع باشد، یا لمس و بوسیدن، بنابر احتیاط. ۲. بوییدن عطریات و بوهای خوش؛ هر چند به قصد لذت نباشد. ۳. خرید و فروش، بلکه مطلق تجارت با نبودن ضرورت بنابر احتیاط. ۴. جدال بر سر مسائل دینی یا دنیوی به قصد غلبه کردن بر طرف مقابل و اظهار فضیلت.

۳. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۴۶.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ هـ.ش.

۵. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۳.

۵۸۰. سؤال: چه چیزهایی بر معتکف حرام است و کدام یک از آنها باطل کننده اعتکاف است؟
حضرت آیت الله علوی گرگانی: ۱. تمتع از همسر، خواه جماع یا لمس و بوسیدن؛ ۲. استمناء هر چند از طریق حلال باشد، مانند ملاعبه همسر بنابر احتیاط؛ ۳. خرید و فروش و بنابر احتیاط انواع تجارت ترک شود، مثل صلح و اجاره ولی خیاطی کردن و بافندگی اشکال ندارد؛ ۴. بوییدن عطریات و بوهای خوش هر چند به قصد لذت نباشد؛ ۵. قسم خوردن برای غلبه کردن بر طرف مقابل، البته برای احقاق حق اشکال ندارد.^۱

۵۸۱. سؤال: آیا در اموری که بر معتکف حرام است، تفاوتی بین شب و روز هست؟
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: در این امور، فرقی بین شب و روز نیست.^۲
حضرت آیت الله محقق کابلی: تفاوت بین شب و روز نیست.^۳
حضرت آیت الله مظاهری: فرق ندارد.^۴
حضرت آیت الله علوی گرگانی: فرقی بین این امور در اینکه در شب واقع شود یا در روز نیست.^۵

◀ معامله در حال اعتکاف

۵۸۲. سؤال: معامله معتکف چه حکمی دارد؟ آیا فرقی بین نقد و نسیه وجود دارد؟
حضرت آیت الله تبریزی: در عدم جواز معامله برای معتکف، بین معامله نقد و نسیه، فرق نیست و اگر معتکف ضرورتی به خرید داشته باشد، کسی را وکیل کند و وکیل برای او بخرد.^۶
۵۸۳. سؤال: آیا می توان به کسی پول داد تا از مسجد خارج شود و برای معتکف خرید کند؟ آیا بین خرید جنس ضروری و غیر ضروری فرقی است؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: مانعی ندارد. مباشرت در خرید و فروش حرام است؛ اما توکیل در آن اشکال ندارد.^۷

۱. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۵.

۳. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۰.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

۶. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۹.

۷. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۶۳.

۵۸۴. سؤال: آیا معتکف در صورت نیاز و ضرورت می‌تواند خرید و فروش نماید؟ آیا در این امور می‌تواند به شخص دیگری وکالت دهد تا از طرف او خرید و فروش کند یا به غیر خرید و فروش مثلاً با قرض یا بخشش نقل و انتقال کنند؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: در صورتی که خرید و فروش برای اکل و شرب در خود اعتکاف مورد نیاز باشد و توکیل، متعذر باشد و بدون بیع، رفع حاجت نشود، اشکال ندارد.^۱

۵۸۵. سؤال: اگر معتکف در معامله پول ندهد و نسیه بخرد یا نسیه بفروشد (مثلاً اسمش را روی کاغذ مخصوص می‌نویسد) و یا برای معامله نایب بگیرد، و یا به دست خود فروشنده ندهد پول را، یا مستقیماً از دست خریدار پول نگیرد (مثل اینکه صندوق مخصوصی برای اینکار گذاشته باشند) اعتکاف چه حکمی پیدا می‌کند؟

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: اگر عرفاً صدق بیع و شراء نماید، اشکال دارد.^۲
حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: حکم معامله کردن قبلاً گذشت؛^۳ ولی اگر دیگری را نایب بگیرد، اشکالی ندارد.^۴

حضرت آیت‌الله مظاهری: در اعتکاف نباید کاسبی باشد؛ ولی خریدن چیزی برای منزل یا برای خوردن خود اشکال ندارد.^۵

حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: معامله در حال اعتکاف حرام است؛ ولی اگر نایب بگیرد، اشکال ندارد.^۶

۵۸۶. سؤال: پول دادن به حمامی به خاطر استفاده از حمام، مستحب است. آیا این عمل به عنوان خرید و فروش، که مبطل اعتکاف است، محسوب می‌شود؟
حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: اشکالی ندارد.^۷

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۱.

۲. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۱.

۳. «خرید و فروش، بلکه مطلق تجارت، با نبودن ضرورت برای معتکف، بنا بر احتیاط حرام است» (ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۴۶).

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۹.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۲.

۶. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۳۱.

۷. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۷.

۵۸۷. سؤال: آیا می‌توان در حال اعتکاف، عمل خرید و فروش را به هرنحوی انجام دهیم؟

حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: از محرمات اعتکاف است.^۱

۵۸۸. سؤال: پول دادن به افرادی که معتکف نیستند، جهت خرید لوازم مورد نیاز مثل شامپو و

خمیر دندان و مانند آن، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: آنچه ضروری است، مانعی ندارد.^۲

۵۸۹. سؤال: آیا سایر معاملات غیر از خرید و فروش برای معتکف جایز است؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: بنا بر احتیاط واجب، سایر معاملات تجاری نیز برای معتکف جایز

نیست.^۳

حضرت آیت‌الله مظاهری: اگر صدق کسب کند، نمی‌تواند.^۴

۵۹۰. سؤال: آیا معتکف می‌تواند به صورت سلف، جنسی را بفروشد یا به صورت نسیه چیزی را

معامله کند؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: خیر، جایز نیست.^۵

۵۹۱. سؤال: آیا خرید و فروش جنس ضروری و غیر ضروری در اعتکاف، باعث بطلان اعتکاف

می‌شود؟ آیا معتکف کار حرام انجام داده است؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: خرید و فروش بدون ضرورت بر معتکف حرام است؛ ولی موجب بطلان

اعتکاف نمی‌شود.^۶

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: خرید و فروش بدون ضرورت از محرمات اعتکاف است و بنا بر احتیاط،

انجام آن موجب بطلان اعتکاف می‌شود.^۷

۱. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۷.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه. ش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۳.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه. ش.

۶. همان.

۷. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۶۳.

۵۹۲. سؤال: خرید و فروش و معاملات در حال اعتکاف، صحیح است یا خیر و آیا موجب بطلان اعتکاف می شود؟

حضرت آیت الله مظاهری: جایز نیست؛ ولی اعتکاف را باطل نمی کند، همچنان که معامله را هم باطل نمی کند.^۱

۵۹۳. سؤال: آیا اجاره و دیگر معاملات غیر از خرید و فروش در هنگام اعتکاف، جایز است؟ حضرت آیت الله خامنه ای: سایر معاملات (غیر از خرید و فروش) بنابر احتیاط واجب در هنگام اعتکاف، جایز نمی باشد.^۲

۵۹۴. سؤال: آیا اجرای عقود و ایقاعات (غیر از معاملات) در هنگام اعتکاف، جایز است؟ حضرت آیت الله خامنه ای: مانعی ندارد.^۳

۵۹۵. سؤال: آیا جایز است که معتکف، کسی را برای خرید چه ضروری و چه غیر ضروری وکیل نماید؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: خرید و فروش، بلکه مطلق تجارت، با نبودن ضرورت برای معتکف، بنابر احتیاط حرام است؛ ولی پرداختن به امور دنیوی مانند خیطاطی و امثال آن اشکالی ندارد.^۴
حضرت آیت الله محقق کابلی: در صورت ضرورت جایز است. در غیر ضرورت جواز ندارد.^۵
حضرت آیت الله سبحانی: خرید و فروش ضروری اشکال ندارد.^۶
حضرت آیت الله خامنه ای: اگر برای خرید نیازمندی های هنگام اعتکاف باشد، اشکال ندارد و اما در غیر آن موارد، اگر وکیل کردن در هنگام اعتکاف باشد، اشکال دارد.^۷

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۲.

۲. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۴.

۳. همان، ص ۱۵.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۵.

۵. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۶. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۵.

۷. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۴.

۵۹۶. سؤال: آیا فروش کتاب به معتکفین جهت ارتقای سطح فرهنگی، اخلاقی و عقیدتی آنها اشکال دارد؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: حرام است.^۱

۵۹۷. سؤال: آیا در صورت نیاز و ضرورت می توان در اعتکاف خرید و فروش کرد؟ آیا در این امور، توکیل یا نقل به غیر بیع، لازم است (یعنی به شخص دیگری وکالت دهد تا از طرف او خرید و فروش کند یا به غیر خرید و فروش، مثلاً با قرض یا بخشش، نقل و انتقال کند؟)

حضرت آیت الله خامنه ای: خرید و فروش بر معتکف حرام است؛ ولی هرگاه برای تهیه مواد خوراکی ناچار از خرید و فروش شود و شخص غیر معتکفی را که این کار را انجام دهد، نیابد و تهیه اجناس مذکور بدون خرید نیز امکان نداشته باشد، در این صورت خرید و فروش مانعی ندارد.^۲

۵۹۸. سؤال: قرض دادن و یا قرض گرفتن در حال اعتکاف چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله سبحانی: تجارت، اشکال دارد و این تجارت نیست.^۳

۵۹۹. سؤال: اگر معتکف خرید و فروش نماید، آیا معامله و اعتکاف او باطل است یا فقط مرتکب فعل حرامی شده است؟

حضرت آیت الله بهجت: معامله باطل نیست؛ ولی حرام است و علی الاحوط، باطل کننده اعتکاف هم هست؛ به معنای مراعات احتمال صحت و بطلان هر دو.^۴

◀ نشستن زیر سایه

۶۰۰. سؤال: آیا معتکف می تواند در موارد جواز خروج از مسجد، هنگام رفتن یا برگشتن، بر روی صندلی اتوبوس بنشیند؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: به تناسب حکم و موضوع، به نظر می رسد که جلوسی که نهی شده، برای این است که انسان زود برگردد و لذا نشستن مذکور، مانعی ندارد.^۵

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۲. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۴.

۳. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۸.

۴. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۷.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۶۰۱. سؤال: در هنگام خروج در موارد مجاز یا خروج ضروری از محل اعتکاف، آیا می‌توان زیر سایه راه رفت؟ آیا می‌توان در سایه نشست و آیا انتخاب نزدیک‌ترین مسیر واجب است؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: احوط، مراعات نزدیک‌ترین راه است و واجب است مکث او به مقدار حاجت باشد نه زاید بر آن و واجب است در صورت امکان در سایه ننشیند، بلکه احتیاط این است که در سایه، راه هم نرود، بلکه احتیاط این است که مطلقاً ننشیند، مگر در مورد ضرورت.^۱
حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: در تمامی موارد، احتیاط مستحب آن است که زیر سایه راه نرود، و در سایه ننشیند به احتیاط واجب و نزدیک‌ترین مسیر را انتخاب نماید.^۲

۶۰۲. سؤال: هنگام خروج از مسجد برای امور ضروری، انتخاب کوتاه‌ترین راه و رفتن زیر سایه چه صورتی دارد؟

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: احتیاط واجب آن است که نزدیک‌ترین راه را انتخاب کند و واجب است در صورت امکان، زیر سایه ننشیند؛ لکن راه رفتن زیر سایه اشکال ندارد؛ گرچه احتیاط مستحب ترک آن است.^۳

۶۰۳. سؤال: آیا بنده می‌توانم در این سه روز اعتکافی که در مسجد هستم، پول به افراد بدهم تا برای من وسایل ضروری و غیر ضروری (مثل کارت تلفن، کلوچه، شامپو، لباس، شلوار و غیره...) بخرند و آیا اینها صدق تجارت وسیع می‌کند که حرام باشد؟
حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: وکیل قرار دادن غیر معتکف برای بیع و شراء، جایز است؛ ولی خودش -در غیر فرض ضرورت- جایز نیست خرید و فروش کند.^۴

۶۰۴. سؤال: حکم رفتن زیر سایه در هنگام اعتکاف چه در ماشین و غیر آن چیست؟
حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: در صورت امکان، واجب است که زیر سایه ننشینند و احتیاط مستحب این است که زیر سایه حرکت نکنند.^۵

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۸.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۶.

۳. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۰.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۵. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۱.

◀ نگاه و تماس شهوت‌آلود در اعتکاف

۶۰۵. سؤال: آیا نگاه شهوت‌آلود یا لمس همراه با ریه و شهوت - نسبت به جنس موافق یا مخالف - حرام است و موجب باطل شدن اعتکاف می‌گردد؟

حضرت آیت‌الله بهجت: لمس و تقبیل و بوسیدن با شهوت، بنابر احتیاط حرام و مبطل است.^۱
حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: موجب بطلان اعتکاف نمی‌شود؛ اما چنین اموری حتی در غیر اعتکاف نسبت به غیرهمسر حرام است و لمس با شهوت - حتی نسبت به همسر - از محرّمات اعتکاف است.^۲

۶۰۶. سؤال: آیا لمس کردن جنس مخالف ماعم از همسر یا غیره همراه با لذت و ریه، موجب بطلان اعتکاف می‌شود؟

حضرت آیت‌الله مظاهری: حرام است؛ ولی موجب بطلان نمی‌شود.^۳

۶۰۷. سؤال: آیا نگاه همراه با شهوت در اعتکاف حرام است و موجب بطلان اعتکاف می‌شود؟

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: خیر؛ گرچه احتیاط خوب است.^۴

حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: موجب بطلان اعتکاف نمی‌شود.^۵

حضرت آیت‌الله مظاهری: حرام است؛ ولی موجب بطلان اعتکاف نیست.^۶

۶۰۸. سؤال: آیا لمس و بوسیدن همسر با شهوت، در حال اعتکاف اشکال دارد؟

حضرت آیت‌الله بهجت: بنابر احتیاط واجب، حرام است.^۷

۶۰۹. سؤال: لمس و تقبیل همسر، برای معتکف جایز است؟

حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی: این امور برای معتکف، حرام است بنابر احتیاط واجب.^۸

حضرت آیت‌الله محقق کابلی: از روی التذاذ جواز ندارد.^۹

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۶.

۲. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۱.

۴. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۸.

۶. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۱.

۷. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۰.

۸. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۶.

۹. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۶۱۰. سؤال: حکم موارد زیر برای زن و شوهر در حال اعتکاف چگونه است؟ (الف) لمس (ب) بوسه (پ) نگاه از روی شهوت (ت) صحبت تلفنی از روی شهوت.

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: (الف و ب) لمس و بوسه با شهوت بنا بر احتیاط، برای معتکف و معتکفه حرام بلکه موجب بطلان اعتکاف است. پ و ت) نگاه با شهوت به همسر اشکال ندارد؛ هر چند احتیاط در ترک آن است و همین طور صحبت تلفنی از روی شهوت با کسی که این گونه صحبت با او در غیر حال اعتکاف جایز است، اشکال ندارد.^۱

حضرت آیت الله علوی گرگانی: لمس و بوسه حرام است؛ ولی نگاه از روی شهوت و صحبت تلفنی از روی شهوت، بنا بر احتیاط مستحب ترک شود.^۲

◀ خروج از مسجد در حال اعتکاف

۶۱۱. سؤال: در موارد زیر اگر عمداً و از روی اختیار، در غیر موارد مجاز از مسجد بیرون رود، اعتکاف او چه حکمی دارد؟ (الف) اگر جاهل به حکم باشد. (ب) اگر به سبب فراموشی یا اکراه از مسجد خارج شود.

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: (الف) اعتکاف باطل است. (ب) در صورت نسیان، محل اشکال است و احتیاط به اتمام و اعاده در صورت وجوب اعتکاف ترک نشود و بعید نیست صورت اکراه، ملحق به موارد ضرورت باشد که اعتکاف باطل نشود.^۳

۶۱۲. سؤال: آیا رفتن به حمام نزدیک محله، جهت انجام مستحبات اعتکاف، خروج از اعتکاف محسوب و موجب ابطال آن می شود؟ رفتن به منزل نزدیک مسجد جهت حمام استحبابی چطور؟ حضرت آیت الله مکارم شیرازی: هر دو اشکال دارد.^۴

۶۱۳. سؤال: آیا به جا آوردن غسل برای انجام اعمال امّ داوود لازم است و برای انجام آن می توان از مسجد خارج شد؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: بله، ظاهراً جزء اعمال امّ داوود است؛ ولی خروج از مسجد جایز نیست.^۵

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۸.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۷.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

◀ مجادله در حال اعتکاف

۶۱۴. سؤال: مجادله در چه اموری حرام است؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: مجادله بر امر دنیوی یا دینی هنگامی که هدف غلبه بر طرف مقابل یا اظهار فضیلت باشد، حرام می باشد و اما اگر مجادله به قصد اظهار حق باشد یا مجادله برای این باشد که طرف مقابل از خطای خویش برگردد، اشکالی ندارد؛ بلکه این نوع از مجادله از بهترین طاعات محسوب می شود.^۱

۶۱۵. سؤال: اگر مباحثه علمی در حال اعتکاف به جرّ و بحث منجر شود، آیا موجب باطل شدن اعتکاف است؟

حضرت آیت الله بهجت: اگر برای غلبه بر خصم و امر باطل باشد جایز نیست و اگر به قصد اظهار حق و رد کردن فرد مقابل از خطا باشد، مانعی ندارد.^۲

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر به قصد غلبه و اظهار فضیلت - نه اظهار حق و رفع اشتباه طرف مقابل - باشد، جایز نیست؛ ولی موجب بطلان اعتکاف نمی شود.^۳

حضرت آیت الله مظاهری: حرام است؛ ولی موجب بطلان نیست.^۴

۶۱۶. سؤال: آیا ممارت و مجادله در امور دنیوی و دینی، برای معتکف جایز است؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: جدال بر سر مسائل دینی یا دنیوی، به قصد غلبه کردن بر طرف مقابل و اظهار فضیلت، حرام است.^۵

حضرت آیت الله محقق کابلی: جواز ندارد.^۶

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۱.

۲. بهجت، محمدتقی، همان، ج ۲، ص ۴۴۶.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۲.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۶.

۶. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هش.

◀ استنشام و استعمال بوی عطر و بوی خوش در اعتکاف

۶۱۷. سؤال: در مساجد معمولاً غیر معتکفین عطر می‌زنند و گریزی از آن نیست. وظیفه معتکف چیست؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: عمداً استنشاق نکند.^۱

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: استنشام عطر جایز نیست؛ ولی احساس بوی عطر، ظاهراً مانعی ندارد.^۲
حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۳

۶۱۸. سؤال: عطر زدن، شانه زدن و در آینه نظر کردن معتکف، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: استنشام بوی خوش مانند عطر و ریاحین برای معتکف حرام است، ولی شانه زدن و نگاه در آینه حرام نیست؛ اگر چه اولی ترک است.^۴
حضرت آیت الله نوری همدانی: بوییدن عطریات برای معتکف حرام است؛ ولی شانه زدن و نگاه کردن در آینه مانعی ندارد.^۵

۶۱۹. سؤال: حکم استعمال بوی خوش، اعم از عطر (چه غلیظ و چه رقیق) و گل برای معتکف چیست؟

حضرت آیت الله سبحانی: استعمال هر نوع بوی خوش حرام است.^۶

۶۲۰. سؤال: عطر و گلاب زدن و یا بوکردن عطر و گلاب، اعتکاف را باطل می‌کند یا نه؟ اگر سهواً باشد، چطور؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: در صورتی که عطر یا گلاب را برای لذت بردن بو کند، بنابر احتیاط واجب، اگر اعتکاف واجب معین باشد، باید اعتکاف را به پایان ببرد و قضای آن را به جا آورد و در واجب غیر معین، اگر در دو روز اول باشد، باید اعتکاف را از سر بگیرد و در اعتکاف مستحب قبل از اتمام روز دوم چیزی بر عهده او نیست و اگر روز سوم باشد، باید دوباره اعتکاف را از سر بگیرد و در آنچه ذکر شد، بنابر احتیاط واجب، فرقی بین عمد و سهو وجود ندارد.^۷

۱. ناصر مکارم شیرازی، همان، ج ۳، ص ۱۰۷.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه. ش.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۱.

۴. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

۵. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۰.

۶. جعفر سبحانی، همان، ج ۲، ص ۱۷۴.

۷. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۵.

۶۲۱. سؤال: اگر معتکف جهت استحباب استفاده از عطر، در نماز خود را معطر کند (نه برای لذت بردن از بوی آن)، آیا مرتکب عمل حرامی شده است؟
 حضرت آیت الله بهجت: ظاهراً اگر بوییدن صادق نباشد، حرام نیست.^۱
 حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر موجب شود بوی آن را استشمام کند، جایز نیست.^۲
 حضرت آیت الله مظاهری: جایز نیست.^۳
۶۲۲. سؤال: آیا زعفران و ادویه جات معطر در غذا می توان ریخت؟
 حضرت آیت الله سبحانی: استفاده از چیز معطر جایز نیست.^۴
۶۲۳. سؤال: آیا استفاده از کرم، پماد یا صابون بودار برای معتکفی که حس بویایی ندارد، اشکال دارد؟
 حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اشکالی ندارد.^۵
 حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اشکالی ندارد.^۶
۶۲۴. سؤال: آیا معتکف می تواند از مواد شوینده معطر و خوشبو از جمله صابون مایع یا جامد، شامپو، خمیر دندان (با قید خوشبو بودن) استفاده نماید؟
 حضرت آیت الله مکارم شیرازی: احتیاطاً پرهیز کند.^۷
 حضرت آیت الله شبیری زنجانی: بلی، ولی اگر بوی خوش آن چشم گیر باشد، نباید استشمام کند.^۸
 حضرت آیت الله مظاهری: اشکال ندارد.^۹

۱. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۶.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۱.

۴. جعفر سبحانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.tohid.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۶۰.

۶. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۷. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۷.

۸. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۹. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۱.

۶۲۵. سؤال: باتوجه به اینکه بوی خمیردندان بوی خوشی است، آیا مسواک زدن با خمیردندان درحین اعتکاف، مغلّ به اعتکاف هست؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: مسواک زدن با آن مانع ندارد و آنچه حرام است، بوییدن بوی خوش است.^۱

۶۲۶. سؤال: اگر در مکانی از مسجد بوی خوشی می‌آمد، آیا ترک آنجا لازم است؟ اگر وضوخانه بود و بوی خوش به سبب خمیردندان یا صابون بود، چه باید کرد؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: اگر بودن در آن مکان مستلزم بوییدن بوی خوش است، باید آنجا را ترک کند.^۲

۶۲۷. سؤال: اگر بوی عطری که دیگران استعمال کرده‌اند به مشام معتکف برسد، آیا باید از رسیدن بوبه بینی جلوگیری کند؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: بلی.^۳

۶۲۸. سؤال: اگر معتکفی در فرض سابق از رسیدن بوبه بینی جلوگیری نکرده و طبیعتاً از آن بو لذّت برده است، آیا اعتکاف او باطل است؟ آیا کار حرامی انجام داده است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر بو نکرده است، اعتکاف او باطل نیست؛ ولی اینکه جلوگیری نکرده، کار حرامی مرتکب شده است و باید توبه کند.^۴

۶۲۹. سؤال: پماد چرب‌کننده یا مرطوب‌کننده پوست، آیا اعتکاف را باطل می‌کند؟ آیا معتکف با استعمال آنها کار حرام انجام داده است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ نه حرام است و نه اعتکاف را باطل می‌کند.^۵

۶۳۰. سؤال: اگر کسی صورتش را با صابون بودار بشوید، آیا باید جلوی تنفسش را بگیرد؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ اما اگر بوی آن شدید است، باید آن بو را برطرف کند.^۶

۱. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۶.

۲. همان.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۶۰.

۴. همان، ص ۶۱.

۵. همان.

۶. همان.

۶۳۱. سؤال: اگر فردی برای اینکه مطمئن شود که صابون او بومی دهد یا نه، صابونش را بوکند و

صابون او بودار باشد، آیا اعتکاف او باطل می شود؟ آیا کار حرام انجام داده است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ باطل نمی شود و برای آزمایش هم حرام نیست.^۱

۶۳۲. سؤال: یکی از معتکفین به تصوّر اینکه بوییدن عطر فقط در حال روزه در اعتکاف اشکال

دارد، بعد از افطار بوی عطرا را استشمام کرده است، آیا این کار او باعث بطلان اعتکاف

می شود؟ آیا کار حرام انجام داده است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: در فرض سؤال که نمی دانسته است، مرتکب حرام نشده؛ ولی بنابر

احتیاط واجب اعتکاف او باطل شده است؛ و درعین حال اعتکاف را تمام کند و اگر واجب بوده است،

مجدداً انجام دهد.^۲

۶۳۳. سؤال: آیا بوییدن عطر در اعتکاف باعث بطلان اعتکاف می شود؟ آیا کار حرام انجام داده

است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: حرام بوده و بنابر احتیاط واجب، اعتکاف را باطل می کند.^۳

۶۳۴. سؤال: آیا رسیدن عطر به بینی باعث بطلان اعتکاف می شود؟ آیا معتکف کار حرام انجام

داده است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: بنابر احتیاط، اعتکاف را باطل می کند؛ ولی اگر بی اختیار باشد، حرام

نیست.^۴

۶۳۵. سؤال: کسی که قبل از اعتکاف به لباس های خود عطر زده است، آیا برای اعتکاف باید

لباس خود را عوض کند؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: در صورتی که موجب بوییدن بوی خوش شود، باید عوض کند.^۵

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان، ص ۶۲.

۴. همان.

۵. همان.

۶۳۶. سؤال: آیا خوردن آدامس‌هایی با طعم‌های تند و بودار در اعتکاف اشکال دارد؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: اگر صدق بوی خوش و استعمال عطر کند، حرام است.^۱

۶۳۷. سؤال: آیا بوییدن عرقیات بودار مثل گلاب و عرق نعنا یا خوردن آن یا رسیدن بوی آن به مشام هنگام افطار در اعتکاف، باعث بطلان اعتکاف می‌شود؟ آیا معتکف کار حرام انجام داده است؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: بلی؛ حرام بوده و بنابر احتیاط واجب، اعتکاف را باطل می‌کند؛ ولی اعتکاف را تمام کند و اگر واجب بوده است، اعاده نماید.^۲

۶۳۸. سؤال: آیا استفاده از خمیردندان‌های بودار در اعتکاف اشکال دارد؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: اگر صدق بوی خوش و استعمال عطر کند، حرام است؛ و بنابر احتیاط، موجب بطلان اعتکاف نیز می‌شود، و مثل مسئله قبل عمل کند.^۳

۶۳۹. سؤال: آیا استعمال عطر و ادکلن برای فرد معتکف اشکال دارد؟

حضرت آیت‌الله بهجت: بوییدن عطر و گل، جهت لذت بردن از آنها در اعتکاف، حرام است.^۴

حضرت آیت‌الله مظاهری: حرام است.^۵

۶۴۰. سؤال: آیا در حال اعتکاف، بوییدن عطریات و گیاهان خوشبو برای لذت بردن حرام است یا اگر لذت هم نبرد، جایز نیست؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: نسبت به عطریات، اعتبار تلذذ در حرمت، محل تأمل است؛ ولی در مورد گل‌ها بعید نیست که حرمت مخصوص به مورد التذاذ باشد. بلی، برای کسی که فاقد حس شامه است، اشکال ندارد.^۶

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

۴. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۶.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۰.

۶. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

۶۴۱. سؤال: استشمام بوی عطر و گل، با نیت لذت جویی از بوی خوش، برای معتکف چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: بوییدن عطریات و بوهای خوش، هرچند به قصد لذت نباشد، برای معتکف حرام است.^۱

حضرت آیت الله محقق کابلی: جواز ندارد.^۲

حضرت آیت الله علوی گرگانی: از محرّمات اعتکاف است.^۳

۶۴۲. سؤال: در جواب سؤال ۴۹۹ کتاب استفتائات جدید، جلد دوم، آمده است: «بوییدن عطریات و بوهای خوش، هرچند به قصد لذت نباشد، برای معتکف حرام است.» با توجه به این مسئله، و با توجه به اینکه غالب مواد آرایشی بانوان دارای بوی خوش است، آرایش نمودن زن معتکف چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: اشکال دارد.^۴

۶۴۳. سؤال: حرمت استفاده از عطر در اعتکاف، مشروط به قصد لذت بردن از آن است یا به طور کلی، استعمال عطریات حرام است؟

حضرت آیت الله مظاهری: استعمال عطر در اعتکاف جایز نیست.^۵

◀ استمنا کردن معتکف

۶۴۴. سؤال: آیا استمنا از محرّمات اعتکاف است و اگر کسی ندانسته انجام دهد، چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: بله، از محرّمات است و اگر هم سهواً انجام شد، به نظر احوط آن است که این اعتکاف را تمام کند و دوباره انجام دهد و در صورتی که اعتکاف واجب باشد، قضا نماید.^۶

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۵.

۲. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ هـ ش.

۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

۴. ناصر مکارم شیرازی، احکام بانوان، همان، ص ۱۲۴.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۱.

۶. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

◀ تفاوت وظایف معتکف و محرم

۶۴۵. سؤال: آیا آنچه بر محرم حرام است، بر معتکف هم حرام است؟
 حضرت آیت الله بهجت: محرمات احرام بر معتکف حرام نیست؛ مگر بعضی از محرمات.^۱
 حضرت آیت الله مکارم شیرازی: فقط قسمتی از چیزهایی که بر محرم حرام است، بر معتکف حرام می باشد؛ نه همه آنها.^۲
 حضرت آیت الله محقق کابلی: کلیت ندارد و بعضی چیزها بر محرم حرام است؛ ولی بر معتکف حرام نیست، مثل پوشیدن لباس دوخته و ازاله موی و عقد نکاح و ...^۳
 حضرت آیت الله شبیری زنجانی: محرمات احرام بر معتکف حرام نیست؛ مگر جماع، لمس و بوسیدن ازروی شهوت، استنشام عطر و گیاهان خوشبو که بوی خوش آنها چشم گیر باشد و بنابر احتیاط واجب، استمنا.^۴
 حضرت آیت الله مظاهری: اعتکاف ربطی به احرام ندارد.^۵

◀ وظیفه پدر در قبال محرمات اعتکاف کودک

۶۴۶. سؤال: پدری که فرزند نابالغ خود را به اعتکاف می برد و او را نیز معتکف می کند، باید او را از انجام محرمات اعتکاف باز دارد؟
 حضرت آیت الله شبیری زنجانی: خیر؛ لازم نیست.^۶

◀ انجام دادن محرمات اعتکاف ازروی جهل

۶۴۷. سؤال: کسی که نمی دانسته مثلاً فلان کار در اعتکاف حرام است و آن کار را انجام دهد، آیا کار حرام انجام داده است؟
 حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر نمی دانسته است، عقاب ندارد.^۷

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۰.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۵.

۳. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۰.

۶. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۷. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۶۰.

◀ گفتار دوم: مکروهات اعتکاف

◀ شانه زدن معتکف

۶۴۸. سؤال: آیا شانه زدن برای معتکف اشکال دارد؟
حضرت آیت الله علوی گرگانی: اشکال ندارد؛ گرچه ترک شود، بهتر است.^۱

◀ استفاده معتکفه از طلا

۶۴۹. سؤال: آیا استفاده کردن زن ها از طلا در مراسم اعتکاف اشکال دارد؟
حضرت آیت الله علوی گرگانی: اشکال ندارد؛ ولی بهتر است زینت نکند.^۲

◀ کشتن حشرات موزی در حال اعتکاف

۶۵۰. سؤال: اگر کسی حشرات موزی داخل مسجد را بکشد، اعتکافش چه حکمی پیدا می کند؟
حضرت آیت الله علوی گرگانی: اعتکاف صحیح است؛ ولی ترک شود، بهتر است.^۳

◀ گرفتن ناخن و کندن مو در حال اعتکاف

۶۵۱. سؤال: گرفتن ناخن و یا کندن مو (اصلاح سرو صورت) در حال اعتکاف چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله تبریزی: بنابر احتیاط مستحبی، این امور ترک شود.^۴
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اشکال ندارد؛ اگرچه احوط و اولی، ترک است. البته اصلاح صورت اگر تراشیدن ریش باشد، حرام است.^۵

۶۵۲. سؤال: آیا شانه زدن و ناخن گرفتن در حال اعتکاف کراهت دارد؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: اگر بدانند شانه زدن موجب ریختن مو می شود، احتیاط مستحب است

۱. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۳۰.

۲. همان.

۳. همان، ص ۳۱.

۴. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۹.

۵. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

که شانه نزنند. همچنین احتیاط مستحب آن است که در حال اعتکاف ناخن نگیرند.^۱
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: کراهت آن ثابت نیست.^۲

◀ اظهار فضل معتکف بدون مجادله

۶۵۳. سؤال: اظهار فضل بدون مجادله برای شوخی، آیا باعث بطلان اعتکاف می شود؟ آیا کار حرام انجام داده است؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر؛ حرام نیست، بلکه مکروه است.^۳

۱. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۹.

۲. سیدموسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۹.

بخش دوم: بطلان اعتکاف

۶۵۴. سؤال: اگر در اعتکاف یکی از مبطلات آن سهواً انجام داده شود، آیا صحت اعتکاف به حال خود باقی است یا خیر؟

حضرت آیت الله تبریزی: صحت اعتکاف در فرض مزبور، محل اشکال است و به قصد رجا آن را تمام می‌کند.^۱

۶۵۵. سؤال: اگر معتکف عادت به این داشته باشد که اگر فکر کند، جنب می‌شود و اگر در اعتکاف به فکری فرو رفت و بعد از حرکت منی خارج نشد و جذب شد، حکم اعتکاف او چگونه است؟

حضرت آیت الله تبریزی: چنانچه احتمال خروج منی را بدهد، روزه اش باطل و اعتکافش نیز باطل می‌شود.^۲

۶۵۶. سؤال: آیا کسی که نمی‌دانسته است مثلاً فلان کار باعث بطلان اعتکاف می‌شود و آن کار را انجام دهد، اعتکاف او باطل می‌شود؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: بلی، باطل می‌شود.^۳

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۷.

۲. همان، ص ۱۴۰.

۳. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۶۰.

۶۵۷. سؤال: آیا اگر روزه کسی باطل شود، اعتکاف او نیز باطل می‌گردد؟

حضرت آیت الله بهجت: بلی، باطل می‌شود.^۱

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: آری، اعتکاف او هم باطل می‌شود.^۲

حضرت آیت الله محقق کابلی: بلی، باطل می‌شود.^۳

حضرت آیت الله مظاهری: باطل می‌شود.^۴

۶۵۸. سؤال: اگر معتکف عادت به این داشته باشد که در حال استمنا یا راه دادن بعضی از فکرها

به خود از او منی خارج می‌شود و با این کارها منی از او خارج می‌شود، چه حکمی دارد و اگر

عادت نداشته باشد و منی بیرون بیاید، چطور و اگر عادت داشته باشد، ولی منی بیرون نیاید،

چه حکمی پیدا می‌کند؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اگر تعمّدی در بین نباشد و بی‌اختیار باشد، اشکال ندارد.^۵

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: در صورت خروج منی در روز، روزه و بالتّبع اعتکاف او باطل است؛ ولی

اگر در شب، منی خارج شود، ظاهراً اعتکافش صحیح است. اگرچه در فرض اختیاری بودن خروج منی،

مرتکب حرام شده است.^۶

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر عادتش این باشد که با استمتاع از بعضی فکرها منی از او خارج

می‌شود و منی خارج شود، اعتکاف و روزه او باطل است همچنین اگر به قصد بیرون آمدن منی کاری

انجام دهد، روزه و اعتکاف وی باطل است، چه منی خارج شود یا خارج نشود.^۷

۶۵۹. سؤال: آیا اگر کسی اعتکاف واجب خود را در مسجدی به جا آورد و بعد بفهمد که اعتکاف

در آنجا صحیح نبوده است، اعتکاف او چه حکمی دارد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اعتکافش باطل است.^۸

۱. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۰.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۶.

۳. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqqeq.org>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۴. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۱.

۵. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۱.

۶. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۷. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۴.

۸. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

۶۶۰. سؤال: توقف با حال جنابت در مسجد، آیا ضرری به اعتکاف می‌زند؟

حضرت آیت‌الله نوری همدانی: اعتکافش باطل می‌شود.^۱

۶۶۱. سؤال: کسی از مسجد بیرون می‌رود، هنگام بازگشت به مسجد هرچه در می‌زند، در مسجد را باز نمی‌کنند و بیرون ماندن از مسجد، چهار ساعت طول می‌کشد. آیا اعتکاف او باطل می‌شود؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: اگر عرفاً صورت اعتکاف به هم بخورد، اعتکاف فاسد می‌شود.^۲

۶۶۲. سؤال: کسی که در حین اعتکاف مریض شود (و قبلاً هم شرط نکرده باشد)، می‌تواند روز سوم اعتکاف خود را به هم بزند؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: مرضی که موجب بطلان صوم است، موجب بطلان اعتکاف نیز است؛ و لو روز سوم باشد.^۳

◀ عادت شدن معتکفه

۶۶۳. سؤال: من در سال گذشته در ایام البیض در مسجدی معتکف شدم. پس از اتمام روز دوم اعتکاف، حیض شدم. باتوجه به این امر که اعتکاف بر من واجب شده است، آیا قضای آن حتماً باید در ایام البیض ماه رجب و در همان مسجد باشد یا اینکه زمان و مکان مهم نیست؟ حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: با پیدا شدن حیض ولو در بعض روز سوم، اعتکاف باطل می‌شود و قضا ندارد.^۴

۶۶۴. سؤال: حکم اعتکاف زنی که در ایام اعتکاف چه در روز اول یا دوم یا سوم حیض یا استحاضه بر او عارض شده است، چیست؟

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: در صورت حیض شدن، حتی اگر در ساعات آخر روز سوم باشد، اعتکاف باطل می‌شود و باید فوراً از مسجد خارج شود؛ ولی در صورت استحاضه، اگر به وظیفه مستحاضه نسبت به روزه اش عمل کند، اعتکافش صحیح است.^۵

۱. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه. ش.

۲. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۶.

۳. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۰.

۴. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۷.

۵. همان.

۶۶۵. سؤال: حکم زنی که در روز سوم اعتکاف حایض شده است، چیست؟ آیا فرقی بین روزهای اول و دوم و سوم وجود دارد؟
حضرت آیت الله مظاهری: اعتکاف او باطل می شود و فرقی بین روزهای اعتکاف نیست.^۱

◀ خروج معتکف از مسجد

۶۶۶. سؤال: هرگاه معتکف برای کار ضروری از مسجد خارج گردد، حکم ایستادن و توقف او و راه رفتن در سایه چیست؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: توقف جایز نیست؛ ولی راه رفتن در سایه اشکالی ندارد.^۲

۶۶۷. سؤال: اگر کسی از روی فراموشی محل اعتکاف را ترک کند، اعتکافش چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله تبریزی: ظاهر این است که اعتکافش باطل می شود.^۳
حضرت آیت الله بهجت: باطل نمی شود؛ مگر اینکه زمان خروج طولانی شود، به گونه ای که از صورت اعتکاف خارج شود. ولی اگر عمداً خارج شود، هرچند مسئله را نمی دانسته است، اعتکافش باطل می شود.^۴

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: خروج از مسجد عمداً موجب بطلان اعتکاف است و از روی فراموشی نیز بنا بر احتیاط چنین است؛ ولی احتیاط این است که اگر روز سوم است، ادامه دهد و اگر نذر کرده بود، بعداً قضا کند.^۵

حضرت آیت الله محقق کابلی: اگر بدون عذر شرعی ترک کرده باشد، اعتکاف او باطل می شود.^۶
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: ظاهراً اعتکافش باطل می شود.^۷
حضرت آیت الله مظاهری: اگر بیش از دو سه ساعت باشد، اعتکاف او باطل می شود و عمداً باشد یا سهواً یا عالماً اختیاراً باشد یا جبراً.^۸

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۱.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ ه.ش.

۳. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۴.

۴. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۵.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۶۴.

۶. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ ه.ش.

۷. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ ه.ش.

۸. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۵.

۶۶۸. سؤال: در موارد زیر اگر عمداً و از روی اختیار در غیر موارد مجاز از مسجد بیرون رود، اعتکاف او چه حکمی دارد؟ الف) اگر جاهل به حکم باشد؟ ب) اگر به سبب فراموشی یا اکراه از مسجد خارج شود؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: الف) اعتکافش باطل است. ب) اعتکافش باطل نیست.^۱

۶۶۹. سؤال: اگر معتکف عمداً و بدون هیچ عذری از مسجد خارج شود، اعتکاف او در صورت ذیل چه حکمی دارد:

الف) پس از چند ساعت پشیمان شود و برگردد.

ب) بعد از گذشت نصف روز یا یک روز برگردد.

حضرت آیت الله مظاهری: اگر به نیت ابطال بیرون رود، اعتکاف او باطل شده و قابل برگشت نیست، حتی اگر مدت کمی خارج شده باشد. ولی اگر برای کاری خارج شود و قصد او بازگشت باشد، در صورتی که بیش از دو سه ساعت بیرون نماند، اعتکاف او باطل نمی شود.^۲

۶۷۰. سؤال: اگر کسی به جهت ضرورت از مسجد خارج شود و خروج او به علتی طولانی شود، آیا به اعتکاف او ضرر می رساند؟

حضرت آیت الله بهجت: اگر خروج کسی در موارد ضرورت طول بکشد، به گونه ای که صورت اعتکاف محو شود، اعتکاف او باطل است.^۳

حضرت آیت الله محقق کابلی: اگر از حالت اعتکاف عرفاً خارج شود، اعتکافش باطل می شود.^۴

حضرت آیت الله مظاهری: اگر بیش از دو سه ساعت باشد، اعتکاف او باطل می شود؛ ولی اگر روز سوم است، باید برگردد و در مسجد تا موقع افطار بماند.^۵

حضرت آیت الله علوی گرگانی: اگر آن قدر ماندن در خارج مسجد طولانی شود که صورت اعتکاف به هم خورد، اعتکاف باطل است.^۶

۱. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.noorihamedani.com>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۶.

۳. محمدتقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۵.

۴. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه. ش.

۵. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۵.

۶. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۷.

۶۷۱. سؤال: اگر معتکف به گمان اینکه مکانی تابع مسجد است، به آن مکان برود و بعد معلوم شود که آنجا جزو مسجد نبوده است، حکم اعتکافش چیست؟

حضرت آیت الله خامنه‌ای: خروج عمدی از مسجد ولو از روی جهل. اعتکاف را باطل می‌کند.^۱

۶۷۲. سؤال: توقف در بیرون از مسجد برای سلام و احوال‌پرسی با معتکف یا افراد دیگر، آیا باعث بطلان اعتکاف می‌شود؟ آیا معتکف کار حرام انجام داده است؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: بلی، باعث بطلان می‌شود.^۲

۶۷۳. سؤال: معتکف برای موارد ضروری چه مدتی می‌تواند در خارج از مسجد بماند؟
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در فرض خروج برای امر لازم، اگر زمان بودن در خارج مسجد به قدری طول بکشد که صورت اعتکاف را بر هم زند، اعتکاف باطل می‌شود.^۳

۶۷۴. سؤال: در چه مواردی واجب است معتکف از مسجد خارج شود؟ اگر در مواردی که واجب است خارج شود این کار را نکند، آیا به اعتکاف او ضرری می‌زند؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: درموردی که مثلاً در مسجد جنب شود، اگر خارج نشود، اعتکافش باطل است. ولی اگر مثلاً وجوب خروج برای ادای دین واجب‌الاداء یا انجام واجب دیگری باشد که متوقف بر خروج است، گناه کرده؛ ولی اعتکاف باطل نمی‌شود.^۴

حضرت آیت الله نوری همدانی: خروج از مسجد برای انجام دادن غسل جنابت و ادای دین و اقامه شهادت و مانند اینها واجب است و درمورد غسل جنابت اگر خارج نشود، اعتکافش باطل است و در سایر موارد دیگر معصیت کرده، ولی اعتکافش باطل نمی‌شود.^۵

۶۷۵. سؤال: شخصی از روی ضرورت از صبح تا غروب از محل اعتکاف خارج شده و مشغول آن امراضطریاری بوده. باتوجه به اینکه خروج او از روی ضرورت جایز بوده، آیا اعتکافش صحیح بوده است؟

حضرت آیت الله وحید خراسانی: در صورتی که خروج از محل اعتکاف و اشتغال طولانی به آن امر ضروری، به نحوی بوده است که صورت اعتکاف را به هم می‌زند، موجب بطلان اعتکاف است.^۶

۱. سیدعلی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۱۳.

۲. محمد موحیدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۶.

۳. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۸.

۴. همان.

۵. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۶. حسین وحید خراسانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://wahidkhorasani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

◀ تلاقی اعتکاف نذری با عید فطر

۶۷۶. سؤال: نذر اعتکاف اگر به عید فطر بخورد، آیا باطل می شود یا نه؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر نذر معین بوده، نذرش منعقد نشده و اعتکافش از اول باطل بوده است.^۱

۶۷۷. سؤال: اگر کسی زمانی نیت اعتکاف کند که روز عید - که روزه گرفتن در آن حرام است - بین ایام اعتکافش واقع شود، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله تبریزی: اعتکاف مزبور باطل است.^۲

۶۷۸. سؤال: اگر اعتکاف به سبب پیش آمدن مانعی به هم بخورد: الف) آیا می توان همان اعتکاف را بعد از برطرف شدن مانع در همان مسجد به پایان ببرد؟ ب) آیا می تواند آن را در مسجد دیگری ادامه داد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر برای غیر موارد ضروری بود و عمداً و اختیاراً از مسجد خارج شده است، اعتکافش باطل می شود.^۳

۶۷۹. سؤال: اگر سه روز یا بیش از سه روز معین را برای اعتکاف نذر کند و ناگهان روز سومش با عید تلاقی کند، اعتکافش چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله تبریزی: نذرش باطل است.^۴

◀ ارتکاب محرمات اعتکاف

۶۸۰. سؤال: آیا محرمات اعتکاف باعث بطلان اعتکاف می شود؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: جماع و کارهایی که روزه را باطل می کند، اعتکاف را باطل می کند و سایر محرمات، بنا بر احتیاط مبطل است و احتیاط آن است که اعتکاف را تمام کنند و اگر واجب بوده است، آن را مجدداً انجام دهند.^۵

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۲. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۳.

۳. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۴. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۶.

۵. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۵۹.

حضرت آیت الله نوری همدانی: تمام چیزهایی که روزه را باطل می‌کند، موجب بطلان اعتکاف نیز می‌باشد. همچنین هرگونه عمل شهوانی مانند آمیزش جنسی، بوسیدن، لمس کردن نیز موجب بطلان اعتکاف است، گرچه در شب واقع شوند. خرید و فروش و استشمام بوها و گل‌های معطر نیز اعتکاف را باطل می‌کنند.^۱

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: پنج چیز بر معتکف حرام است:

۱. تمتع از همسر، خواه جماع باشد یا لمس و بوسیدن، بنابر احتیاط.
 ۲. استمنای بنابر احتیاط؛ هرچند از طریق حلال باشد، مانند ملاعبه با همسر.
 ۳. بوسیدن عطریات و بوهای خوش؛ هرچند به قصد لذت نباشد.
 ۴. خرید و فروش، بلکه مطلق تجارت با نبودن ضرورت بنابر احتیاط؛ ولی پرداختن به امور مباح دنیوی مانند خیاطی و امثال آن اشکال ندارد.
 ۵. جدال بر سر مسائل دینی یا دنیوی، به قصد غلبه کردن بر طرف مقابل و اظهار فضیلت و در این امور، فرقی میان شب و روز نیست و هریک از امور فوق، اعتکاف را باطل می‌کند.^۲
- حضرت آیت الله مظاهری: جماع در اعتکاف یا خودارضایی که منی بیرون بیاید، موجب بطلان است.^۳

۶۸۱. سؤال: چه چیزهایی بر معتکف حرام است و کدام یک از آن‌ها باطل‌کننده اعتکاف است؟
 حضرت آیت الله وحید خراسانی: پس از شروع اعتکاف، در صورتی که اعتکاف واجب معین باشد (مثل اینکه نذر کرده باشد در زمان معینی اعتکاف نماید)، معتکف باید از امور زیر اجتناب نماید و ارتکاب این امور، اعتکاف را باطل می‌نماید؛ ولی اگر اعتکاف واجب معین نباشد، لزوم اجتناب از این امور در غیر جماع، بنابر احتیاط وجوبی است: ۱. جماع؛ ۲. استمنای بنابر احتیاط واجب؛ ۳. مباشرت با همسر به لمس و بوسیدن به شهوت بنابر احتیاط واجب؛ ۴. بوی خوش؛ ۵. خرید و فروش، ولی اگر به خرید و فروش چیزی اضطراب پیدا کند و نتواند وکیل بگیرد، جایز است؛ ۶. هر نوع تجارت اعم از مصالحه و مضاربه و اجاره و مانند اینها بنابر احتیاط واجب؛ ۷. مجادله به قصد غالب شدن و اظهار فضل، چه در امور دینی باشد و چه نباشد.^۴

حضرت آیت الله علوی گرگانی: ۱. تمتع از همسر خواه جماع یا لمس و بوسیدن؛ ۲. استمنای هرچند از

۱. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۴.

۲. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۳، ص ۱۰۸.

۳. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۳.

۴. حسین وحید خراسانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://wahidkhorasani.com>، ۸/۲۲/۱۳۹۵ هـ.

طریق حلال باشد مانند ملاعبه همسر بنابر احتیاط؛^۳ خرید و فروش و بنابر احتیاط انواع تجارت ترک شود مثل صلح و اجاره، ولی خیاطی کردن و بافندگی اشکال ندارد؛^۴ بوییدن عطریات و بوهای خوش هر چند به قصد لذت نباشد؛^۵ قسم خوردن برای غلبه کردن بر طرف مقابل؛ البته برای احقاق حق اشکال ندارد.^۱

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: غیر از جماع، محرمات دیگر اعتکاف را باطل نمی کند.^۲

۶۸۲. سؤال: اگر شخصی یکی از محرمات اعتکاف را به خاطر جهل قصوری به مسئله انجام داده باشد، حکم اعتکاف او چیست؟

حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر باعث فساد صوم شود، اعتکاف هم باطل است و بنابر احتیاط، جماع در شب هم، مبطل است.^۳

۶۸۳. سؤال: آیا محرمات اعتکاف، مبطل اعتکاف هم هست یا مانند محرمات حج است که بعضی مبطل و بعضی غیر مبطل است و در هر دو صورت، انجام محرمات اعتکاف از روی سهو و اشتباه چه صورتی دارد؟

حضرت آیت الله موسوی اردبیلی: محرمات اعتکاف را اگر از روی اشتباه و سهو انجام دهد، مبطل اعتکاف نیست؛ ولی چنانچه از روی عمد انجام دهد و جزء مبطلات روزه باشد و یا در شب جماع کند، اعتکافش باطل می شود و بنابر احتیاط واجب، با انجام دادن بقیه محرمات، اعتکاف نیز اعتکاف باطل می شود.^۴

۶۸۴. سؤال: اگر یکی از محرمات اعتکاف را سهواً انجام دهد، چه حکمی دارد و در صورت قضا چه باید انجام دهد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: به نظر ما اگر سهواً هم انجام شود، این اعتکاف را تمام کند و دوباره انجام دهد و در صورتی که واجب باشد، باید قضا نماید.^۵

۱. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۳. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۴. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۸.

۵. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۹.

۶۸۵. سؤال: إذا كان معتكفا ثم ارتد، هل يبطل اعتكافه أم لا؟

حضرت آیت الله تبریزی: اعتكافش باطل است.^۱

حضرت آیت الله بهجت: لمس و تقبیل و بوسیدن با شهوت، بنابر احتیاط، حرام و مبطل است.^۲

۶۸۶. سؤال: عطرو گلاب زدن، اعتکاف را باطل می کند؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: پرهیز شود.^۳

۶۸۷. سؤال: اگر معتكف مرتكب فعل حرامی شود كه روزه را باطل نمی کند، اعتكاف او چه

حکمی دارد؟

حضرت آیت الله بهجت: محرمات اعتكاف هرچند روزه را باطل نکنند، اعتكاف را باطل می کند بنابر احتیاط؛ ولی در غیر جماع، ترك احتیاط نشود به اینکه تمام کند و قضا کند و باطل کردن محرمات در صورتی است که از روی عمد باشد نه سهو و غفلت، و محرماتی که جزو محرمات اعتكاف نیست، ضرر به صحت اعتكاف نمی زند.^۴

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: هر کار حرامی اعتكاف را باطل نمی کند. تنها امور خاصی اعتكاف را باطل می کند.^۵

حضرت آیت الله محقق کابلی: بعضی از محرمات موجب بطلان اعتكاف نمی شود.^۶

◀ روزه اعتكاف

۶۸۸. سؤال: کسی که قصد دارد در ماه رجب معتكف شود، ولی عمداً یا اضطراراً یک ساعت بعد

از اذان صبح به مسجد مورد نظر برای اعتكاف می رسد، آیا اعتكاف او صحیح است؟

حضرت آیت الله مظاهری: نمی تواند معتكف شود.^۷

۱. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۱، ص ۱۵۵.

۲. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۴۶.

۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۸.

۴. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۰.

۵. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۴۶.

۶. قربانعلی محقق کابلی، استفتائات اعتكاف، دسترسی در: <http://www.mohaqeq.org>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۷. حسین مظاهری، همان، ص ۱۰۲.

◀ غسل معتکف در مسجد

۶۸۹. سؤال: معتکفی در شب جنب می‌شود. ذمه او مشغول به غسل جنابت می‌گردد و حمام خارج از مسجد هم تعطیل است. با لبث یسیرو بدون تلویث، در حمام مسجد غسل نماید، آیا در چنین موردی غسل و اعتکاف و صیام و اعمال او محکوم به صحت است یا خیر؟
حضرت آیت‌الله گلپایگانی: در فرض سؤال اگر جاهل به مسئله بوده، غسل و روزه و اعتکاف او صحیح است و این در صورت احتلام است که بی اختیار جنب شده باشد؛ ولی جنابت اختیاری موجب بطلان اعتکاف است.^۱

۶۹۰. سؤال: تأخیر در غسل واجب، مثل غسل جنابت و مس میت در حال اعتکاف، آیا مبطل اعتکاف است؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: تأخیر در غسل مس میت موجب بطلان اعتکاف نمی‌شود؛ ولی چون توقّف جنب در مسجد حرام است، لذا تأخیر در غسل جنابت حرام است و موجب بطلان اعتکاف می‌شود.^۲
حضرت آیت‌الله نوری همدانی: اعتکاف باطل نمی‌شود؛ ولی ماندن جنب در مسجد حرام است. البته در صورتی که عمداً با حال جنابت صبح کند، اعتکاف باطل می‌شود.^۳

◀ استعمال مواد چرب

۶۹۱. سؤال: پماد یا کرم چرب یا مرطوب‌کننده پوست، آیا اعتکاف را باطل می‌کند؟ آیا استعمال آنها جایز است؟

حضرت آیت‌الله فاضل لنکرانی: خیر؛ نه حرام است و نه اعتکاف را باطل می‌کند.^۴
حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: استعمال آنها حرام نیست و اعتکاف را باطل نمی‌کند.^۵

۱. سید محمد رضا گلپایگانی، همان، ج ۴، ص ۱۷۵.

۲. لطف‌الله صافی گلپایگانی، همان، ص ۱۸.

۳. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۴.

۴. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۶۱.

۵. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

◀ استفاده شخصی از وسایل مسجد

۶۹۲. سؤال: استفاده از وسایل مسجد در کارهای شخصی، در حال اعتکاف چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: جایز نیست؛ چنان که در غیر حال اعتکاف هم جایز نیست، ولی
مبطل اعتکاف نیست.^۱

◀ تلاوت قرآن معتکف با صوت زیبا

۶۹۳. سؤال: شخص معتکف برای خواندن قرآن از صوت زیبایی استفاده می کند، آیا باعث
بطلان اعتکاف می شود؟ در صورت خودنمایی چگونه است؟
حضرت آیت الله علوی گرگانی: موجب بطلان اعتکاف نمی شود.^۲

◀ خندیدن و شادی کردن معتکف

۶۹۴. سؤال: آیا خندیدن و شادی باعث بطلان اعتکاف می گردد؟
حضرت آیت الله علوی گرگانی: موجب بطلان نیست.^۳

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۱۷.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۳۰.

۳. همان.

بخش سوم: کفاره اعتکاف

۶۹۵. سؤال: اگر اعتکاف به وسیله یکی از مبطلات و مفسدات باطل شود، در صور زیر، معتکف

از حیث قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد:

الف) در صورتی که اعتکاف به واسطه نذر، قسم و... واجب بوده و زمان آن نیز معین باشد؛ مثلاً سه روز ایّام البیض.

ب) در صورتی که اعتکاف، واجب بوده، اما زمان آن معین نباشد؛ مثل سه روز از ماه رمضان.

ج) در صورتی که اعتکاف مستحب باشد.

د) در هر صورت، آیا قضای اعتکاف در صورت وجوب، واجب فوری است؟

حضرت آیت الله مظاهری: الف) قضا ندارد، ولی کفاره دارد.

ب) قضا و کفاره دارد.

ج) نه قضا دارد نه کفاره.

د) واجب فوری است.^۱

۶۹۶. سؤال: در چه مواردی کفاره لازم می‌گردد؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: جماع کردن در حال اعتکاف موجب کفاره می‌شود؛ ولی در سایر

محرمات، کفاره ندارد. گرچه احتیاطاً مستحب انجام کفاره می‌باشد.^۲

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۳.

۲. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۹.

۶۹۷. سؤال: اگر روزه قضا را در هنگام اعتکاف واجب بگیرد و سپس روزه خود را در بعد از ظهر باطل کند، چند کفاره بر او واجب است؟ اگر اعتکاف مستحب باشد، حکم چگونه است؟
 حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: در اعتکاف واجب، دو کفاره دارد و در اعتکاف مستحب، چون قضای روزه را بعد از ظهر باطل کرده، یک کفاره واجب است و جهت ابطال اعتکاف هم اگر در روز سوم باطل کرده، احوط لزوم کفاره است.^۱

۶۹۸. سؤال: شخصی که عمداً و بدون عذر، اعتکاف نذری خود را باطل کند، علاوه بر کفاره نذر کفاره دیگری نیز بر عهده وی لازم می آید؟
 حضرت آیت الله شبیری زنجانی: اگر به غیر جماع، اعتکاف خود را باطل کند، تنها کفاره تخلف نذر واجب است.^۲

۶۹۹. سؤال: کفاره افساد اعتکاف را بیان فرمایید؟
 حضرت آیت الله علوی گرگانی: در مواردی که کفاره واجب می شود، کفاره آن کفاره افطار روزه عمدی در ماه رمضان است که شصت روز روزه گرفتن یا شصت مسکین طعام دادن است.^۳

۷۰۰. سؤال: کفاره هریک از محرمات را به طور جداگانه بیان کنید؟
 حضرت آیت الله خامنه ای: اگر اعتکاف واجب را با آمیزش جنسی (جماع) هرچند در شب باطل نماید، کفاره بر او واجب می شود؛ اما در اعتکاف مستحب (در دو روز اول) اگر با این عمل قصد دارد که از اعتکاف صرف نظر نماید، کفاره ندارد و در غیر این صورت، بنا بر احتیاط واجب، کفاره ثابت است. لکن انجام سایر محرمات کفاره ندارد؛ گرچه احتیاط مستحب پرداخت کفاره می باشد و کفاره ابطال اعتکاف (در موارد وجوب کفاره) کفاره ابطال روزه ماه رمضان است.^۴

۷۰۱. سؤال: شخصی نذر (یا شبه نذر) کرده است معتکف بشود. اگر عمداً و بدون عذر اعتکاف خود را بشکند، آیا کفاره نذر بر عهده اش می آید یا کفاره اعتکاف و یا کفاره جمع؟
 حضرت آیت الله نوری همدانی: اگر به غیر جماع، اعتکاف خود را باطل کند، فقط کفاره تخلف از نذر واجب است، که همانند کفاره باطل کردن روزه ماه مبارک رمضان است.^۵

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۱.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲ ه.ش.

۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۹.

۴. سید علی حسینی خامنه ای، همان، ص ۱۶.

۵. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۱.

۷۰۲. سؤال: در مراسم اعتکاف باید قبل از اذان صبح در مسجد مستقر باشند. آیا اگر دقایقی بعد از اذان بیایند، اعتکاف چه صورت دارد و اگر روز سوم را که اعتکاف واجب می شود نمانند، کفاره آن چه می باشد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: باید از اول طلوع فجر باشد و خروجش موجب بطلان اعتکاف است که باید کفاره هم بدهد.^۱

◀ خروج معتکف از مسجد

۷۰۳. سؤال: معتکف در روز سوم اعتکاف از مسجد خارج می شود. آیا تنها قضا لازم است یا کفاره هم باید بدهد؟

حضرت آیت الله تبریزی: گرچه این کار جایز نیست؛ ولی به تنهایی موجب کفاره و یا قضا نیست.^۲

حضرت آیت الله نوری همدانی: قضا واجب است و بنابر احتیاط مستحب، کفاره هم بدهد و کفاره آن، مانند کفاره ماه مبارک رمضان است.^۳

۷۰۴. سؤال: معتکف در روز سوم اعتکاف برای غسل مستحبی از مسجد خارج می شود. آیا اعتکاف باطل می شود یا خیر؟ بر فرض بطلان، تنها قضا لازم است یا کفاره هم لازم می باشد؟

حضرت آیت الله نوری همدانی: اعتکافش باطل می شود و باید آن را قضا نماید و احتیاط مستحب آن است که کفاره بدهد.^۴

◀ جماع در حال اعتکاف

۷۰۵. سؤال: آیا باطل کردن اعتکاف به وسیله جماع یا سایر محرمات، کفاره دارد و اگر کفاره دارد، آیا کفاره اش مانند کفاره ماه رمضان است؟

حضرت آیت الله بهجت: بلی، جماع کفاره دارد و کفاره اش کفاره ماه رمضان است. اما در سایر محرمات، کفاره نیست؛ اگرچه احوط است.^۵

۱. حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. میرزا جواد تبریزی، همان، ج ۲، ص ۱۳۸.

۳. حسین نوری همدانی، هزار و یک مسئله فقهی، همان، ج ۲، ص ۸۶.

۴. حسین نوری همدانی، پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، همان، ص ۵۵؛ حسین نوری همدانی، احکام اعتکاف، دسترسی در: <http://www.nooriamedani.com>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۵. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۱.

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: آری، جماع کفاره دارد و مانند کفاره ماه رمضان است؛ ولی سایر مبطلات غیر جماع کفاره ندارد.^۱

۷۰۶. سؤال: در فرض بالا (باطل کردن اعتکاف به وسیله جماع) اگر اعتکاف او در ماه رمضان همراه قضا و روزه ماه رمضان باشد و باطل شود، آیا باز هم همان کفاره را دارد؟
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: در چنین فرضی، دو کفاره بر او واجب می شود: یک کفاره برای ماه رمضان یا قضای آن و یک کفاره برای اعتکاف.^۲

۷۰۷. سؤال: در فرض فوق (باطل کردن اعتکاف به وسیله جماع)، اگر نذر کند در ماه رمضان معتکف شود، سپس در ماه رمضان روزه خود را باطل کند، چند کفاره بر او واجب است؟
حضرت آیت الله بهجت: در فرض سؤال، سه کفاره بر او واجب است: کفاره باطل کردن روزه ماه رمضان، کفاره شکستن نذر و کفاره باطل کردن اعتکاف با جماع.^۳
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: سه کفاره بر او واجب می شود: کفاره ای برای ماه رمضان و کفاره ای برای اعتکاف و کفاره ای برای تخلف از نذر؛ مگر اینکه زمان برای ادای نذر او باقی باشد که در این صورت، کفاره نذر تعلق نخواهد گرفت.^۴

۷۰۸. سؤال: اگر اعتکاف در ماه رمضان باشد یا هم زمان با قضای روزه ماه رمضان باشد و بنا بر فرض با جماع، اعتکاف و روزه باطل شود، چه حکمی دارد؟
حضرت آیت الله بهجت: اگر اعتکاف او در رمضان باشد و جماع کند، کفاره ابطال روزه ماه رمضان با کفاره باطل کردن اعتکاف، جمع و متعدد می شود و کفاره باطل کردن روزه قضای رمضان، در صورتی است که آن عمل بعد از ظهر باشد.^۵
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: باید علاوه بر کفاره ابطال روزه ماه رمضان یا روزه قضا، کفاره ابطال اعتکاف را نیز بدهد؛ هر چند جماع در شب یا روز اول و دوم رخ داده باشد. البته کفاره ابطال روزه قضا در صورتی است که آن عمل را بعد از ظهر انجام دهد.^۶

۱. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۴۸.

۲. همان.

۳. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۱.

۴. ناصر مکارم شیرازی، استفتائات جدید، همان، ج ۲، ص ۱۴۹.

۵. محمد تقی بهجت، همان، ج ۲، ص ۴۵۱.

۶. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۲۲/۸/۱۳۹۵ ه.ش.

۷۰۹. سؤال: اگر معتکف، اعتکاف واجب یا مستحب را با جماع باطل کند، آیا کفاره براو واجب است؟ آیا ارتکاب این عمل در شب یا روز فرقی در حکم ایجاد می‌کند؟ آیا ارتکاب این عمل در دو روز اول یا روز سوم فرقی در حکم ایجاد می‌کند؟

حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی: در اعتکاف واجب، هرچند جماع در شب باشد، کفاره واجب می‌شود و در اعتکاف مستحب، اگر بعد از تکمیل دو روز باشد، بنابر احتیاط، کفاره دارد و قبل از آن، وجوب کفاره معلوم نیست.^۱

۷۱۰. سؤال: آیا جماع کردن در روزه اعتکاف، موجب کفاره می‌شود؟ جماع در شب چطور؟
حضرت آیت‌الله موسوی اردبیلی: کفاره جماع در روزه اعتکاف، همان کفاره افطار عمدی روزه ماه رمضان است، باین فرق که در اینجا باید ترتیب را رعایت کند؛ یعنی چنانچه بتواند شصت روز روزه بگیرد، نمی‌تواند اطعام شصت فقیر را به عنوان کفاره انتخاب کند. البته جماع در اعتکاف، اگر در غیر حال روزه و در شب نیز انجام شود، همین کفاره را دارد.^۲

۷۱۱. سؤال: اگر در هنگام اعتکاف واجب، سهواً یا عمداً جماع کند در مورد قضا یا اعاده اعتکاف تکلیف چیست؟ اگر اعتکاف مستحب باشد، حکم چگونه است؟
حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: اگر اعتکاف واجب را با جماع فاسد کند، ولو آنکه در شب باشد، کفاره براو واجب است و در اعتکاف مستحب هم اگر قبل از آنکه دست از اعتکاف بکشد جماع نماید، بنابر احتیاط واجب، کفاره واجب می‌شود.^۳

◀ کفاره اجیر

۷۱۲. سؤال: شخصی که اجیر شده است برای انجام اعتکاف، در صورت انجام دادن عملی که کفاره باید بدهد، دادن کفاره بر عهده چه کسی است؟
حضرت آیت‌الله علوی گرگانی: بر عهده خود اجیر است.^۴

۱. لطف‌الله صافی گلپایگانی، احکام اعتکاف، همان، ص ۲۱.

۲. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، همان، ص ۳۲۹.

۳. سید محمدعلی علوی گرگانی، همان، ص ۲۹.

۴. همان، ص ۳۰.

بخش چهارم: مستحبات اعتکاف (مستحبات الإعتکاف)

۷۱۳. سؤال: بهترین کارها و اعمال در اعتکاف چیست؟

حضرت آیت الله مظاهری: توجّه به حق تبارک و تعالی و انصراف از غیر او.^۱

۷۱۴. سؤال: مستدعی است مستحبات و آداب اعتکاف را بیان فرمایید؟

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: مستحبات و آداب اعتکاف در جایی مفصلاً بررسی و بیان نشده است. در عین حال، بعضی از آنها عبارت است از اینکه اعتکاف در ماه رمضان باشد، و بهتر است دهه آخر ماه رمضان باشد؛ و نیز مستحب است آداب و مستحباتی را که برای روزه ماه رمضان وارد شده، رعایت کنند؛ چشم و گوش و زبان و اعضا و جوارح خود را از زشتی ها و قبایح حفظ کنند؛ از خشم، غیبت، تهمت، حسد، نزاع و قیل و قال پرهیز کنند؛ از غضب و پرخاشگری دوری نمایند، حلم و صبر و وقار و خشوع و خوف از خدا را پیشه کنند؛ از اهل شرّ و افراد غیر متقی فاصله بگیرند؛ به دعا و قرآن و ذکر خدا مشغول باشند؛ و غیر اینها از آدابی که در روایات برای روزه دار بیان شده است.^۲

حضرت آیت الله علوی گرگانی: به دعا و نیایش پرداختن از مستحبات است.^۳

۱. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۵.

۲. محمد موحدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۶۴.

۳. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۲۴.

۷۱۵. سؤال: آیا در حال اعتکاف، لازم است دایم الوضو باشیم؟

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: دایم الوضو بودن در حال اعتکاف، واجب نیست؛ هرچند با وضو بودن در هر حال، مستحب است.^۱

۷۱۶. سؤال: باتوجه به نزدیکی ماه رجب و «ایام البیض»، و از آنجا که اکثر قریب به اتفاق معتکفین را قشر جوان تشکیل می دهند، مستدعی است معتکفین را از رهنمودها و ارشادات خود بهره مند سازید تا ره توشه ای برای حیات معنوی آنان باشد.

حضرت آیت الله مظاهری: چون اعتکاف عملی است که توفیق آن را به همه نمی دهند، افرادی که موفق به آن شده اند، باید از این فرصت عالی استفاده فراوان ببرند؛ اولاً باید بدانند در این چند روزه، می شود راه صدساله را پیمود و به درجات بالایی رسید و ثانیاً چون دعا مستجاب است، به فکر فرج و ظهور حضرت ولی عصر «ارواحنا فداه» باشند و اگر صلاح نیست، حفظ نظام مقدّس و رفع مفاسدی که پیش آمده است را از خداوند بخواهند و ثالثاً در این چند روزه، یک تعهّد جدی با خداوند متعال داشته باشند و توفیق آن را از او بخواهند و آن تقیّد به نماز اوّل وقت و تقیّد به خدمت به شیعیان اهل بیت (است و به همه معتکفین، مخصوصاً به جوان های عزیز، تذکّر می دهم که این دو عبادت از هر اعتکافی، از هر حج و عمره و زیارتی بالاتر و محبوب تر است. از همه شما عزیزان التماس دعا دارم.^۲

۷۱۷. سؤال: بماذا تتقدمون بنصيحة لأبنائكم المعتكفين؟

حضرت آیت الله حکیم: لما كان الاعتكاف مصداقاً واضحاً للتعبّد بالمكث في المسجد فينبغي الاستفادة من هذا الموسم العبادي على النحو الأكمل، من خلال الإخلاص وصدق النية في طاعة الله تعالى، و العزم على اجتناب معاصيه، و الحذر من كل ما نهى عنه الشرع الشريف، و خصوصاً ما يرتبط بحقوق الناس، كما ينبغي الإكثار من المستحبات خلال فترة الاعتكاف، و عدم تضييع الوقت بغير فائدة.^۳

۷۱۸. سؤال: چه توصیه ای برای معتکفین دارید؟

حضرت آیت الله علوی گرگانی: معتکفین باید از این زمان ها کمال استفاده را بنمایند؛ بالخصوص سعی نمایند معتکفین ایام البیض اعمال امّ داوود را با کمال خلوص انجام دهند.^۴

۱. لطف الله صافی گلپایگانی، پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، همان، ص ۹۲.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۹۹.

۳. سید محمد سعید طباطبایی حکیم، استفتائات عربی، ص ۳۵۱.

۴. سید محمد علی علوی گرگانی، همان، ص ۳۱.

۷۱۹. سؤال: توصیه حضرت عالی برای استفاده بهتر از فرصت‌ها در ایام اعتکاف چیست و انجام چه عملی را سفارش می‌کنید؟

حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: مناسب است کتاب‌هایی مثل کتب مرحوم شیخ عباس قمی و مرحوم حاجی نوری رضوان الله علیهما و کتاب‌هایی را که درباره حالات علما و مسائل اخلاقی برگرفته از قرآن و سنت حضرات معصومین علیهم السلام نوشته شده، مطالعه کنند. مطالعه این کتاب‌ها در تهذیب نفس و در رشد علمی و معنوی افراد مؤثر است. مؤمنین از پرداختن به امور غیر مرتبط با این مسائل پرهیز نموده و در این فرصت به خود سازی بپردازند. بدون وجود ضرورت دینی برای پرداختن به مباحث اجتماعی، از طرح این امور پرهیز شود و مراسم اعتکاف با قرآن و عبادت و بیان احادیث اهل بیت علیهم السلام همراه باشد.^۱

◀ درس خواندن در حال اعتکاف

۷۲۰. سؤال: آیا درس خواندن در حال اعتکاف اشکالی دارد؟
حضرت آیت‌الله مظاهری: اشکال ندارد، بلکه خوب است.^۲

◀ عبادت معتکف

۷۲۱. سؤال: آیا مشغول بودن به عبادت برای معتکف واجب است یا صرف ماندن در مسجد کافی است؟
حضرت آیت‌الله خامنه‌ای: عبادات مستحبی، فی نفسه بر معتکف واجب نیست.^۳

◀ غسل برای اعمال اُمّ داوود

۷۲۲. سؤال: آیا به جا آوردن غسل برای انجام اعمال اُمّ داوود لازم است؟
حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی: بله، ظاهراً جزء اعمال اُمّ داوود است.^۴

۱. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۲. حسین مظاهری، همان، ص ۱۱۷.

۳. سید علی حسینی خامنه‌ای، همان، ص ۴.

۴. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، ه.ش.

۷۲۳. سؤال: آیا غسل روز پانزدهم رجب برای معتکف واجب است؟
حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: خیر.^۱

◀ زمان انجام اعمال اُمّ داوود

۷۲۴. سؤال: در بعضی مساجد، به جهت داشتن برنامه سخنرانی و نوحه خوانی، اعمال را دو ساعت قبل از اذان ظهر شروع می کنند، به این عنوان که کلّ اعمال مستحب است و فرقی نمی کند که قبل از اذان یا بعد آن باشد. آیا این کار صحیح است؟
حضرت آیت الله شبیری زنجانی: براساس تمامی نقل ها اعمال بعد از زوال و بدون تأخیر باید انجام شود.^۲

۱. محمد موحّدی فاضل لنکرانی، اعتکاف و احکام آن، همان، ص ۴۳.

۲. سید موسی شبیری زنجانی، استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.zanjani.ir>، ۱۳۹۵/۸/۲۲، هـ ش.

◀ فهرست منابع و مآخذ

اراکى، محمدعلى. استفتائات، قم، معروف، ۱۳۷۳ ش.
 طباطبایی بروجردی، سید حسین. استفتائات، قم، مؤسسه حضرت آیت الله العظمی
 بروجردی، ۱۳۸۸ ش.

بهجت، محمدتقی. استفتائات، قم، دفتر حضرت آیت الله بهجت، ۱۴۲۸ ه.ق.
 تبریزی، میرزا جواد. استفتائات جدید، قم، بی جا، بی تا.
 جوادی آملی، عبدالله. استفتائات، قم، اسراء، ۱۳۹۴ ش.
 حسینی حائری، سید کاظم. الفتاوی المنتخبه (مجموعه اجابات فی فقه العبادات و
 المعاملات)، قم، ۱۴۳۵ ق. ۱۳۹۳ ش.

حسینی خامنه ای، سید علی. احکام اعتکاف، بی نا، بی جا، ۱۳۹۲ ش.
 روحانی، سید محمد صادق. استفتائات، قم، مهرا میرالمؤمنین، ۱۳۸۸ ش.
 سبحانی، جعفر. استفتائات، قم، مؤسسه امام صادق (ع)، ۱۳۹۱ ش.
 حسینی سیستانی، سید علی. استفتائات، تنظیم: سید مرتضی حکیم زاده، مشهد،
 انتظار مهر، ۱۳۹۳.

_____ استفتائات، تنظیم: غلامرضا محمدی نیشابوری محمدی، دسترسی در:
 مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، www.qaemiyeh.ir.

صافی گلپایگانی، لطف الله. جامع الاحکام، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت
 آیت الله العظمی صافی گلپایگانی مدظله العالی، ۱۴۳۴ ق - ۱۳۹۲ ش.

_____ پاسخ کوتاه به ۵۷۰ پرسش از احکام، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت
 آیت الله العظمی صافی گلپایگانی مدظله العالی، ۱۴۳۶ ق. ۱۳۹۳.

_____ هدایه السائل، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی صافی
 گلپایگانی مدظله العالی، ۱۴۲۸ ق.

_____ احکام اعتکاف، قم، انتشارات حضرت معصومه (ع)، بی تا.
 علوی گرگانی، سید محمد علی. معتکفان کوی دوست، تهران، نشر دفتر حضرت

آیت الله العظمی علوی گرگانی، بی تا.

موحدی فاضل لنکرانی، محمد. جامع المسائل، قم، امیر قلم، بی تا.
 اعتکاف و احکام آن (یکصد پرسش و پاسخ)، قم، مرکز فقهی ائمه اطهار
 علیه السلام، ۱۴۲۷ ق.

گرامی، محمد علی. استفتائات، قم، دفتر حضرت آیت الله العظمی گرامی قمی، ۱۳۹۰ ش.
 موسوی گلپایگانی، سید محمد رضا. مجمع المسائل، محقق و مصحح: علی کریمی
 جهرمی، علی ثابته همدانی و علی نیری همدانی، قم، دار القرآن الکریم، ۱۴۰۹ هـ.
 مظاهری، حسین. اعتکاف سلوک منتظران، قم، مؤسسه فرهنگی مطالعاتی الزهراء علیه السلام،
 ۱۳۸۷ ش.

مکارم شیرازی، ناصر. استفتائات جدید، محقق و مصحح: ابوالقاسم علیان نژادی، قم،
 مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام، ۱۴۲۷ هـ.
 احکام بانوان، محقق و مصحح: ابوالقاسم علیان نژادی، قم، مدرسه امام علی
 بن ابی طالب علیه السلام، ۱۴۲۸ هـ.

موسوی اردبیلی، سید عبدالکریم. استفتائات، گردآوری و تنظیم: رضا قبادلو، قم،
 نجابت، ۱۳۹۱ ش، ۱۴۳۳ ق.
 نوری همدانی، حسین. هزار و یک مسئله فقهی، قم، مؤسسه مهدی موعود علیه السلام،
 ۱۳۸۸ ش.

پرسش ها و پاسخ های دانشجویی، قم، بیان روشن، ۱۳۹۵ ش.
 هاشمی شاهرودی، سید محمود. استفتائات، قم، بنیاد فقه و معارف اهل بیت علیه السلام،
 ۱۴۳۵ ق. ۱۳۹۲ ش.

الصراط، قم، بنیاد فقه و معارف اهل بیت علیه السلام، ۱۴۳۵ ق. ۲۰۱۴ م.
 طباطبائی حکیم، سید محمد سعید. استفتائات (عربی)، دسترسی در:

<http://www.alhakeem.com>

شبیری زنجانی، سید موسی. استفتائات اعتکاف، دسترسی در:

<http://www.zanjani.ir>

سبحانی، جعفر. استفتائات اعتکاف، دسترسی در: <http://www.tohid.ir>

محقق کابلی، قربانعلی. استفتائات اعتکاف، دسترسی در:

<http://www.mohaqq.org>

نوری همدانی، حسین. احکام اعتکاف، دسترسی در:

<http://www.noorihamedani.com>

وحید خراسانی، حسین. استفتائات اعتکاف، دسترسی در:

<http://wahidkhorasani.com>

با سلام خدمت تمام خوانندگان عزیز...
با ارسال نظرات و پیشنهادات، ما را در هرچه بهتر شدن کتاب
همراهی کنید .

نشانی : قم خیابان جمهوری اسلامی کوچه ۸ - پلاک ۵۲
تلفن: ۰۲۵ ۳۲۹۳۶۰۴۵ نمابر: ۰۲۵ ۳۲۹۱۶۲۸۰

www.mozooshenasi.ir

info@mozooshenasi.ir

با سلام خدمت تمام خوانندگان عزیز...
با ارسال نظرات و پیشنهادات، ما را در هرچه بهتر شدن کتاب
همراهی کنید .

نشانی : قم خیابان جمهوری اسلامی کوچه ۸ - پلاک ۵۲

تلفن: ۰۲۵ ۳۲۹۳۶۰۴۵ نمابر: ۰۲۵ ۳۲۹۱۶۲۸۰

www.mozooshenasi.ir

info@mozooshenasi.ir